

GA - 322

РУДОЛФ ЩАЙНЕР
РУДОЛФ ЩАЙНЕР

ГРАНИЦИ

НА ПРИРОДОПОЗНАНИЕТО

ЦИКЪЛ от 8 сказки
изнесени в Гьотеанум, Дорнах
от 27. 9. до 3. 10. 1920 г.

издадени от секцията на естествените науки
на Гьотеанума, чрез Гюнтер Вахсмут

с разрешение на г-жа Мария Щайнер
според записки непрегледани от сказчика – 1938 г.

превод от немски: **ДИМО ДАСКАЛОВ**

НЕРЕДАКТИРАН ПРЕВОД

изготвил: **ПЕТЪР ИВАНОВ РАЙЧЕВ** – сканиран от копие

С Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е

	СТР.
1. ПРЕДГОВОР НА ИЗДАТЕЛЯ.....	3
2. СКАЗКА ПЪРВА.....	5
3. СКАЗКА ВТОРА.....	13
4. СКАЗКА ТРЕТА.....	23
5. СКАЗКА ЧЕТВЪРТА.....	34
6. СКАЗКА ПЕТА.....	44
7. СКАЗКА ШЕСТА.....	54
8. СКАЗКА СЕДМА.....	66
9. СКАЗКА ОСМА.....	80

ГРАНИЦИ НА ПРИРОДОПОЗНАНИЕТО

ПРЕДГОВОР НА ИЗДАТЕЛЯ

Едно от завещанията на миналото столетие, което имаше най-тежки последствия, беше това, че познанието на човешкото същество не стои вече в центъра на природоизследването. Погълнати от неизброимите обекти на познанието хората забравиха самия познаващ субект или остави неговото изследване на специалистите, на които природопознанието бе определило едно по възможност най-изолирано работно пространство. Но тъй като на добитите по този начин резултати от изследването на природата беше отредено господството на човешкия, над обществения живот, човекът живее днес в една сфера, която е чужда на неговото общество. Социалните напрежения и вълнения на последните десетилетия бяха резултати на тези грешка в методиката на природоизследването. Ето защо още през 1920 година Рудолф Щайнер обърна вниманието на това, че болестта и жизнената слабост на социалния организъм ще трае до тогава, докато той се намира под властта на закони, които са заети от външната природа, но са чужди на самия човек. Ето защо той, който познаваше из основи естествените науки и техните различни дисциплини, каза: *"Науките без човешкото себепознание са вредни, науките, които имат срещу себе си себепознанието на човека, са благодат за човечеството, защото те действително водят човечеството до това, до което то трябва да стигне в близкото бъдеще. Не трябва да съществува никаква наука, която да не бъде поставена в някакво отношение с човека. Не трябва да има никаква наука, която да не бъде проследена до най-вътрешната същност на човека, където, когато е проследена до там, тя добива своя истински смисъл"*.

Тази нова методика на изследването царува също и в следващите напечатани сказки, тя царува и в другия цикъл от сказки, който бе издаден също така от Секцията по Естествена Наука при Гьотеанума: *"моментът на раждането на естествената наука в мировата история"*. Защото преди човек да пристъпи към работа, трябва да му са ясни пътя и целта. Но тъй като човекът не е само едно тяло, а е едно духовно същество, трябва да бъде отново установено отношението на природоизследването не само към неговото телесно, а преди всичко също и към неговото духовно същество. Тогава ще се види, че предполагащите до сега граници на познанието могат да бъдат преминати, когато се открие, че взаимоотношението между телесните сетива на човека и природата не е мярка за неговата познавателна способност, но че духовното същество на човека може да събуди и развие в себе си нови способности и органи, които могат да виждат по-далече и по-дълбоко, които са по-близки и по-

сродни на творческата същност на природата в нас и вън от нас. В своите трудове *Рудолф Щайнер* е описал това духовно същество на човека и пътищата за неговото развитие. Точността на наблюдението, която досегашното природоизследване ни подари като негов резултат, тук е приложена върху изследването на духовното устройство на самия човек.

При четенето на следващите сказки от 1920 година трябва да се има предвид, че слушателите бяха запознати с по-голяма част на съдържанията на основните трудове на *Рудолф Щайнер*. Следователно това трябва да се предположи и при читателя. Защото сказките на *Рудолф Щайнер* никога не са се родили в отвлечения свят на научния кабинет, а те се обръщаха към определени хора с конкретни въпроси, които възникваха от борбата с действителните задачи на заобикалящия свят. Самият *Рудолф Щайнер* стоеше сред бушуването на тези създаващи история събития с незабравимата будност, обзор и енергия на неговото същество неуморно обяснявайки, насочвайки, предупреждавайки и действайки. Тук не говореше никакъв абстрактен учен, който се явяваше от изолираността на своя научен кабинет с един ръкопис сред слушатели, а един човек, който през целия ден трябваше да води разговори с хора търсещи съвети, да прави неуморни пътувания в най-различни страни за изнасяне на сказки, да ръководи една основана от него Висша Школа, която нарастваше от ден на ден, да развива една непрестанна художествена дейност и същевременно да ръководи приближаването към завършване изграждане на една величествена сграда, първия *Гьотеанум*. И всичко това беше свързано с хиляди малки и големи грижи и изисквания на една такава дейност. Потънал в такава деловитост, той често пъти се явяваше по няколко пъти на ден пред слушателите и именно това стоене сред живота, тази непосредственост, с която проблемите бяха не само разглеждани и познавани, а също така дейно обхванати и овладени, даваше на неговите сказки тяхната особена субстанция, близост до живота и убедителна сила. Слушателите изживяваха не само проблемата, но и човека, който се бореше с нея. Трудностите на излага нето на духовните познания, които за първи път трябваше да бъдат преведени на езика на един заобикалящ свят, заставащ срещу тях с толкова напълно различни предпоставки, бяха описани от самия *Рудолф Щайнер* в VII. сказка. Самопонятно е, че тази огромна неуморна дейност, която изпълваше деня на *Рудолф Щайнер*, не му позволяваше да прегледа след това записките на говореното от него слово и да го преработи в приетата форма на една книга предназначена за печатане. Читателят, който може би не е съживял раждането на тези сказки, трябва да има предвид също и това. Обаче който предпочита жизнеността на творческия момент пред добре асотираната стилистика на абстрактния учен, той ще получи именно от

близостта до живота и непосредствеността на творческата борба в говореното слово по-голяма полза, духовна субстанция и подтик за дела. Човекът на нашата епоха, призван за по-задълбочено себепознание и за по-широки хоризонти на неговия поглед и действие, ще открие чрез изучаването на тези сказки в себе си силата, да започне отново изследването на своя вътрешен и външен свят с будна познавателна смелост. Изказвам благодарност преди всичко на г-жа Мария Щайнер, че благоволи да разреши напечатването на тези сказки, на господин Паул Ойген Шилер за съдействието при преглеждането на записките и на господин д-р К. Весених за изготвянето на фигурите според чертежа на Рудолф Щайнер.

За Секцията по Естествена Наука при Гьотеанума

Дорнах, 1938 година
Д-р Гюнтер Вахсмут

СКАЗКА ПЪРВА

Дорнах, 27 септември 1920 г.

Темата на този цикъл от сказки бе избрана не от някаква традиция на философско–академическото изучаване. Тя не бе избрана поради това, че между нашите сказки трябваше да бъде застъпено нещо из областта на теорията на познанието или нещо подобно, а – както вярвам – поради това, че изходих от едно безпристрастно наблюдение на нуждите и изискванията на времето. За близкото развитие на човечеството ние се нуждаем от понятия, от представи, въобще от импулси на социалния живот, нуждаем се от идеи, чрез осъществяването на които да можем да произведем социални състояния, които могат да дадат на хората от всички класи и т.н. едно съществуване явяващо се като достойно за човека. Днес в широки кръгове говорим вече също и за това, че възобновяването на обществото трябва да изходи от духа. Обаче не навсякъде в тези широки кръгове хората си представят нещо ясно, когато се говори така. Те не се запитват: *От къде трябва да дойдат представите, идеите, чрез които бихме искали да основем една социална икономия, която да предложи на човека едно достойно за него съществуване?* От последните три до четири столетия насам, но особено от 19-ия век насам човечеството е било възпитавано в неговата образована част в идеи, в представи – а това важи особено за онова човечество, което е минало през академичното учение – по-новото човечество е било възпита но в представи, които са били образува ни, които са узрели всъщност напълно при по-

новия естественаучен начин на разглеждане нещата. Само в кръговете, в които хората се занимават с нещо различно от естествената наука, се вярва, че естествената наука има малко влияние върху това занимание. Обаче лесно може да се докаже, че даже например в по-новото, по-напреднало богословие, в историята, в правните естественаучните понятия, т.е. такива понятия, каквито са били развити в естественаучните изследвания от последните столетия, че наследените от миналото понятия са били преобразени по определен начин според тези нови понятия. И достатъчно е например да оставим да мине пред нашия духовен поглед само ходът на новото богословско развитие в 19-то столетие, за да видим, как например евангелското богословие е стигнало до своите възгледи върху личността на Исуса, върху същността на Христа, чрез това, че навсякъде е имало на задния план естественаучните понятия, от които то се чувствуваше критикувано, тези естественаучни понятия, които то искаше да задоволи, срещу които не искаше да съгрешава. А след това дойде другото: *старите инстинктивни връзки на социалния живот постепенно изгубиха своята еластичност в човешкото съществуване*. В течение на 19-то столетие стана все повече и повече необходимо, на мястото на онези инстинкти, чрез които една класа се е подчинявала на разпоредбите на друга класа, на мястото на инстинктите, от които са произлезли също и по-новите парламентарни устройства с техните резултати, на мястото на тези инстинкти да бъдат поставени повече или по-малко съзнателни понятия. В много течения се разви това, което бихме могли да наречем *преобразуване на старите социални инстинкти в съзнателни понятия*.

Но какво беше проникнало в социологията – бих могъл да кажа – в това любимо дете на по-новото мислене? Проникнали бяха онези понятия, а именно форми на понятия, които бяха образувани при изследванията на естествените науки. И днес ние стоим пред главния въпрос: *До къде ще стигнем с една социална дейност, която изхожда от такива понятия?* И когато разглеждаме шумотевицата на света, когато обгърнем с поглед цялата тази безперспективност, която се получава от различните опити, които се правят изхождайки от тези идеи, от тези понятия, получаваме една доста лоша картина. Възниква следователно много важният въпрос: *Как стои въобще въпросът с понятията, които сме добили от естествената наука и които сега искаме да приложим в живота, които всъщност животът отблъсква пред нас от себе си – нещо, което се показва ясно в много области?* Този жизнен въпрос, този горещ въпрос на епохата е онзи, който ми даде повод да избира именно тази тема върху границите на природопознанието и който ще ми даде повод да третирам тази тема именно така, че да може да се получи един обзор, един общ

поглед върху това, *какво може или не може естествената наука, за да направи нещо за един съответен социален ред* и накъде трябва да се обърнем в научното изследване, в светогледните представи, когато искаме да отговорим сериозно на изискванията на човешкото съществуване в нашата епоха.

Какво виждаме, когато хвърлим поглед върху целия начин, по който се мисли сред естественонаучните кръгове и по който след това са се научили да мислят онези, които са повлияни от тези кръгове, какво виждаме ние там? Ние виждаме, че се полага усилия първо природните факти да бъдат изследвани и подредени по един прозрачен начин с помощта на ясни понятия, да бъдат доведени в една система. Виждаме, как се полагат усилия фактите на неживата природа да бъдат подредени по един, но също така те да бъдат проникнати с определени понятия, чрез които тези факти трябва да ни станат обясними по определен начин. По отношение на тази нежива природа учените се стремят да стигнат до възможно най-голяма яснота, до прегледни понятия. И едно последствие на този стремеж към прегледни, към прозрачни понятия е, че естествениците биха искали с най-голямо предпочитание да проникнат навсякъде с математически формули всичко онова, което заобикаля хората в областта на неживата природа. Те биха искали да доведат фактите на природата в ясни математически формули, в прозрачния език на математиката.

През последната третина на 19-то столетие хората вярваха, че са стигнали много близко до положението да могат да дадат едно математично-механично обяснение на природата, което е така да се каже навсякъде ясно и прозрачно. Оставаше – бих могъл да кажа – само малката точица на атома. Учените искаха да го разредят до силова точка, за да доведат неговото положение, неговите двигателни сили в математическа формула. Чрез това те вярваха, че могат да си кажат: *аз поглеждам в природата, в действителност поглеждам там в една тъкан от силови отношения и движения, които мога напълно да прозра математически*. И роди се идеалът на така нареченото астрономическо обяснение на природата, който по същество казва: *както отношенията между небесните тела биват довеждани в математически формули, както тези отношения на небесните тела се изразяват в математически формули, така и в този съвършено малък, в този така да се каже малък космос на атомите и молекулите всичко трябва да може да се изчислява с помощта на прегледната математика*. Този бе стремежът, който достигна определена връхна точка – сега тази връхна точка е отново надмината – който достигна определена връхна точка в последната третина на 19-то столетие. Обаче срещу този стремеж към един математически прозрачен образ на света стои нещо съвършено различно, и това изпъква веднага,

когато естествениците искат да разпрострат този стремеж не само върху неживата природа, но и върху *други* области. Вие знаете, че в течение на 19-то столетие учените са се опитвали да внедрят този начин на разглеждане на нещата, този стремеж към ясна математическа прозрачност поне отчасти в обяснението на живия свят. И докато още *Кант* беше казал, че никога не ще се намери един Нютон, да внесе в природата на живите същества обяснение според принципа на причинността по същия начин, както в неорганическата природа, *Хекел* можа да каже, че този Нютон се е родил в лицето на *Дарвин*, че тук наистина е направен опит да се покаже по един прозрачен начин чрез принципа на селекцията, как се развиват живите същества. И учените се стремяха към една също такава прозрачност, поне към такава прозрачност напомняща математическия образ на такава потребност от обяснение, това означава зрялост на човешкия възглед. А защо не? Нали в по-късна възраст ние отвикваме от игри, защо тогава, щом това е оправдано, да не отвикнем и от обяснението на природата?

Бих могъл да кажа, че един такъв въпрос вече изникна, когато по един твърде знаменателен начин на 14 август 1872 година на второто общо заседание на събранието на германските природоизследователи и лекари *Дю Боа-Реймонд* произнесе своята знаменита, заслужаваща и днес внимание реч върху границите на природопознанието. Въпреки че върху тази реч на *Дю Боа-Реймонд*, който е бил знаменит физиолог, е било писано толкова много, все пак се взема под внимание, че с нея е дадено по определен начин нещо, което означава една *възлова точка* в развитието на светогледа.

Видите ли, в средновековната схоластика цялото мислене, цялото образуване на идеи на човечеството е било ориентирано и насочено според възгледа, че това, което съществува в обширното царство на природата, може да бъде обяснено чрез определени понятия, обаче с това обяснение човек трябва да спре пред свръхсетивното. Считаше се, че свръхсетивното трябва да бъде обект на откровението. Свръхсетивното трябва да стои срещу човека така, че той да не иска да проникне в него с понятията, които си съставя върху царството на природата и върху външното човешко съществуване. Тук за познанието беше поставена една граница към страната на свръхсетивното. И се подчертаваше по един рязък начин, че една такава граница трябва да съществува, че е присъщо на човешкото същество и на устройството на света да бъде призната една такава граница. Това поставяне на граница беше възобновено от една съвършено друга страна чрез такива мислители и изследователи като *Дю Боа Реймонд*. Те не бяха вече схоластици, не бяха богослови. Обаче както средновековната теология, изхождайки от своя начин на мислене,

постави границата между външно природното и свръхсетивното, както теологията постави тази граница по отношение на свръхсетивното, така и тези мислители и изследователи стояха през фактите на сетивния свят. Тази граница бе наложена на първа линия по отношение на външния свят на фактите.

Пред духовния поглед на *Дю Боа Реймонд* стояха две понятия. За тези понятия той казва, че те дават границата, до която може да стигне изследването на природата, но отвъд която то не може да премине. Според него това са понятия за *материята* и за *съзнанието*. По-късно, в своята реч върху седемте мирови загадки, той прибави още пет такива. *Дю Боа Реймонд* казваше: *обгръщайки с поглед фактите на природата, ние сме принудени да използваме за тяхното систематическо, мислително проникване такива понятия, че накрая стигаме до материята*. Обаче какво всъщност се намира там в пространството, когато говорим за материя, това ние никога не можем да изследваме по никакъв начин. Ние трябва просто да приемем понятието за материята като едно смъртно понятие. Когато приемем това смъртно понятие за материята, тогава ние можем да използваме нашите изчислителни формули, тогава можем да внесем движението в тези изчислителни формули, тогава само, когато – бих могъл да кажа – имаме вътре във външния свят тази тъмна точица милиони и милиони пъти, тогава този външен свят на фактите става за нас обозрим, прозрачен. Обаче все пак трябва да приемем, че този материален свят е същият онзи свят, който изгражда телесно самите нас, който разгръща своята дейност в самите нас по телесен начин, така че благодарение на тази телесна дейност в нас се явява това, което накрая става усещане и съзнание. Ние стоим от една страна срещу света на фактите, който ни заставя да си построим понятието за материята, а от друга страна стои срещу самите нас, узнаваме за факта на съзнанието, наблюдаваме явленията на съзнанието, можем да предчувствуваме, че онова, което приемаме в материята, стои също на основата на това съзнание. Обаче как от тези движения на материята, как от тези безжизнени, мъртви движения се получава това, което е съзнание, що е най-простото усещане, това никога не ще можем да проникнем. Този е другият полюс на всички несигурности, на всички граници на познанието, съзнанието, даже вече и най-простото усещане.

По отношение на двата въпроса: *Що е материя? Как от материалния процес се ражда съзнанието? Ние като природоизследователи трябва да изповядваме едно игнорабимус, т.е. никога не ще знаем, така счита-ше Дю Боа Реймонд*.

Този е модерният еквивалент на средновековната схоластика. Средновековната схоластика стоеше пред границата в свръхсетивния свят, моде-

рната естествена наука стои пред границата, която по същество е обозначена чрез двете понятия: *материя, която се предполага навсякъде в сетивния свят, но не може да бъде намерена в този сетивен свят, и съзнание, за което учените искат да приемат, че то произлиза от сетивното, но за което никога не могат да разберат, както произлиза от сетивното.*

Когато обгърнем с поглед този ход на развитието на по-новото естественонаучно мислене, ние не трябва да си кажем: *изследването на природата се заплита в една мрежа; вън от тази мрежа се намира светът.* Защото там, където в пространството се намира материята, там е в крайна сметка външния свят. Щом не можем да проникнем там, тогава ние нямаме никакви представи, които могат да владеят по някакъв начин живота. В човека е фактът на съзнанието. Можем ли да се приближим до този факт на съзнанието с обясненията, които си образуваме на външната природа? С всички обяснения ние спираме именно пред човешкия живот, как ще можем тогава да си образуваме понятия върху това, как може човекът да за стане по един достоен за него начин в съществуването, щом не разбираме съществуването, щом не разбираме съществуването на човека според предположенията, които образуваме върху съществуването?

Както вярвам, това именно ще ни стане явно с цялата яснота в течение на този курс: *че безсилието на модерния естественонаучен начин на мислене е това, което ни е направило така безсилни пред образуването на правилни понятия върху социалния живот.* Днес хората не виждат каква важна и съществена връзка съществува тук. Днес те не виждат още, че когато на 14 август 1872 година Дю Боа Реймонд изказва в Лайпциг своето *игнорабимус* – не ще знаем – това *игнорабимус* бе под хвърлено също и за всяко *социално мислене*, че всъщност това *игнорабимус* е означавало: *ние не знаем да си помогнем по отношение на действителния живот, ние имаме сянкoви понятия, а никаква действителност.* А сега почти 50 години след това светът изисква от нас такива понятия. Ние *трябва* да ги имаме. Тези понятия, тези импулси не могат да ни дойдат от аудиториите, които всъщност все работят под въздействието на това *игнорабимус*. Този е главният трагизъм на нашето съвремие. Тук се намират въпросите, на които трябва да се отговори.

Ние искаме да изходим от първите елементи за един такъв отговор, искаме преди всичко да си зададем въпроса: *не бихме ли могли ние може би като хора да правим нещо по-умно отколкото да обясняваме природата, щом постъпваме по примера на древната Пенелопа, като през последните 50 години именно от една страна изтъкваме теории, а от друга страна отново ги различаваме?* Да, ако бихме могли да сторим

това, ако бихме могли да стоим без мисли срещу протичането на природните процеси! Но ние не можем това, доколкото въобще сме човеци и искаме да останем човеци. Обгръщайки мислително природата, ние трябва да я проникнем с понятия и идеи. Защо трябва да вършим това?

Да, много уважаеми присъстващи, ние трябва да вършим това, защото само така нашето съзнание се пробужда, защото само благодарение на това ставаме *съзнателни* човешки същества. Както всъщност всяка сутрин, когато отваряме очи, отново добиваме съзнанието при нашите взаимоотношения с външния свят, така също е било и в хода на развитие на човечеството. В съобщението на сетивата, на мисленето с външния ход на природата се е запазило първо съзнанието, то е станало такова, каквото е сега. Ние виждаме как *фактът* на съзнанието се развива просто исторически чрез сетивното съобщение на човека с външната природа. От тъмния, културен живот на прадревните времена съзнанието се запали чрез съобщението на човешките сетива с външната природа. Обаче необходимо е само да наблюдаваме безпристрастно това запалване на съзнанието, това взаимоотношение на човека с външната природа, и ние ще открием, че при това в човека става нещо особено. Когато насочим поглед назад в миналото върху нашия душевен живот, и виждаме, какво се намира там, било когато сутрин се събуждаме и преди събуждане още продължаваме да стоим в тъпота на съновидно съзнание, или когато погледнем върху първоначалните състояния на развитието на човечеството, върху почти съноподобното съзнание на тези прадревни времена, когато обгърнем с поглед всичко това, което е някакси изтласкано в нашия душевен живот зад намиращия се на повърхността факт на съзнанието, раждащо се от сетивното съобщение с външната природа, тогава намираме един свят от представи, малко интензивен, отслабен до съновидни образи, с неясни очертания, като отделните образи прели ват едни в други. Всичко това може да установи едно безпристрастно наблюдение. Тази малка интензивност на живота на представите, тази неяснота в очертанията, това изплуване едни от други на отделните представни образи, престава да съществува само благодарение на това, че ние се пробуждаме за пълно съобщение на сетивата с външната природа. За да стигнем до това пробуждане, т.е. до пълното човешко съществуване, ние трябва всяка сутрин да се събуждаме за сетивното съобщение с природата. Но също така и цялото човечество трябваше да се пробуди от тъпото, съноподобно гледане на околния свят за сегашното ясно мислене от един такъв душевен свят.

Това значи, че ние добиваме онази яснота на мисленето, на образуването на представите, онези рязко очертани понятия, от които се нуждаем, за да бъдем *будни* и да следим с будна душа обкръжаващия ни свят, ние се

нуждаем от всичко това, за да бъдем *човеци* в пълния смисъл на думата. Ние можем да добием първо това само от нашето сетивно съобщение с природата. По този начин ние стигаме до ясни, рязко очерта ни понятия. Тук ние развиваме нещо, което човекът трябва да развие заради самия себе си; *иначе неговото съзнание не би се пробудило*. Следователно не една абстрактна потребност от обяснение, че онова което хора като Дю Боа Реймонд или подобни нему наричат причинна потребност, ни кара да търсим обяснения, а потребност *да станем човеци при наблюдение на природата*. Ето защо не трябва да казваме, че трябва да отвикнем от стремежа за обяснение, както отвикваме от детските игри, защото това би означавало да не искаме да бъдем човеци в пълния смисъл на думата, т. е. да не искаме да се пробудим.

Обаче при това се установява нещо друго. Установява се, оказва се, че стигайки до такива ясни понятия, които развиваме в общение с природата, ние обединяваме вътрешно по отношение на понятията. *Нашите понятия стават ясни, обаче техният обхват става беден*. И когато след това размислим, какво сме постигнали чрез тези ясни понятия, оказва се, че това е *външна математическо – механическа яснота*. Но в това, което е станало по този начин ясно, ние не намираме нищо, което да направи *животът* да ни се яви разбираем. Ние сме достигнали някакси в светлината, но сме изгубили почвата под нозете си. Ние не намираме никакви понятия, които да могат да ни изобразят по някакъв начин съзнанието. С яснотата, която трябва да постигнем заради нашата човечност, ние изгубваме пълносъдържателността на онова, към което всъщност сме се стремили. И тогава ние се оглеждаме наоколо в природата с нашите понятия. Образуваме ясни понятия, механично-математическия природен ред. Образуваме такива светове от представи, от понятия, каквито са теорията за произхода и други подобни. Стремим се към яснота. С тази яснота си съставяме един образ на света. Обаче няма никаква възможност да намерим в този образ на света човека, самите нас. С нашите понятия ние сме стигнали до нашата повърхност до съобщението с природата. *Стигаме до яснота, обаче по пътя сме изгубили човека*. Вървим през природата, прилагаме математическо-механическото обяснение на природата, прилагаме теорията на произхода на съществата в обяснението на природата, образуваме всевъзможни биологически понятия, обясняваме природата, създаваме един образ на природата – но човекът не може да се вмести в този образ. Ние сме изгубили пълносъдържателността, която сме имали по-рано и така стоим пред онова понятие, което можем да образуваме – бих могъл да кажа – с напълно изсушени понятия, с най-ясните, но най-изсушени, най-безжизнени понятия – така стоим ние пред *понятието за материята*. И всъщност това игнорира-

мус по отношение на понятието за материята и просто едно признание! Аз извеювах яснота, проникнах борейки се до пълното пробуждане на съзнанието, но при това в моето познание, в моето обяснение, в моето схващане изгубих *съществуването на човека*.

След това ние се обръщаме към нашата вътрешност. Отвърщаме се от материята и гледаме сега вътре в съзнанието. Гледаме, как в тази вътрешност най-важното нещо за новото обяснение на природата, яснотата. Съзнанието отново отхвърля тази яснота. Тази математическа яснота *не* може да бъде използвана. Ние на истина намираме човека, обаче нашето съзнание не е достатъчно силно, то не е още достатъчно интензивно, за да обхване този човек.

Отново бихме могли да отговорим с едно *игнорабимус*. Обаче това *не бива* да стане, защото по отношение на социалните изисквания в модерния свят ние се нуждаем от нещо друго, а не от игнорабимус. Определянето на границата, до което Дю Боа Реймонд стигна със своето игнорабимус на 14 август 1872 година, не се дължи на *устройството на човешката природа*, а просто на *съвременното положение на историческото развитие на човечеството*. Как можем да излезем от това игнорабимус, как можем да го надмогнем? Този е големият въпрос. На този въпрос *трябва* да се отговори, *не* просто от една познавателна потребност, а от една обща потребност на човечеството. Как можем да се стремим към един отговор, как можем да надмогнем това игнорабимус, както *трябва* да бъде преодоляно от развитието на човечеството, това ще разглежда по-нататък настоящият курс.

СКАЗКА ВТОРА

Дорнах, 28 септември 1920 г.

Многоуважаеми присъстващи!

За всички онези, които искат, щото в един цикъл от сказки, носещ едно заглавие като това, да не бъде примесено нищо, което някакси би прекъснало обективно без личния ход на изложението, бих искал да направя следната забележка. Тъй като днес се налага да свържа изложението именно с личности, трябва за кажа, че в момента, когато се касае да опишем резултатите на човешкото образуване на съждения в тяхната действителна връзка с живота, с пълното човешко съществуване, неизбежно е да посочим определени *личности*, от които е *произлязло* едно такова образуване на съждения. Това налага също и в научното изложение да се придържахме въобще към онези области, където *се ражда* съждението, към областта на човешката борба, на човешкия стремеж към едно такова съждение *. /* Във връзка с това виж също Д-р Рудолф Щайнер “Раждането на естествената наука в мировата история и нейното развитие от

тогава насам”); издадена от Секцията по Естествена Наука при Гьотеанума, Дорнах /Разширено германско издание 1948 г. Щутгарт/. И тук трябва преди всичко да отговорим на *въпроса: Какво може да бъде почерпено от научното образуване на съжденията на по-новото време за социалното, за живота мислене, което иска да превърне резултатите на мисленето в импулси на живота?* Тук трябва също да се размисли вече и върху това, че целият ход на разглеждането, което предприемаме, се откъсва от научния кабинет и от учебните зали и застава така да се каже сред живия ход на развитието на човечеството.

Зад това, от което вчера аз изходах като модерен стремеж към един механистичен-математически светоглед и зад разрушаването на този светоглед, зад това, което после достига своя връх в знаменитата реч на физиолога Дю Боа Реймонд в 1872 година върху границите на природопознанието, зад всичко това стои обаче нещо още по-важно; *нещо по-важно, което се натрапва на нашето наблюдение, когато искаме именно да говорим в живия смисъл върху границите на природопознанието.*

От първата половина на 19-то столетие и днес още срещу нас стои извънредно величествена философската фигура, тя и днес още стои в известна живост срещу нас. Това е *Хегел*. През последните години Хегел отново се назовава в учебните зали, във философската литература, назовава се с повече уважение отколкото не посредствено по-рано. В последната третина на 19-то столетие Хегел беше оборван, срещу него водиха борба именно академиците. Обаче можем много добре да докажем научно, че изказаното през 80-те години на миналото столетие твърдение от *Едуард Фон Хартман: може да се докаже, че въобще в Германия само двама университетски доценти са прочели Хегел, че това твърдение е правилно.* Хегел е бил оборван, но той *не* е бил познат на философска почва. Обаче той е бил познат по друг начин и в известно отношение по този начин е познат и днес още. Така, както Хегел е затворен, или по-добре казано, както неговият светоглед е затворен в голям брой томове, които се намират в библиотеките като Хегелови съчинения, малцина го познават в неговата първична форма. Обаче в известни преобразени форми – бихме могли да кажем – той е бил известно време най-популярният философ, който е съществувал някога в света. Който днес, а може би още по-добре преди няколко десетилетия е посещавал едно пролетарско събрание и е слушал, какво се разисква там, който е имал чувството за това, от къде е идвал целият начин на образуването на мислите и едно такова пролетарско събрание, той знаеше, когато имаше действително познание за по-новата духовна история, че това образуване на мислите е произлязло изцяло от Хегел и се е вляло по определени канали в най-широките маси. И който би изследвал философията и литературата на

европейския Изток имен но относно този въпрос, той би открил, че в духовния живот на Русия са втъкани в най-широк размер мисловните форми на Хегеловия светоглед. И така можем да кажем: *анонимно Хегел е станал може би един от най-действените философи в историята на човечеството през последните десетилетия на по-новото време*. Обаче бихме могли да кажем, когато отново се запознаем с това, което живее като хегелианство в най-широките слоеве на по-новото човечество, че си спомняме за онази картина, която един доброжелателен художник е нарисувал на един малко грозен човек, нарисувал е така, че семейството с удоволствие е гледало тази картина. Когато след това един по-млад син израснал, който малко е гледал картината, и я вижда сега, той казва: *Но татко, как си се изменил!* Когато виждаме, какво е станал Хегел, бихме могли да кажем: *Но философе мой, как много си се изменил!* И фактически имаме нещо особено с този светоглед на Хегел.

Едва Хегел си беше заминал и неговата школа се разпадна. И можеше да се види, как тази Хегелова школа прие напълно формата на един нов парламент. В нея имаше едно ляво, едно дясно, едно крайно дясно, едно крайно ляво, едно крайно радикално, едно крайно консервативно крило. Имаше съвсем радикални хора, с един радикален научен, с един радикален социален светоглед, които се чувствуваха като истинските духовни потомци на Хегел. От другата страна имаше напълно вярващи положителни богослови, които отново умееха да приписват техния богословски първичен консерватизъм на Хегел. Имаше Хегелов център, с достойния за обич *Карл Роденкранц*, и всички, всички тези личности, всяка една твърдеше за себе си, че застъпва правилното, истинското учение на Хегел.

Всъщност какво забележително световноисторическо явление имаме тук в областта на развитие на познанието? Имаме това, че някога един философ се опита да повдигне човечеството до най-високия връх на *мисълта*. Колкото и да искат хората да оборват Хегела – едно не ще може да се отрече, че някога този философ се е осмелил да направи, шото светът да присъствува вътрешно-душевно в човека в най-чистите образи на мисълта. *Хегел повдигна човечеството до ефирните върхове на мисленето*. Но странно, човечеството отново падна надолу от тези ефирни висини на мисленето. От една страна то изведе материалистични последствия, материалистични заключения, а от друга страна положителни биологически последствия и заключения. И даже когато вземем Хегеловия център с *Карл Розенкранц*, ние не можем да кажем, че в достойния за обич *Розенкранц* Хегеловото учение е останало такова, каквото го беше мислил самият Хегел.

Следователно тук имаме един опит за издигане с научния принцип да най-високите върхове. Обаче когато след това хората преработиха в себе си мислите на Хегел, те извлякоха от тях най-противоположните съждения, най-противоположните направления на познанието.

Но, много уважаеми присъстващи, върху светогледите може да се спори в научния кабинет, може да се спори в академиите, при неволя даже и в литературата, ако литературните спорове не са едно пусто клюкарство и пусти сплетни на клюки. Обаче с това, което е ставало по този начин от Хегеловата философия, съждението не може да бъде откъснато от научните кабинети и от учебните зали и да бъде изнесено навън, за да се превърне в импулс на социалния живот. Мислително може да се спори върху най-противоположните светогледи, обаче с противоположни светогледи хората не могат да се борят по мирен начин едни срещу други във външния живот. Именно този последният парадоксен израз би трябвало да се употреби за едно такова явление.

И така – бих могъл да кажа – в първата половина на 19-то столетие пред нас стои един обезпокояващ фактор на развитието на познанието, който се е оказал до най-висока степен *социално неизползуваем*. И тогава също и по отношение на това би трябвало да зададем въпроса: *Как можем да стигнем до там, така да развием, така да оформим нашето съждение, че то да стане използуваемо за социалния живот?* Ние можем да забележим социалната неизползуваемост на хегелианството за социалния живот при две явления.

Видите ли, един от онези, които изучиха вътрешно най-енергично Хегела, които бяха оживили напълно Хегела в себе си, е *Карл Маркс*. И какво имаме ние пред себе си в лицето на Карл Маркс? Едно странно хегелианство! Самият Хегел се намираше горе на най-високия връх на образуването на идеите, на най-високия връх на идеализма. Обаче верният ученик Карл Маркс обръща веднага картината в нейната *противоположност*, когато той вярваше, че развива онова, което е истина у Хегел, и от това се получава историческия материализъм, онзи материализъм, който за широките маси трябва да бъде онзи светоглед, онова схващане за живота, което сега действително ще трябва да може да се пренесе в социалния живот. Така в първата половина на 19-то столетие ние срещаме великия идеалист, който със своите идеи живееше само в духовното, Хегела; *а във втората половина на същото столетие срещаме неговия ученик Карл Маркс, който изследваше само в материалното, който искаше да вижда една действителност само в материалното, който виждаше във всичко живеещо в идеалните висини само идеология*. Необходимо е само да почувствуваме вътрешно това обръщане на схващането на живота и на света в течение на 19-то столетие и тогава ще изпи-

тваме в нас пълната сила на онова, което днес тласка хората да добият онова познание на природата, което веднъж добито поражда в нас онова съждение, което е социално жизнеспособно.

А сега нека погледнем на една друга страна, към нещо, което наистина не е подчертавало така много, че произхожда от Хегел, но което не помалко може да бъде исторически приписано на Хегел. Тук ние намираме философа на Аза, намиращ се още в първата половина на 19-то столетие, обаче преминаващ и във втората половина, намираме *Макс Щирнер*. Докато Карл Маркс прави за основа на своето разглеждане на нещата единия полюс на човешкия възглед, на който обърнахме вниманието вчера, а именно материята, Щирнер, философът на Аза Макс Щирнер изхожда от другия полюс, от полюса на съзнанието. И именно поради това, че новият светоглед, когато той е насочен към материалния полюс, не може да намери от него съзнанието, както видяхме това вчера с примера на Дю Боа Реймонд, то от другата страна последствието ще бъде, че една личност, която сега застава изцяло на почвата на съзнанието, *не може да намери материалния свят*. Всъщност за Макс Щирнер няма никаква материална вселена с природни закони. За Макс Щирнер съществува само един свят, който е населен единствено от човешки Азове, от човешки съзнания, които искат да проявят изцяло *само себе си*. *”аз поставих ”моята същност” /моята вещь/ върху нещо”*, този е така един от лозунгите на Макс Щирнер. От тази гледна точка самият Макс Щирнер се надига против едно божествено ръководство на света. Той казва например: *някои етици, някои морални учители изискват да не вършим някакво деяние от егоизъм, а да го вършим затова, защото бог заповядва това; те казват, че когато вършим едно деяние, трябва да гледаме към бога, да се ръководим от това, което му харесва, което той е заповядал, което му е симпатично*. Защо аз, който поставям работа само на чело на съзнанието за Аза – мисли Макс Щирнер – защо трябва аз да допусна, че Бог е големият егоист, който може да желае от света, от човечеството, всичко да бъде направено така, както на него му харесва! Аз не искам да се откажа от моя личен егоизъм заради големия егоизъм. Искам да върша нещата, които ми харесват. Какво ме интересува един Бог, когато имам само *себе си*.

Това е заплитането, забъркването в съзнанието, което после не може да излезе вън от себе си. Вчера аз обърнах вниманието на това, как от една страна можем да стигнем до ясни идеи, когато се пробуждаме при външното физическо-сетивно съществуване, как обаче, когато отново слизаем в нашето съзнание, стигаме до съноподобни идеи, които застават в света един вид инстинктивно, като не можем отново да излезем от тези идеи.

До ясни идеи – бих могъл да кажа – до свръхясни идеи беше стигнал вече Карл Маркс. И това беше тайната на неговия успех. Идеите на Маркс са така ясни, щото, въпреки че са сложни, те са разбираеми за най-широките кръгове, когато са правилно изложени. Това е спомогнало за популярността на тази яснота. И дотогава, докато не се забелязва, че именно сред една такава яснота е *изгубено* човечеството, до тогава хората ще се придържат към тази яснота, ако искат да бъдат логически последователни.

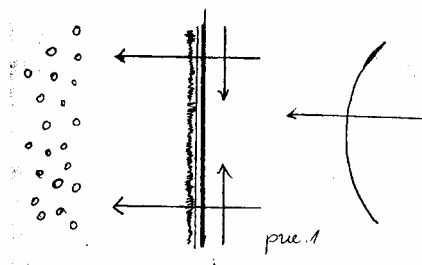
Обаче ако съобразно своите заложи човек клони към другия полюс, той преминава повече към страната на Щирнер. Тогава той презира тази яснота, чувства, че приложена социално тази яснота прави от човека едно ясно колело в социалния ред, мислен по математическо-механичен начин, но прави от него именно едно колело. И ако тогава човек не е склонен към това, волята се разбунтува, разбунтува се тази воля, която действа в най-долната основа на човешкото съзнание. И тогава той се обръща против всяка яснота. Тогава той се подиграва с всяка яснота, както Щирнер се е подиграл. Тогава човек казва: *какво ме интересува мене нещо друго, какво ме интересува даже природата, аз изнасям моя Аз от мене и виждам, какво става от него.*

Ние ще видим още, как характерно за цялото по-ново развитие на човечеството е до най-висока степен това, че такива крайности, такива рязко изразени крайности са се явили именно през 19-то столетие, защото те са светкавични проблясъци на онова, което сега изживяваме като *социален хаос*, като буря. Именно тази връзка трябва да разберем, когато днес искаме въобще да говорим върху познанието.

Вчера ние стигнахме до там, да покажем, да насочим вниманието от една страна към това, което човекът върши, когато се поставя във взаимоотношение с природно-сетивния външен свят. Неговото съзнание се пробужда за ясни понятия, обаче това съзнание изгубва себе си, изгубва самото себе си така, че човек може да си образува само празни от съдържания понятия, каквото е понятието за материята, понятия пред които той стои тогава така, че те стават за него загадки. Обаче ние не стигаме до такива ясни понятия по друг начин, освен като изгубваме самите себе си. Ние се нуждаем от тези понятия за развитието на нашата пълна човечност. *Ние трябва именно да изгубим себе си* по онзи определен начин, трябва да минем първо през този процес, за да можем отново да се намерим чрез самите нас. Но днес е дошло времето, когато трябва да научим нещо от това явление. А какво можем да научим от това явление? Можем да научим онова, много уважаеми присъстващи, че наистина цялата яснота на понятията, цялата прозрачност на мисловния живот може да се добие в съобщението на човека с външно-природния сетивен

свят, но че тази яснота на понятията става неизползуваема в момента, когато искаме да добием в естествена та наука *повече* от един чист феноменализъм, а именно онзи феноменализъм, който *Гьоте* култивираше като природоизследовател, когато искаме да имаме нещо *повече* от естествена наука, а именно искаме да имаме *Гьотеанизъм*.

Що значи това? Когато стигаме до взаимоотношението между нашата вътрешност и външния свят, между нашата вътрешност и сетивно-физическия външен свят, тогава ние още можем да използваме нашите понятия, които си образуваме чрез природата, с цел не да останем да стоим в природата на явленията, а да мислим и зад тази природа на явленията. Ние вършим това, когато не само казваме: *в спектъра на жълтия цвят се явява зеленият цвят и от другата страна започват синкавите цветове, когато с помощта на нашите понятия не само подреждаме едни до други явленията, а когато искаме с нашите понятия да проникнем така да се каже този килим на сетивата и искаме да построим зад него още нещо с нашите понятия*. Това ние вършим, когато казваме: *от понятията, които са станали ясни, аз образувам атоми, молекули, онава, което трябва за да се намира зад явленията на природата, движението вътре в материята*. Тук става нещо забележително, нещо странно. Става това, че когато аз се намирам тук като човек /Виж рис. № 1/, стоя срещу сетивните явления, аз използвам моите понятия не само за това,

да основа за мене един ред на познанието в този сетивен свят, а пробирам границата на сетивния свят и построявам зад него атоми и други подобни нему. Така да се каже, аз не мога да спра с моите ясни понятия при сетивния свят. Аз съм някакси ученик на инертната материя, която все още продължава да се търкаля, когато е стигнала на определено място, даже ако сила на търкалянето е престанала вече да действа. Мое то познание стига до сетивния свят и аз съм под властта на инерцията, притежавам известна инертност, търкалям се с моите понятия по-нататък зад сетивния свят и си построявам там един свят, в който след това отново се съмнявам, когато забелязвам, че с цялото си мислене съм последвал моята сила на инерция.

Интересно е, много уважаеми присъстващи, че една голяма част от философията, която не се движи в областта на сетивното, всъщност не е също нищо друго освен едно такова продължаващо търкаляне по силата на инерцията и преминаване зад онова, което действително съществува в света. Тя не може да спре, а иска да продължава още да мисли по-нататък и по-нататък зад границата на сетивното и построява атоми и молекули, а при известни обстоятелства построява и нещо друго, както виждаме да построяват някои философи. Нищо чудно, че след това те отново разрушават тази тъкан, тази паяжина, която са изтъкали в света по силата на инерцията.

Против този закон на инерцията се надига Гьоте. Той не искаше едно такова продължаващо търкаляне на мисленето, а искаше да остане строго на тази граница /Виж рис. №1, дебелия линия/, и искаше да прилага понятията сред сетивния свят. Така че Гьоте си казва: *в спектъра за мене се явява жълтият цвят, в спектъра се явява синьото, червеното, тъмно синьото, виолетовото.* Обаче когато аз проникна тези цветни явления със света на моите понятия и оставам сред явленията, тогава тези явления сами се съединяват, сглобяват се и самия фактор на спектъра, когато по-тъмните цветове или въобще тъмнина застава зад по-светлите цветове или въобще зад светлото, тогава аз получавам онова, което се намира към страната на синьото в спектъра; *когато поставям светлото зад тъмното, тогава получавам това, което се намира към страната на червеното в спектъра* * /* Във връзка с това виж: д-р Рудолф Щайнер “Светогледът на Гьоте”/.

Какво всъщност искаше Гьоте? Той искаше да намери от сложните явления простите, обаче абсолютно такива, с които оставаше вътре в тази граница /Виж рис. №1/, чрез които той не продължаваше да се търкаля в областта, в една област, в която човек навлиза само чрез продължаващото по инерция търкаляне, по силата на определена Духовна инерция. Така Гьоте искаше да остане вътре във феноменализма.

Когато оставаме по този начин вътре във феноменализма и устроим цялото си мислене върху него, когато се стремим да останем вътре в този феноменализъм с нашето мислене, а не да следваме силата на инерцията, която охарактеризирах, тогава възниква по един нов начин стария въпрос: *Какво значение има сега в този свят, който аз разглеждам феноменално, какво значение има в този свят онова, което внасям него като механика и математика, което внасям в него като число, мярка, тегло или отношение на времето? Какво е следователно това значение?*

Вие знаете може би, много уважаеми присъстващи, че едно по-ново схващане счита онова, което живее първо в явленията на звука, на цвета, на топлината и т.н. само като нещо някакси субективно, а напротив –

така наречените първични качества на нещата, това, което е пространствено, времево, теглото, то счита като нещо не субективно, а като ново обективно, като нещо присъщо на нещата. Този възглед се дължи главно на английския философ Лок и той царева до висока степен също във философските основи на модерното естественонаучно мислене. Обаче всъщност въпросът е: *какво положение заема в цялата наша научна система по отношение на външната природа математиката, механиката, които ние всъщност изтъкваме от нас – поне така изглеждат нещата на пръв поглед – какво положение заемат те?* Ние ще трябва отново да се върнем към този въпрос, когато ще се наложи да обгърнем с поглед особената форма, която този въпрос е приел чрез кантианизма. Обаче без да се впускаме при това непосредствено в историческите факти можем да подчертаем, че сме инстинктивно убедени в това, когато измерваме или броим нещата, или когато определяме тяхното тегло; *тогава ние чувствуваме, че установяваме нещо съществено различно относно външния свят, отколкото когато на този външен свят, на нещата в този външен свят приписваме други качества.*

Не може да се отрече, много уважаеми присъстващи, че светлината, цветовете, звуците, вкусовите усещания се намират в едно отношение към нас различно от това, което можем да представим във външния свят така, че то да бъде подчинено на законите на математиката и механиката. Защото винаги съществува един забележителен факт, който трябва да имаме предвид, а именно, както знаете, медът има сладък вкус, обаче когато някой е болен от жълтеница, той има горчив вкус; *така щото можем да кажем, че по отношение на тези качества на света ние се намираме в едно забележително положение, до като не можем да кажем, че един нормален човек гледа един триъгълник, а когато го гледа един болен от жълтеница, той го вижда като четириъгълник!* Следователно тук вече има различия и от тези различия ние трябва да се учим, но не трябва да извеждаме от това абсурдни заключения. И по отношение на този фундаментален факт на цялото развитие на познанието философското мислене и до днес се намира в едно странно неизяснено положение * /*Във връзка с това виж също: Р. Щайнер “Уводи към гютевите естественонаучни съчинения”, а също и “Раждането на естествената наука”/. Ние виждаме например как един по-нов философ, професор *Копелман*, в своите “Светогледни въпроси” надвишава *Кант*, като казва например – можете да прочетете това на страница 33 в горе споменатото съчинение на *Копелман*: *всичко, което се отнася към пространството и времето, ние трябва първо да го построим вътрешно с ума, докато цветовете, вкусовете ние ги възприемаме непосредствено в нас.* Ние по-строяваме октаедъра, додекаедъра и т.н., можем да построим обик-

новените правилни тела само по силата на устройството на нашия ум. Нищо чудно, счита Копелман, че в света ние можем да срещнем само онези правилни тела, които можем да построим чрез нашия ум. И Вие можете да намерите у Копелман почти дословно изречението: *изключено е да дойде някога един геолог и да даде на геометъра един кристал, който да бъде ограничен от седем равностранни триъгълника, просто поради причината – смята Копелман – че такъв кристал би имал една форма, която не може да влезе в нашата глава.* Това е едно “превишаване” на кантианизма. И тук бихме могли да кажем, че при известни обстоятелства в света на вещите в себе си биха могли евентуално да съществуват такива кристали, които да бъдат ограничени от седем равностранни триъгълника, обаче те не могат да влязат в нашата глава. Ето защо ние минаваме покрай тях, за нас те все едно не съществуват.

Такива мислители забравят само едно нещо, те забравят – и именно това искаме да покажем в течение на тези сказки с цялата доказателна сила – те забравят, че нашата глава е изградена от *същите* закономерно стина външното съществуване, от които ние построяваме празните многостранни тела и т.н., и поради това нашата глава не може да построи никакви други многостранни тела освен онези, които съществуват също и вън от нас. Защото видите ли, тази е една от основните разлики между така наречените субективни качества звук, цвят, топлина и различните качества на осезанието и т.н., и онова, което срещаме в механично-математическия образ на света. Тази е основната разлика, звукът, цветът, те ни оставят да бъдем вън от нас; *ние трябва първо да ги приемем, трябва първо да ги възприемем.* Като хора ние стоим вън от звука, от цвета, от топлината и т.н. С топлината не е напълно така, ние утре още ще говорим за това, но до известна степен и с топлината е така. Те ни оставят първо да бъдем вън от нас, ние трябва да ги възприемаме. Но не е така при отношенията на формите, на пространството, на времето, при отношенията на теглото. Ние възприемаме нещата пространствено, но ние самите се намираме в *същото* пространство и сме поставени в *същата* закономерност, в с която се намират нещата вън от нас. Ние сме поставени във *времето*, както външните неща. Ние започваме нашия физически живот в определен момент, завършваме го също в определен момент. Ние стоим в пространството и времето така, че тези неща някакси преминават през нас, без първо ние да ги възприемаме. Другите неща ние трябва първо да ги възприемаме. Относно теглото – ето на, много уважаеми присъстващи, тук трябва също да се съгласите, че то няма много работа с възприятието, което е подчинено малко на волята, защото някой, който би напълнял и тялото би стигнало до нежеланото тегло, би искал да избегна това просто чрез познанието, чрез възприемателната способ-

ност. Много уважаеми присъстващи, също и в нашите тегловни отношения ние сме приети вече напълно обективно от света, без да можем да направим нещо чрез същата организация, чрез която стоим в цвета, в звука, в топлината и т.н.

И така днес преди всичко трябва да поставим пред себе си въпрос: *как стига до нас въобще математическо-механическото съждение?* Как стигаме ние до една математика, до една механика и как става, че тази механика са приложими и върху външната природа, как става, че съществува една разлика между математическо-механическите качества на нещата на външния свят и между това, което застава срещу нас като така наречените субективни сетивни качества, звук, топлинни качества и т.н. и т.н.

Но, много уважаеми присъстващи, този главен въпрос стои на единия край. Утре ще открием още един друг въпрос. Тогава ще имаме двете изходни точки на науката. След това ще вървим по-нататък и на другия край ще намерим образуването на социалното съждение.

СКАЗКА ТРЕТА

Дорнах, 20 септември 1920 г.

Много уважаеми присъстващи!

Видяхме, че когато човек се опита да проникне от себе си по-дълбоко в явленията на природата, или когато се опита от гледището на своето обикновено съзнание да проникне по-дълбоко надолу в своето собствено същество, за да намери именно по този начин истинската същност на съзнанието, той стига така да се каже до две пределни граница. Още вчера обърнахме вниманието върху това, което става на *едната граница* на нашето познание. Видяхме, че човекът се пробужда до своето пълно съзнание чрез взаимоотношението си с външната физическо-сетивна природа. Човекът би бил едно повече или по-малко заспало същество, едно същество със сънлива душа, ако не би могъл да се пробуди при външната природа. И всъщност в течение на развитието на човечеството не става нищо друго, освен това, че в добиването на знание върху външната природа става онова, което става всяка сутрин, когато от съня или от състоянието на сънуване се запалваме в контакт с външния свят за пълното, будно съзнание. В този последния случай имаме работа така да се каже с един момент на събуждането. В течение на развитието на човечеството ние сме имали работа с едно постепенно събуждане, така да се каже с едно разтегляне на момента на събуждането.

Но ние видяхме, че на тази граница много лесно се проявява един вид сила на инерцията на душата, че така да се каже там, където се сблъскваме с разпрострения свят на явленията, не постъпваме в смисъла на *Гьо-*

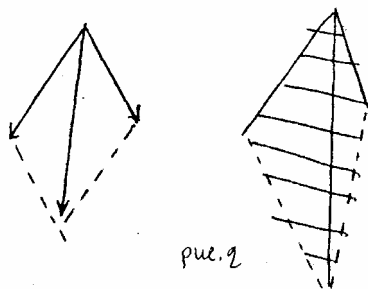
тевия феноменализъм, като спираме вън и обгръщаме явленията само според нашите добити ясни представи, понятия и идеи, като ги описваме рационално систематизирайки ги и т.н. Ние не спираме на тази граница и продължаваме да се движим още известно време с нашите понятия и идеи зад явленията и чрез това стигаме до там да построим един свят, например един свят от зад физически атоми, молекули и т.н.; *И когато постигаме това, тогава светът, който сме построили по този начин, е по същество един измислен свят, един свят зад който се промъква веднага съмнението, така че ние отново разрушаваме това, което сме изтъкали като теоретическо платно.* И вчера видяхме, че има възможност да останем в областта на чистото обработване на явленията, да останем в областта на феноменализма и да се предпазим от едно такова преминаване на границата в нашето познание на природата от към тази страна. Но ние обърнахме също внимание и върху това, че на това място на нашето познание изниква нещо, което се предлага за ползуване с непосредствена жизнена необходимост, а това е *математиката* и онова, което може да бъде разбрано в *механиката* без емпиризмъ, т.е. целият обсег на така наречената аналитична механика.

Когато обгрънем с поглед всичко онова, което математиката обхваща, което аналитичната механика обхваща, ние стигаме до най-сигурните понятни системи, с които можем да работим в явленията. Обаче, много уважаеми присъстващи, ние не можем да скрием пред себе си – вчера аз вече обърнах вниманието на това – че целият начин, по който си образуваме математическите представи и по който също си образуваме представите на аналитичната механика, че цялата тази вътрешна психическа работа е напълно различна от това, което извършваме, когато експериментираме и наблюдаваме от опита, от опита на сетивата и свързваме фактите на експеримента или резултатите на наблюденията, събираме именно външното знание на опита. За да стигнем до пълна яснота в тези неща, би трябвало да се замислим силно, защото в това поле не съществува един друг път към яснотата, освен този на размисъла.

Каква разлика има между събирането на едно знание на опита, например в смисъла на *Бейкън*, и между начина за вътрешното схващане на нещата, какъвто е случаят в математиката и в аналитичната механика? За тази последната можем да теглим една рязка граница по отношение на това, което не схващаме по такъв вътрешен начин, когато си образуваме ясно понятието за паралелограма на движението и след това си образуваме ясно понятието за паралелограма на силите. Фактът, че от две отклоняващи се под определен ъгъл едно от друго движения се получава едно резултатно движение, това е една теорема на аналитичната механика. Фактът, че когато тук действа една сила от определен размер и тук

действува една друга сила също от определен размер се получава една резултатно сила, която може да бъде определена също съобразно този паралелограм, това са две напълно различни едно от друго съдържания на представите. Паралелограмът на движението принадлежи в строгия смисъл към аналитичната механика, защото той може да бъде доказан вътрешно, както една теорема на математиката, както например Питагоровата теорема или някоя друга такава. Фактът, че съществува един паралелограм на силите, това може да бъде резултат само на опита, на експеримента. Тук в това, което сме изработили вътрешно, ние внасяме нещо, *силата*, която може да ни бъде дадена само външно чрез опита, чрез емпиризма. Тук ние имаме вече работа с механиката на опита, а не с чисто аналитичната механика. Както виждате ние можем строго да теглим границата между това, което в същинския смисъл е още математическо, така както днес още трябва да се схваща математиката, и това, което ни пренася в обикновения емпиризм на сетивата. /Виж рис. №2 /.

Сега ние стоим пред този факт на математиката като такава. Схващаме математическите истини. Съвързваме математическите явления с определени аксиоми. Изграждаме си цялата мрежа на математиката от тези аксиоми и стоим пред архитектурника обгърната с виждането, но с едно вътрешно виждане. И – когато сме в състояние да теглим чрез силно размисляне една рязка граница спрямо всичко външно доловимо – ние трябва да виждаме в математическата мрежа, в математическия тъкан нещо, *което се ражда чрез една психическа дейност свършено различна* от онази, чрез която имаме външен сетивен опит и схващане нещата външно. Фактът – бих могъл да кажа – че ние отново можем да направим точна тази *разлика* чрез една вътрешна опитност, от това зависи всъщност извънредно много за едно задоволително разбиране на света. Следователно трябва да се запитаме: *от къде ни идва математиката?* И днес още този въпрос не е поставен достатъчно рязко. Не се пита: *колко различна е тази психическа вътрешна дейност, от която се нуждаем в математиката, в изграждането на математиката, в тази чуде-*

сна архитектуроника, колко различна е тази психическа дейност от онази психическа способност, чрез която ние схващаме физическо-сетивната природа чрез външните сетива? Днес този въпрос не се поставя и на него не се отговаря в достатъчен размер, защото *трагизмът на материалистичния светоглед* е този, че докато от една страна той се стреми към физически-сетивен опит, от друга страна е тласкан, без да знае това, в един абстрактен интелектуализъм, в едно абстрактно състояние, чрез което е отдалечен от едно действително схващане на фактите на материалния свят.

Що е следователно това, което ние развиваме, като способност, когато математизираме? Този въпрос искаме да поставим. Когато искаме да отговорим на този въпрос, ние трябва да сме разбрали напълно едно нещо. А от една страна това е: *трябва да се отнасяме сериозно с понятието за развитието също и в човешкия живот, т.е. трябва да изходим от това, което е до висока степен дисциплиниращо в модерната естествена наука, трябва да се възпитаваме от него и това, което сме възпитавали у нас като строг метод, като научна дисциплина чрез научната дисциплина, чрез дисциплината на естествената наука на по-новото време, ние трябва да знаем да го изнесем, така да се каже, над самата естествена наука, да го използваме в едно по-висша област, така че да се издигнем в по-висши области със същия начин на мислене, който имаме в естествената наука, обаче с разрешение на методите върху свършено други области.* Затова аз също не вярвам, и казвам това съвсем откровенно, че до едно действително духовнонаучно познание може да стигне, който не е добил в строгия смисъл на думата една естественонаучна дисциплина, който не се е научил да изучава и да мисли в лабораториите и чрез методите на по-новата естествена наука. Духовната наука има най-малко повод да подценява тази по-нова естествена наука. Напротив, тя знае да я цени напълно. И на мене самия – ако ми е позволено да направя тази лична забележка – много хора ми се сърдят, че преди всъщност да съм публикувал нещо върху Духовната наука, първо съм написал някои неща именно върху проблеми на естествената наука в онази светлина, която ми се струваше необходима. *Следователно касае се за това, от една страна да усвоим този подход, това настроение на естествената наука, за да продължи то да действува отвъд границите на природопознанието, когато искаме да преминем отвъд тези граници.* На второ място за нас качеството на това природопознание, съответно резултатите на това природопознание трябва да станат нещо много сериозно.

Ето виждате ли, когато вземем съвсем простото явление, това, че прием едно тяло с едно друго и се получава топлина, по отношение на едно

такова частично явление ние не казваме в естествената наука: *тази топлина се е родила от нещо или тази топлина просто съществува, а търсим условията, при които тази топлина се е намирала от по-рано в латентно състояние в тялото, чрез което тя така да се каже се е проявила.* Тук ние преминаваме от едно явление към друго и взема ме сериозно развитието. Така също трябва да постъпим, когато искаме да внесем едно понятие в Духовната наука. И така първо ние трябва да се запитаме: *нима това, което е математизиране, съществува винаги в човека, е налице винаги в човека, доколкото той прекарва своя живот между раждането и смъртта?* Не, то не е винаги налице. Математизирането първо *се пробужда.* Оставяйки също все още вътре в емпиризма по отношение на външния свят – ние можем много точно да наблюдаваме, как от тъмната подоснова на човешкото съзнание се пробуждат постепенно онези психически способности, които се проявяват в математизирането, за които ще говорим по-нататък. Този момент, когато можем да го обхванем само точно и правилно с поглед, когато го третираме само така, както например естествената наука третира точката на топене или точката на кипенето, този момент се намира приблизително в онзи период, в който детето сменя своите зъби, в който на мястото на млечните зъби то получава вторите зъби. Необходимо е само да обгърнем с поглед един такъв *период на живота* със същото разбиране, както на пример във физиката сме се научили да третираме точката на топене или точката на кипенето. Трябва да добием способността да внесем тази строго вътрешна дисциплина в сложността на човешкия живот, такава дисциплина, която можем да добием от простите физикални явления, като се отнасяме с нея в смисъла на новата наука. И когато направим това, тогава ние виждаме в човешкото развитие започвайки от раждането, или по-добре казано зачатиято, че в човешкото развитие от зачатиято до този момент на смяната на зъбите постепенно се развиват от организацията душевните способности, които след това математизират, Обаче които до тогава още не са налице. И както казваме, че топлината се намира в латентно състояние в едно тяло и се проявява в определено състояние, че по-рано тази топлина е работила в тялото, във вътрешната структура на тялото, така трябва да бъдем наясно и върху това, че онова, което се проявило като математизиране в момента, в периода на смяната на зъбите, проявява се особено силно, макар и постепенно, то е работило по-рано в организацията на човека. И така ние добиваме едно забележително, чудно и важно понятие върху това математизиране, естествено в най-широкия смисъл. Ние добиваме понятието, че онова, което прилагаме като душевна способност след смяната на зъбите като човеци, че *преди това то е действувало организиращо в нас.* Да, много уважаеми

присъстващи, *до към седмата година в детето съществува една вътрешна математика*, която обаче не е така абстрактна, както нашата външна математика, а е пропита от сила, която, ако ми е позволено да употребя този израз на Платон, може да бъде не само гледана, а е пълножизнена дейна. До този момент на смяната на зъбите в нас съществува нещо, което математизира, което ни обработва вътрешно математически.

Ако първо запитаме – бих могъл да кажа – съвсем повърхностно това, което срещаме тук емпирически, ако насочим така да се каже поглед върху /латентната математика в младото детско тяло/, ние сме доведени до три неща, които вътрешно са подобни на сетивата. В течение на сказките ние още ще видим, че тук действително можем да говорим за сетива. Днес мога само да загатна за това, че стигаме до нещо, което вътрешно развива една такава възприемателна способност, само че през първите години тя остава несъзнателна за нас, както очите, ушите развиват един възприемателен живот външно. И когато гледаме в нашата вътрешност, но във вътрешността на нашата организация, не по образеца на мъглявизиращите мистици, а гледаме с пълна сила и познание в тази вътрешност на човека, тогава можем да открием *три подобни сетивни функции* – бих могъл да кажа – чрез които е упражнявана една дейност. На първо място намираме онова, което бих могъл да нарека *сетиво на живота*. Това сетиво на живота се проявява по-късно в живота като едно общо чувство, като едно общо усещане на нашата вътрешност. Ние се чувствуваме по опре делен начин добре или не добре. Ние се чувствуваме приятно или неприятно, също както имаме външно една възприемателна способност чрез очите, така имаме и една вътрешна възприемателна способност. Само че тази възприемателна способност е насочена върху целия организъм, поради което е смътна и неясна, но тя е налице. Върху това ние ще има още да говорим. Сега искам само антиципирайки за нещо по-късно да кажа, че това сетиво на живота – ако мога да употребя тази тавтология – е твърде особено дейна в жизнеността на детето до момента на смяната на зъбите.

Второто нещо, на което трябва да обърнем внимание, когато гледаме така във вътрешността на човека, е онова, което бих могъл да нарека *сетиво на движението*. Трябва да си съставим една ясна представа за това сетиво на движението. Когато движим нашите крайници, ние знаем за това не само чрез факта, че гледаме себе си външно, а имаме едно *вътрешно възприятие* за движението на крайниците. Също и когато вървим, ние имаме съзнание за нашето ходене не само чрез това, че минаваме покрай предметите и за нас се изменя гледката на външния свят, а имаме едно вътрешно възприятие за нашето движение, за движението

на нашите крайници, за измененията ставащи в нас, когато се движим. Само че обикновено не обръщаме внимание на това, защото поради силните впечатления от външния свят не забелязваме онова, което става вътрешно като успоредно изживяване, като вътрешно възприятие, както една по-силна светли на прави да угасне за нас една по-слаба светлина /примерът със звездите денем – бележка преводача/.

Третото нещо, което откриваме вътрешно, е *сетивото на равновесието*.

1. СЕТИВО НА ЖИВОТА
2. СЕТИВО НА ДВИЖЕНИЕТО
3. СЕТИВО НА РАВНОВЕСИЕТО

Това сетиво на равновесието, то е онова в нас, благодарение на което ние заставаме по определен начин в света, не падаме, възприемаме по определен начин, как да се поставим в хармония със силите на заобикалящия ни свят. И това поставяне в хармония със силите на заобикалящия ни свят ние го възприемаме вътрешно. Така щото действително можем да кажем: *ние носим в нас тези три сетива: сетивото на живота, сетивото на движението, сетивото на равновесието*. Те действуват в твърде особен размер в детската възраст до смяната на зъбите. Тяхната дейност заглъхва към периода на смяната на зъбите. Обаче наблюдавайте – за да покажем само един пример – сетивото на равновесието, наблюдавайте, как детето, когато то започва своя живот, няма съвсем нищо, което би представлявало едно влизане в действие на положението на равновесие, от което детето се нуждае за живота. Помислете, как детето постепенно подхваща, как първо се научава да пълзи на четирите крайници, как отначало постепенно успява да ходи чрез сетивото на равновесието, първо да стои право, след това да ходи, как то стига до там да се движи в равновесие.

Когато обхванете цялата област на онова, което става между зачатие и смяната на зъбите, Вие ще видите в това една силна работа на тези три вътрешни сетива. И когато проникнете след това с поглед онова, което става, ще забележите, че в сетивото на равновесието и в сетивото на движението не става нищо друго, освен едно *живо математизиране*. И за да бъде то живо, за това е налице сетивото на живота, което го изпълва с живот. Така ние виждаме как вътрешно в човека и върху човека работи латентно цяла едно математика, която после не умира напълно с настъпването на смяната на зъбите, обаче става значително по-малко явна в по-късния живот. Това, което действува вътрешно в човека чрез сетивото на равновесието, чрез сетивото на движението, чрез сетивото на живота, то се освобождава. Латентната математика става една свободна математика, както латентната топлина се превръща в свободна

топлина. И ние виждаме тогава, как онова, което първо е претъкавало душевно организма, одушевявало го е, как това става свободно като душевен живот, как математиката възниква като абстракция от състоянието, в което тя е работила конкретно в човешкия организъм. И след това ние изхождаме от тази математика, понеже като човек сме изцяло впрегнати в общото съществуване според пространствените и времеви отношения, ние пристъпваме тогава, след като сме освободили тази математика, към външния свят и схващаме външния свят с онова, което до смяната на зъбите е работило вътре в нас. Както виждате, това не е отричане на естествената наука, а едно продължение на естествената наука, от което се ражда всичко гореописано, когато правилно разглеждаме, наблюдаваме онова, което в Духовната наука трябва да живее като настроение и като воля.

И следователно ние пренасяме сега над границата на сетивното възприятие онова, което идва от самите нас. Ние разглеждаме човека в неговото развитие. Не разглеждаме просто математиката от една страна и опита на сетивата от друга страна, а разглеждаме *раждането на математиката на развиващия се човек*.

И сега аз несъмнено стигам до това, което ни пренася след това в същинския смисъл в областта на Духовната наука. Ето видите ли, трябва да кажем, че това, което изработваме от нашата вътрешност, това математизиране, накрая се превръща в една абстракция. Обаче то не трябва да остане една абстракция за нашето изживяване. Несъмнено в нашата епоха не съществува достатъчно възможност да виждаме изживяването на математическото в една истинска светлина. Обаче все пак на едно важно място на нашата западна цивилизация се явява нещо от това долавяне на нещо особено духовно в математиката. Това е там, където *Новалис*, поетът Новалис, който през време на своето академическо образование е усвоил едно добро математическо обучение. Това е там, където Новалис – можете да прочетете това в неговите фрагменти – говори върху математиката. Той нарича математиката една велика поезия, една чудесна велика поезия.

Много уважаеми присъстващи, трябва човек да е почувствувал веднъж това, което може да го доведе от абстрактното схващане на геометрическите форми до пълното с удивление чувство на вътрешната хармония, която се крие в това математизиране. Трябва човек да е имал възможност да премине борейки се от онази студена, трезва дейност, която мнозина даже мразят в математиката, към удивлението спрямо вътрешната хармония, както това е сторил Новалис, и – ако мога да употребя този израз, който сега често се чува тук от една свършено различна

област – да премине към удивлението спрямо *мелоса на математиката*.

Тук в изживяването на математиката се примесва нещо ново. Тук в изживяването на математиката, което иначе е чисто интелектуално, образно казано интересува само нашия ум, тук се примесва нещо, което засяга целия човек и което при такива оста нали млади духове като Новалис не е нищо друго освен едно чувствуване на факта: *това, което ти съзряваш като математически хармонии, с което протъкваш явленията на вселената, това всъщност не е нищо друго, освен онова, което те е изтъкало през време на първия период на твоето детско развитие тук на Земята*. Това значи да чувствува човек конкретно своята връзка с Космоса. И когато е минал така работейки чрез едно вътрешно изживяване, което някои считат за чист образ на фантазията, защото не са минали действително през него, когато се проникне с едно такова изживяване, тогава, много уважаеми присъстващи, той добива понятието за това, което духовният изследовател изживява минавайки през онова вътрешно развитие, което намирате описано цялостно в моята книга “Как се добиват познания за висшите светове”. Тогава духовният изследовател се издига до едно по-нататъшно развитие и изпитва едно такова изживяване, когато с развитото чувство пристъпва към едно задълбочено схващане на математизирането. Защото тогава тази психическа способност, която се проявява в това математизиране, се превръща в една по-обширна способност, тогава тя става нещо, което остава също така точно, както математическото мислене, но не произтича само от интелектуалността или от интелектуалното разглеждане на нещата, а от целия човек. Тогава по този път, но работейки постоянно вътрешно, провеждайки една вътрешна работа по-упорита и твърда от онази, която се извършва в лабораторията или в астрономическата обсерватория или на някое друго научно място, тогава човек се научава да познава онова, което стои в основата на математиката, тази проста психическа човешка тъкан, което обаче може да бъде разширено и може да се получи нещо много по-обширно. Тогава работейки с математиката той се научава да познава, *що е инспирация*. Той се научава да познава, в какво се състои разликата между това, как математиката живее в нас, и как емпириката /знанието добито чрез външен опит/ живее в нас. При външния емпиризъм ние имаме външните сетивни впечатления, които изпълват за нас празните понятия със съдържание. При инспирацията ние имаме нещо вътрешно духовно, което прониква още математиката, когато само правилно схващаме тази математика, което живее, което ни прониква с живот и ни протъква организиращо през време на нашите детски години като нещо духовно. Това остава в човека. Но ние до биваме опит за него благода-

рение на това, че математизираме една частична област. Ние се научаваме да разбираме, че начинът по който овладяваме математиката, почива на една *инспирация* и можем тогава да изживеем самата тази инспирация в духовно-изследователско развитие. Ние добиваме съдържание в нашите представи, в нашите понятия не чрез външен опит, а по друг начин. Можем да се вдъхновим с онова от духовния свят, което работи в нас през време на нашите детски години. Това, което работи в нас през време на нашите детски години, то е *Дух*. Но то се крие в човешкото тяло и трябва да бъде видяно в човека чрез неговото тяло. То може да бъде виждано в неговата чиста, свободна форма, когато чрез инспиративна /вдъхновителна/ способност постигаме не само да мислим в математически понятия, а да виждаме, да гледаме онова, което живее тук и което живее като нещо действително, като ни прониква организиращо до нашата 7-ма година. Така може да бъде гледано това, което живее в една частична област на математиката, но което се разкрива в една по-обширна област чрез Инспирацията. Тогава не само добиваме *нови резултати към старите познавателни способности*, но издигайки се до тази инспирация ние добиваме при това също и възможността да виждаме нещо ново. Ние добиваме нови инспиративни познания. Развитието на човечеството е такова, че с течение на времето тези инспиративни познавателни сили са се оттеглили, след като веднъж са съществували в много висок размер в човешкото развитие. Когато сме се запознали с това, как във вътрешното човешко същество се ражда онова, което е инспирация, което в известен смисъл за нас западните хора е останало само изтънено, разредено до интелектуализма, в математиката, което обаче може да бъде разширено, когато сме прозрели напълно вътрешно това, едва тогава, много уважаеми присъстващи, ние разбираме, какво е живяло в онова схващане за света, в онзи светоглед, остатъци от който стигат всъщност до нас само от изтока, които остатъци са така трудно разбираеми за западните хора. Ние разбираме тогава това, което е живяло във философията *Веданта* и във философиите на изтока. Защото, кое е било всъщност онова, което е живяло в тези философии на изтока? То е било нещо, което се родило чрез душевни способности от математическо естество. То е било инспирация. То е било не само математика, а е било нещо, което е било постигнато вътрешно душевно по образа на математизирането. Ето защо бих могъл да кажа: *математическата атмосфера, която се разлива от това, което са мислите на философията на Веданта и на други подобни философски светогледни представи на древния изток, подобно нещо, много уважаеми присъстващи, е стояло пред погледа на Гьоте*. /Естествено, за да познаем това, ние трябва да схванем тези мисли от гледната точка, която добиваме, когато сами се потопява-

ме в Инспиративното, когато на правим да оживее в нас онова, което не-съзнателно се върши в математизирането и в математизиращата естествена наука, и можем да го пренесем в една по-широка област. *Гьоте* скромно е признал, че не притежава една математическа култура в обикновения смисъл. Той е третираше своето отношение към математиката в много интересни статии, които можете да прочетете в неговите съчинения върху естествените науки: *”Отношението към математиката”*, които са извънредно интересни, защото въпреки скромно да признава, че не е усвоил едно истинско, математическо, сърчно боравене с математическите понятия и възгледи, все пак той изисква едно нещо, изисква един феноменализъм, какъвто е практикувал в своите естественонаучни наблюдения. Той изисква да се премине от вторичните явления, които срещаме първо във външния свят, към първичното явление. Но какво преминаване изисква Гьоте? Той изисква едно такова преминаване, едно такова отиване до първичното явление, каквото математикът упражнява, когато преминава от по-сложните форми на външното разглеждане към аксиомата. Първичните явления трябва да бъдат емпирическата аксиома, достъпната за опита аксиома.

Така Гьоте изисква с истински математически дух едно вътрешно пренасяне на математиката в явленията. И той изразява това, като казва: *ние търсим първичните явления, като имаме съзнанието, че трябва да ги търсим така, щото да можем да дадем за това сметка на математиката в най-строгия смисъл и според неговото разбиране*. Следователно това, което Гьоте търси, то е едно изменено, едно метаморфозизирано математизиране, едно внасяне на математизирането в явленията. Това изисква той като една естественонаучна дейност.

С това Гьоте донесе известна светлина в единия полюс, който иначе изглежда така тъмен, когато постановяваме чистото понятие за материята. Ние ще видим, как Гьоте е дошъл до този единия полюс, как обаче ние модерните хора трябва да се стремим да стигнем до другия полюс, до полюса на съзнанието. Ние трябва сега също така да търсим на другата страна, как *душевните способности* се оказват дейни в човешкото същество, как те израстват от природата на човека и проявяват своята дейност. Това трябва да търсим ние. След това ще видим, че на това, което е Гьотева феноменология като схващане на външния свят, трябва да срещупоставим едно също такова схващане на света на човешкото съзнание, едно схващане, което да може да даде в най-строгия смисъл сметка пред математиката, както Гьоте е разбирал това, едно схващане, много уважаеми присъстващи, каквото се опитам скромно да проявя в моята “Философия на свободата”.

Така на полюса на материята стоят онези резултати, които произхождат от Гьотеанизма, а на *полюса на съзнанието резултатите*, които могат да бъдат намерени по методически път, по който аз скромно се опитах да изградя моята “Философия на свободата”.

За това ще говорим по-нататък утре.

СКАЗКА ЧЕТВЪРТА

Дорнах, 30 септември 1920 г.

Много уважаеми присъстващи!

Нашите вчерашни съзерцания завършиха с това, че трябва да се получи определено разбиране към едната граница на природопознанието, а именно, че трябва да останем вътре в явленията и да проникнем, да четем един вид тези явления с онова, което се запалва в нашето съзнание *при* тези явления, да проникнем явленията с нашите понятия, с нашите идеи и т.н. Като най-чиста, най-прозрачна в себе си област за нас се оказа математическата и тази на аналитичната механика и накрая трябваше да направим нашите съзерцания да завършат с това, как едно действително размисляне върху самите нас ни показва, че всичко онова, което се явява в нас като математическо съдържание, като съдържание на аналитичната механика, почива по същество върху инспирацията. И ние можахме след това да покажем, как разпространението на този импулс на инспирацията може да се забележи в древната философия Веданта, как от същия дух, от който при нас произхождат всъщност математиката и аналитичната механика, е бил добит толкова остроумният възглед философията Веданта. След това можахме да обърнем вниманието върху това, как при обосноваването на *своя* *подход* на феноменализма *Гьоте* се е стремил да намери сред явленията първичните явления и че неговият ход от сложните явления към първичните явления е психически *същият* ход, какъвто и този в математиката от сложните възгледи към аксиомите. Така щото Гьоте, който казваше за себе си, че не притежава външно едно математическо образование, една математическа култура, въпреки това е чувствувал така ясно същността на математиката, че е изисквал природоизследователят да се придържа към феноменологията, т.е. да постъпва по отношение установяването на първичните явления така, щото да може да даде сметка на най-строгия математик. Привлекателното във философията Веданта за един западноевропейски дух е именно това, че в нейното вътрешно устройство, в нейното минаване от възглед на възглед се изявява онази строга вътрешна необходимост, която се изявява и в математиката и в аналитичната механика. Че тези неща не се изтъкват достатъчно в официалните проучвания на философията Веданта, това произхожда от там, че в нашата епоха няма хора достатъчно универсал-

но образовани. Онези, които повечето пъти се занимават с това, което после ги въвежда в източната философия, имат твърде малко възглед – както казахме, Гьоте *имаше* такъв възглед – такива хора имат недостатъчен възглед за същинското устройство на математическото естество. Ето защо те съвсем не могат да разберат, кой е всъщност жизненият нерв на тази източна философия. И така ние можахме да посочим към едната страна, към страната на материята, какво трябва да бъде поведението на душевното естество, ако не искаме да изтъкваме непрестанно онова платно на Пенелопа, което през последните столетия бе изтъкано като естественонаучен възглед, а искаме да получим нещо, което се крепи на самота себе си, което така да се каже има своя център на тежестта в самото себе си.

Както показах вече вчера, на другата страна стои проблемът на съзнанието. Когато искаме да изследваме това съзнание в неговото съдържание чрез просто мислително вглъбяване в нашата душевна вътрешност, както вършат това плуващите в мъглите мистици, ние не стигаме тогава всъщност до нищо друго, освен до възпоминания вътре в това съзнание, които са се натрупали в течение на нашия живот от раждането насам, от нашето детство насам.

Това може да бъде лесно показана емпирически. Достатъчно е само да помислим, как един добре образован човек във вътрешната естествена наука описва тези неща, именно за да покаже възпоминателния характер на този така наречен вътрешен живот. Този учен описва, че веднъж стоял пред витрината на една книжарница. Там той вижда една книга. Тя му направила впечатление с нейното заглавие. И ето, че гледайки тази книга, внезапно го надува смях. Сега представете си, колко много трябваше да се учуди самият този човек, който то беше един сериозен професор по естествена наука, който гледа във витрината на една книжарница една книга със сериозно заглавие, на всичко отгоре третираща върху нисшите животни, и го надува смях! Тогава му идва мисълта, на какво се дължи този негов така неочакван смях. Отначало не можа да открие нищо. Тогава му идва мисълта да си затвори очите. И ето, когато си затваря очите и около него става тъмно, той чува съвсем надалече една музикална мелодия, която едва в този момент му напомня за онази танцова музика, която той – в момента, когато прави това наблюдение, той е вече в доста напреднала възраст – беше слушал някога при своя първи танц. И той стига до констатацията, как самопонятно сега в неговото подсъзнание живее не само този музикален мотив, но също и неговата партньорка, с която на младини беше танцувал за първи път. Той вижда, как това, което беше отдавна забравил за своето обикновено съзнание, което той въобще никога не беше възприел така силно, че да може да бъде опреде-

лящо за целия му живот, вижда как всичко това възниква като комплекс от представи. И в момента, когато гледаше една сериозна книга, той също не беше осъзнал, че съвсем надалече звучеше една латерна. В този момент самите звуци на латерната оставаха още в неговото подсъзнание. Едва когато затваря очите си, те проникват в неговото подсъзнание.

По същия начин в нашето съзнание възникват някои неща, които съществуват само като възпоминания. И тогава идват понякога плуващите в мъглите мистици и ни разказват, как в своята вътрешност те познават една дълбока връзка с божествената Първопричина на нещата, как от тяхната вътрешност прозвучава нагоре едно по-висше изживяване, едно новораждане на човешката душа. И тогава се изтъкват мистични тъкани, а всичко това не е нищо друго, освен забравената мелодия на латерната. Можете да сложите голям процент от мистичната литература на тази сметка на забравената мелодия идваща от латерната.

Тук имаме именно това, от което се нуждаем в една действителна духовна наука, а това е да притежаваме достатъчно разсъдливост и прецизност, за да не разтръбяваме като мистика всичко възможно, което възниква като възпоменание от подсъзнанието, да не го разтръбяваме като нещо, което има някаква обективна стойност. Именно последователят на Духовната наука, когато иска да стигне в това направление до действително плодотворни резултати, се нуждае до най-висока степен от вътрешна яснота. Той се нуждае от такава вътрешна яснота именно тогава, когато става въпрос да слезе в дълбините на съзнанието, за да извлече от там възгледи върху това, което е всъщност това съзнание. Трябва вече да слезем в дълбините на това съзнание, като същевременно не сме никакви дилетанти в тази област, а имаме напълно обективно позна ние за всичко онова, което са произвели до днес психо-патологията, психологията и физиологията, за да можем да различаваме онова, което неоправдано претендира за духовно-научна констатация, от онова, което произтича от същата дисциплина, каквато е например математиката или аналитичната механика

За тази цел аз се опитах още през миналото столетие да охарактеризирам по скромнен начин другия полюс, полюса на съзнанието по отношение на полюса на материята. Полюсът на материята изискваше едно развитие на Гьотевия възглед за природата. Полюсът на съзнанието не можеше да бъде постигнат така просто изхождайки от Гьотеанизма, поради простата причина, че Гьоте не беше никакъв тривиален човек, той не беше тривиален и по отношение на чувствата, когато се касаеше да проникне до познанието, а винаги носеше в себе си онова благоговение, което е необходимо, когато човек иска да се приближи до действителните извори на познанието. И така Гьоте, който беше организиран повече към

страната на външната природа, изпитваше известна боязън пред онова, което трябва да доведе в дълбините на съзнанието, пред едно мислене доведено до неговото най-висше, най-чисто развитие. Гьоте приписваше на своята добра съдба, че никога не беше *мислил* върху *мисленето*. Ние трябва да разберем това изказване, защото всъщност не можем в действителност да мислим върху мисленето. Всъщност ние можем да върху мисленето също така малко, колкото можем да железуваме желязото и да дървуваме дървото. Но, много уважаеми присъстващи, ние можем да направим нещо друго. Можем да се опитаме да вървим така по пътищата, които са показани в мисленето, които са посочени, когато мисленето става все по-рационално и по-рационално, можем да продължим така, както започваме чрез дисциплината на математическото мислене. Когато вършим това, тогава стигаме чрез едно естествено вътрешно пътеводство до онази област, която аз се опитах да разгледам в моята “Философия на свободата”. Тогава ние не стигаме до едно мислене върху мисленето. Тогава можем най-много да говорим образно за едно мислене върху мисленето; *но ние стигаме до нещо друго, стигаме до едно съзерцаване на мисленето*. Но за да стигнем до това съзерцаване на мисленето, необходимо е преди това действително да сме добили една интензивна представа за това, що е чистото, свободно от сетивността мислене. Трябва да сме добили вътрешната работа на мисленето така далече, че да сме стигнали тогава до едно състояние, при което просто чрез схващането, чрез долавянето на свободата от сетивност мисъл, чрез съзерцаването на свободната от сетивност мисъл да знаем, че сега имаме работа именно със свободна от сетивност мисъл.

Този е пътят, който аз описах – както казах, по един скромнен начин – в моята “Философия на свободата” Бих могъл да кажа, че там бе направен опит мисленето да бъде така поставено пред съзнанието, след като бе станало свободно от сетивност, както пред съзнанието стои математизирането или както стоят психическите способности и сили на аналитичната механика, когато човек се отдава с пълна дисциплина на тези науки.

Тук аз отново бих си позволил да прибавя нещо лично. Когато установявах това свободно от сетивността мислене, когато го поставях като един строго доказуем факт дотолкова, доколкото то може да бъде овладяно вътрешно също както математическия образ, както математическата структура във вътрешното изживяване, аз влязох в противоречие с всички възможни философи на 80-те, на 90-те години на миналото столетие. На мене постоянно и постоянно ми се възразяваше: *да, с това мислене човек не стои в никаква действителност*. Обаче аз трябваше още в моята книга “Основни линии на една теория на познанието в Гьотевия све-

тоглед”, издадена в първата половина на 80-те години, да обърна вниманието върху овладяването на това чисто мислене, в присъствието на което човек просто знае: *ти живееш сега в един елемент, който не съдържа вече никаква сетивно впечатление и въпреки това се извява във вътрешната дейност, че е една действителност*. За това мислене аз трябваше да кажа: *в него ние имаме истинското духовно причастие на човека, съединението с истинската действителност*. Ние чувстваваме така да се каже на един крайчец на мировото съществуване, че като душа сме свързани с това мирово съществуване. Трябваше аз да протестирам енергично против онова, което тогава се яви във философията, но която се кланяше *Едуард фон Хартман*, когато постави като мото на своята “Философия на несъзнателното” в 1869 година: *спекулативни резултати добити по индективен естественонаучен метод*. Това беше един философски реверанс по отношение на естествената наука. За да протестирам против една недействителна метафизика, която се ражда само благодарение на това, че ние оставяме мисленето да се търкаля в охарактеризирания смисъл по вътрешна инерция отвъд булото на сетивата, за да протестирам против една такава метафизика, аз на писах като мото на моята “Философия на свободата”: *психически резултати получени чрез наблюдение на естественонаучен метод*. Аз обърнах вниманието на това, че всичко, което е съдържание на философията, не е измислено, а е в строгия смисъл *резултат от наблюдение* насочено навътре също така, както цветът или звукът са резултат от наблюдение насочено навън. И когато човек живее този без съмнение един вид изстудяващ човешкото същество елемент на чистото мислене, той прави едно откритие. Той прави откритието, че наистина хората могат да говорят инстинктивно за свобода, че в човешкото същество има импулси, които се стремят напълно към свободата, които обаче дълго време остават несъзнателни, инстинктивни, докато човек отново открива свободата, като знае, че от свободното от сетивност мислене могат да се получат импулси за нашето морално действие. Понеже сме овладели едно мислене, което самото не съдържа никаква сетивност, тези импулси не са определени от сетивността, а са определени от чистата духовност. И ние изживяваме чистата духовност, когато наблюдаваме, наблюдаваме чисто, как в свободното от сетивност мислене се влива *силата на моралното*. И най-добрият резултат, който постигаме от не що подобно, това е, че първо можем да изоставим всякакво мистично суеверие, защото такава суеверие има като резултат нещо, което е по някакъв начин забулено и се приема само чрез някакво смътно чувство. Ние можем да се откажем от такава мистично суеверие затова, защото сега изживяваме в нашето съзнание нещо, което е вътрешно прозрачно, което не е вече импулсирано

отвън, а се изпълва от вътре с духовност. Ние сме хванали мировото съществуване в една точка, като сме направили от самите нас арена на познанието, уловили сме, как мировото съществуване протича в неговата истинска форма и ни се разкрива, ако се подаваме на това вътрешно наблюдение. Бих могъл да кажа: *ние улавяме в една точка онова, което в действителност е същност на мировото съществуване, улавяме го като една действителност, а не като едно абстрактно мислене.* Тогава в тъканта на свободното от сетивност мислене изпращат своите импулси, морални подтици, които се явяват като свободни благодарение на това, че сега вече не живеят като инстинкти, а в одеждата на свободното от сетивност мислене. Ние изживяваме свободата, обаче една свобода, за която тогава същевременно знаем, че човек може само да се приближи до нея, както хиперболата се приближава към своята асимптота. Но ние знаем, че тази свобода живее в човека, доколкото духовното живее. *Ние долавяме първо духовното от елемента на свободата.*

А с това, много уважаеми присъстващи, ние стигаме до нещо, което тъче задружно в най-вътрешното същество на човека импулса на нашата морално-социална деятелност, свободата, то тъче този импулс задружно с познанието, с онова, което в крайна сметка постигаме научно. Долавяйки свободното от сетивност мислене, разбирайки как това долавяне става само в действително духовното, ние изпитваме, как живее вътре в духовността, като вършим подобно нещо. Ние изживяваме едно познание, което същевременно се оказва като едно вътрешно действие, което като нещо вътрешно може да се превърне в едно действие на външния свят, което следователно може безусловно да се разлее в социалния живот. По онова време аз се опитах с цялата острота да обърна вниманието върху две неща. Обаче тогава то бе малко разбрано. Аз се опитах преди всичко да обърна вниманието върху това, че същественото при проследяването на подобен път на познанието е вътрешното възпитание, което получаваме чрез това. Да, когато вървим по този път към свободното от сетивност мислене, това представлява вече нещо. Ние трябва да минем вътрешно през много неща. Трябва да удържим победа, за които често пъти хората във външния живот нямат никакво предчувствие. И удържайки тези победи, намирайки се накрая в едно душевно изживяване, което едва може да бъде задържано, понеже лесно се изплъзва на обикновените сили на човешкото същество, потопявайки се в тази същност, ние не се потопяваме по неясен, мъглив мистичен начин, а се потопяваме в една ярка яснота, но се потопяваме в духовност. Ние се запознаваме с духовността. Знаем, що е дух, и знаем това, като сме намерили духа по един път, по който и останалото човечество върви, само че не го извървява докрай. Обаче този път трябва да извървят за нуждите на

нашия познавателен и социален стремеж всички онези хора, които искат да действуват по някакъв начин в социалния живот. Това е едното, което аз направих да прозре през моята “Философия на свободата”.

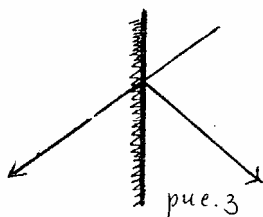
Другото, което направих да прозре, е това, че когато сме открили свободата като носител на същински моралното в свободното от сетивност мислене, ние не можем да извеждаме по някакъв начин аналогизирайки морални понятия, морални заповеди по природните явления, следователно трябва да се откажем от всичко онова, което води до едно морално съдържание по естественонаучен начин. Ние разбираме, че това морално съдържание трябва да се роди свободно, в свръхсетивното изживяване. Тогава аз се осмелих да употребя един израз, който бе малко разбран, но който трябва да бъде безусловно установен, когато навлезем в тази област и когато искаме въобще да разберем свободата. Аз употребих израза: *моралния свят изниква за нас в нашата морална фантазия** /* Виж: Р. Щайнер “Философия на свободата”/. Аз употребих с пълно съзнание този израз “*морална фантазия*”, употребих го за да обърна вниманието върху това, че – както при образа на фантазията – духовната работа, необходима за това, се извършва независимо от външния свят във *вътрешността* на човека. От друга страна аз сторих това, за да обърна вниманието върху факта, че първо онова, което прави света за нас морално-религиозно пълноценен, а именно моралните заповеди, може да бъде доловено само в тази област, която се държи свободна от външните впечатления, която почива върху вътрешната работа на самия човек. Но същевременно аз посочих още в моята “Философия на свободата”, и посочих това ясно, че, когато оставаме вътре в човешката същност, на нас наистина ни се разкрива моралното съдържание като съдържание на моралната фантазия, но че тогава, когато се занимаем по-отблизо с това съдържание, което ни се разкрива като нещо, което пренасяме до нас от един духовен свят, ние се включваме, приспособяваме се към външния сетивен свят.

Когато проучите действително философията, вие ще забележите точно вратата, през която тази философия предлага пътя в духовността. Само че в тази философия аз постъпих така, че бих могъл да дам сметка пред всеки аналитичен механик за хода на моите изследвания и че не отдадох съвсем никакво значение на това, дали бръщолевещите спиритисти или плуващите в мъглите мистици бяха се съгласили с казаното от мене по отношение на един път в духовността. От тези страни може лесно да се получи одобрение, съгласие, когато се говори за всевъзможни духовни неща, но се избягва именно онзи път, който аз се опитах да дам тогава. Аз търсех увереност и сигурност за духовното и ми беше свършено безразлично одобрението на всички онези брътвежници, които се застъ-

пват за духовното изхождайки от някакви мъгливо-мистични основания. Но същевременно бе добито нещо друго. Именно когато човек се впуска в тези две направления, които аз посочих във “Философия на свободата” като истински наблюдения на съзнанието, и когато той отиде още по-нататък, когато направи следващата стъпка, именно тогава се показва – какво? *Когато човек е стигнал* до онези вътрешни изживявания, които се намират *в сферата на чистото мислене*, до онези вътрешни изживявания, които накрая се разкриват като изживяване на свободата, тогава той стига до една метаморфоза на познанието по отношение на вътрешния свят на съзнанието. Тогава понятията и идеите не остават понятия и идеи, тогава към тази страна хегелианизма не остава хегелианизъм, абстрактността не остава абстрактност, тогава в тази насока човек навлиза първо в действителната област на духовността. Тогава най-близкото, в което човек прониква, не е вече само “*понятие*”, само “*идея*”, не е вече нещо, което намираме в цялото съдържание на Хегеловата философия, тогава понятието и идеята се превръщат в *образ*, в имагинация. Ние намираме веднага по-висшата степен, която първо се беше само проектирала в моралната фантазия, *откриваме онази степен на познанието*, която наричаме *имагинация*. Както с философията се намираме в една създадена от самите нас действителност, така тогава, когато сме се оставили да бъдем водени вътрешно по пътя, който показва “Философия на свободата”, когато сме се издигнали над това поле на фантазията, ние се намираме в един свят от идеи, които обаче сега не са съновидни образи, а сочат към действителности, но към духовни действителности също така, както цветовете и звуците са закотвени в сетивните действителности. Сега ние навлизаме в областта на образното, на имагинативното мислене. Ние стигаме до онези имагинации, които са действителни, чрез които стоим в един обективен свят, чрез които не стоим само в нашата вътрешност, стигаме до *инспирацията*, която може да бъде изживяна, когато математизиране в правилния смисъл, когато самото математизиране става едно изживяване и може тогава така да се каже да израсне над себе си до онова, което се показва например във философията Веданта. Към тази инспирация се явява от другата страна Имагинацията. И чрез тази Имагинация ние откриваме онова, което едва прави човека разбираем. Ние откриваме в имагинации, в образни представи, в представи, които имат по-конкретно съдържание отколкото абстрактните мисли, откриваме в тези образни представи онова, което ни прави човека разбираем от страната на съзнанието. Когато сме стигнали до тази точка, ние трябва да се *примирим* и да не искаме да отидем по-нататък, да не оставяме свободното от сетивност мислене да се търкаля по-нататък просто по вътрешна инерция и да вярваме, че чрез това свободно от

сетивност мислене проникваме в тайните на съзнанието, а трябва именно да се *примири* да спрем и така се каже да . . . /текста не се чете . . . .срещу духовния външен свят. Тогава не ще тъчем мисли в съзнанието, които въпреки това не могат да го разберат, а тогава ще *получим имагинацията*, чрез която може да бъде обхванато и схванато съзнанието. Както при явлението трябва да останем на външната граница и мислите се оказват за нас като онова, което може да организира тези явления в познанието, както тук имаме нужда от това примирение и именно благодарение само на това в интелектуалността прониква духовност, така трябва да постъпваме с нашите изследвания насочени към вътрешността на човека, така трябва да имаме и там примирението да спрем с мислите, да ги направим така да се каже да се отразят вътрешно, за да получим чрез това образите, да стигнем до образите, които едва сега разгръщат *вътрешността* на човека. Бих могъл да кажа, ако тук /Виж рис. №3/ установя човешката вътрешност и се приближа чрез

себесъзерцание и чисто мислене до тази вътрешност, аз не трябва да вървя по-нататък с моето мислене, защото тук навлизам в една област, където чистото мислене не намира вече нищо, а може да постави само нагледни възпоминания или въобще възпоминания от живота. Трябва да се примирия и да се върна обратно. Но тогава в точката на отражението ще ми се открие имагинацията. Тогава ми се разкрива *вътрешният* свят като един имагинативен свят.

Виждате ли, тук ние стигаме вътрешно до два полюса. Ние стигаме до полюса на *инспирацията* по отношение на външния свят и до полюса на *имагинацията* по отношение на вътрешния свят. Но щом сме уловили тази Имагинация, тогава можем да обхванем вътрешно онова, което е действително, което се оказва първо като нещо, което се оказва първа като нещо, което не е сега сетивно тяло, а като *етерно тяло* прониква човека. Това етерно тяло прониква човека през целия живот, но то го прониква особено силно в неговите първи 7 години и след това приема една друга форма при смяната на зъбите, както вчера Ви обясних това. Следователно при Имагинацията ние можем да обхванем действителните духовни неща по същия начин, както във външната природа свърз-

ваме природните познания чрез понятията и експериментите. Но чрез това ние добиваме способността да наблюдаваме, как това етерно или жизнено тяло работи в човешкия физически организъм.

Сега някой, изхождайки от някаква философска теория на познанието, лесно може да каже: *но когато човек иска да остане в ясна логика, той трябва именно да остане сред понятията; той трябва да остане сред онова, което може да бъде оправдано доказателно дискурсивно и доказуемо по обикновения начин.* Хубаво. Това може дълго да се теоретизира по отношение на познанието. Но колкото и силна да бъде вярата в една такава теоретико-познавателна тъкан, колкото и логически правилна да е тя, действителността не ми се разкрива, действителността не живее в това, което ние изграждаме логически. Действителността живее именно в образи. И когато не се решаваме да уловим образи или имажинации, ние *не* улавяме именно действителността на човека. Съвсем не става дума за това, да кажем външно изхождайки от някакво предпочитание, как трябва да изглежда познанието, за да бъде то истинско, а се касае за това, *да питаме действителността, чрез какво иска тя да ни се разкрие.* Тук ние стигаме именно до имагинацията. Тогава онова, което живее в моралната фантазия, се оказва като една проекция вътре в обикновеното съзнание на един *по-висш* духовен свят, който обаче ние можем да обхванем в имагинации.

И така, много уважаеми присъстващи, аз Ви доведох или поне се опитах да Ви доведа до два полюса – този на *инспирацията* и този на *имагинацията*, с които през следващите дни искаме да се запознаем поточно и по-отблизо също от гледна точка на Духовната наука. Аз трябваше така да се каже да Ви доведа първо до вратата, за да видите, че тази врата е *добре* основана в обикновения научен смисъл. Защото едва когато имаме основанието на тази врата, ние можем да стигнем също и до основанието на сградата, в която влизаме през тази врата, сградата на Духовната наука. Няма съмнение, че когато изминем целия този път, който днес трябваше да Ви опиша като един – бих могъл да кажа – много труден теоретико-познавателен път, по отношение на който някой може да каже, че той е много трудно разбираем, когато изминем този път, ние трябва да имаме смелостта да можем да се занимаем – бих могъл да кажа с анти-Хегела, не само с Хегел. След като Хегелианизмът е описан така, както аз се опитах да го опиша в моята книга “Загадки на философията”, ние трябва да разбираме да се справим също и с *Щирнер*, да го опишем, както аз се опитах да го опиша, да го обрисувам в моите “Загадки на философията”, защото в лицето на Щирнер ние имаме онова, което се разкрива като Аз от съзнанието. И когато вземем този Щирнеров Аз, който изниква от инстинктивните изживявания, когато го

вземе така просто както той е когато не го проникваме с това, което стига до моралната фантазия и до имагинацията, тогава той означава нещо антисоциално. Обаче това, което “Философията на свободата” поставя на мястото на Щирнерианизма, то означава, както видяхме, *нещо социално*. Трябва да имаме също онази смелост, да минем през *инстинктивния Аз* в Щирнеровия смисъл, за да стигнем до Имагинацията, и трябва да имаме и другата смелост, да гледаме в лицето философията на асоциацията, която произхожда от *Мил*, от *Спенсер* и други подобни духове, която би искала да обхване съзнанието само с понятието, но не може да стори това. Трябва да имаме смелостта да разберем, че днес трябва да се върви по противоположния път. Когато е внесъл математизирането във философията на Веданта древният източен философ е вървял по един път по който днес не може да се върви. Западният човек няма вече този път. Човечеството се намира в процес на развитие. То е напреднало. Трябва да се търси един друг път. Обаче този път се намира само в своето начало и неговото начало се показва най-добре, когато знаем да разглеждаме тази философия на асоциацията, която свързва вътрешните закони на представите така, както иначе свързваме външните природни явления, когато знаем да разглеждаме тази философия като онова, което иска да пробие, да направи пробив в инерцията и всъщност достига в нищото. И когато първо разбираме да схванем тази философия на асоциацията, тогава ние разбираме да проникнем чрез виждането в областта на Имагинацията. Както някога изтокът видя да възникват при едно първично математично мислене мислите на философията Веданта, видя да възниква пътят в духовността на външния свят, така чрез задачите, които ни се поставят *днес*, ние трябва да преминем от *обикновените понятия и идеи към имагинациите*, до вижданията, трябва да открием първо чрез това тази духовност в нашата вътрешност, насочвайки погледа към вътрешността и проявявайки гореспомената смелост. Тогава ние ще имаме духовност, обхваната чрез вътрешната същност на човека с възможността да я пренесем в социалното съществуване. В действителност това съществуване не *очаква* нищо друго, освен едно такова познание, което може да бъде същевременно социално. Че това е така, тази истина ще разберем в следващите часове.

СКАЗКА ПЕТА

Дорнах, 1 октомври 1920 г.

Много уважаеми присъстващи!

Днес не бъде необходимо да разясним различни неща, които всъщност могат да бъдат разбрани само тогава, когато преодолеем известни предразсъдъци, които и до днес са били силно всадени в човечеството чрез

едно дълго възпитание. Ще се касае да разберем някои неща, които трябва да бъдат казани днес, а утре ще бъдат по-нататък обосновани, така да се каже чрез едно издигане до виждането на духовните неща. Трябва да помислите, че когато по отношение на казаното от Духовната наука се поставя изискването тя да до казва по същия начин, както се доказва в емпирическата естествена наука или в днешната юриспруденция, а също така и в днешната социална наука, която всъщност е негодна за публичния живот, с едно такова доказателство не може да се стигне много далече. Защото това доказателство, него трябва да носи вече в себе си духовният изследовател. Той трябва да се е възпитавал именно при строгите методи на днешната естествена наука, също и на математизиращата естествена наука. Той трябва да познава, как се доказва, и трябва да е приел този начин на доказване в целия ход на своя душевен живот и да го е развил там за една по-висока степен на познанието. Ето защо в повечето случаи е така, че когато по отношение на духовния изследовател се предявява искането той да доказва по обикновения начин, той всъщност по правило много добре познава това, което се пита и отдавна сам си е направил възраженията, които могат да му се направят. Даже той е духовен изследовател в истинския смисъл на думата, така както вчера бе охарактеризирано духовното изследване, той е такъв духовен изследовател само тогава, когато действително е минал през една строга дисциплина в съвременното естественонаучно познание и когато най-малко познава по техния дух резултатите на съвременното природоизследване. Това трябва аз да кажа предварително, а и още нещо. Ако човек остане именно в онази форма на доказването, която днес е внедрена в научните навици чрез експерименталното изкуство, той никога не ще стигне до едно такова познание, което е социално приложимо. Даже когато учениците се подават на илюзията, че това не е така, все пак при опита, при експеримента те постъпват така, че преследват определена посока и оставят така да се каже явленията да им потвърдят това, което живее в идеите, формулирани от тях като природни закони или може би също по пътя на изчисленията.

Обаче когато човек е принуден да внесе своето познание, съдържанието на своето познание в социалното съждение, когато с други думи идеите формулирани като природни закони трябва да имат валидност и състоятелност тези идеи, както добиваме чрез днешната антропология или биология или чрез Дарвинизма, колкото и напреднал да е той, се оказват негодни за това социално съждение. Когато искаме да ги внесем в едно социално знание, в едно социално познание, което трябва да бъде практическо, познанията добити от експерименталното изкуство се оказват негодни, просто поради причината, че не можем да чакаме в лаборато-

рията и да видим, какво става от нашите идеи, когато ги внесем в социалния живот. Лесно би могло да се случи, щото чрез едно такова социално експериментално изкуство да загинат или да гладуват хиляди и хиляди хора или да стигнат до социална мизерия по друг някой начин. Една голяма част от нашата социална мизерия е предизвикана именно чрез това, че, тъй като нашите идеи са добити от чистия експериментален възглед, те постепенно се оказват недостатъчни, стават тесни и не могат да живеят в действителността, така както трябва да живеят в действителността, когато от мисленето, от знанието искаме да пренесем не що имащо социално значение в практиката. Аз обърнах вниманието върху това, как, за да постигне едно такова знание, което същевременно осветлява обратно природата, духовният изследовател трябва да се отнесе към двете граници, които възникват в пътя на нашето познание: *към едната граница, която може да бъде намерена към страната на материалното, и към другата граница, на която се натъкваме към страната на съзнанието*. И аз Ви показах, че по отношение на *материалното*, вместо да продължаваме да търкаляме познанието по инерция, за да измислим в метафизическата област всевъзможни механистични, атомистични, молекулярни образи на света, ние трябва да спрем на тези граници и да развием нещо, което не съществува още в обикновения човешки живот като познавателна способност, да развием *инспирацията*. От друга страна показах Ви, че когато искаме да обхванем *съзнанието*, не трябва да искаме да проникнем в това съзнание с онова, което се запалва в нас като понятие и идеи при изучаване на външната природа, както това правят англо-американските психолози на асоциацията. Трябва да ни бъде ясно, че това съзнание е така устроено, щото с тези идеи, които се запалват при изследването на външната природа, не можем просто да проникнем в съзнанието. Тук ние трябва да излезем вън от тези идеи, трябва да навлезем в *имагинативния свят на познанието*. Следователно, когато искаме да познаем самите себе си, ние трябва да изпълним понятията и идеите със съдържание, така че те да се превърнат в образи. И докато начинът, по който се разглежда човекът, обхващаш сега цялата цивилизация и произхождащ именно от западния свят, не премине в едно имагинативно познание, ние *не* ще можем да напреднем и да стигнем до обикновеното човешко познание.

Но същевременно можем да кажем, че това съвременно човечество е стигнало в *точката* на своето развитие идвайки от други исторически възникнали форми. Но именно тази точка на неговото развитие изисква сега да се премине от едната страна към *инспирацията*, а от другата страна към *имагинацията*. И онзи, който може да проучи онова, което всъщност става днес с човечеството, което се показва още едва в своите

начални симптоми, той знае, как – бих могъл да кажа – от дълбините на човешкото развитие възлизат сили, които се стремят напълно към въвеждането в това човешко развитие на Инспирацията и на Имагинацията по един правилен начин

Инспирацията не може да бъде постигната по друг начин, освен когато се борим с определен начин на мислене, както аз описах това в моята книга “Как се добиват познания за висшите светове” и както ще го опиша и по-нататък поне намеквайки в следващата сказка. Но тогава, когато чрез определена вътрешна самокултура, чрез систематично обучение в определен начин на мислене, чрез едно обучение на живот в света на представите, на идеите, на понятията човек е стигнал достатъчно далече, той се научава да познава вътрешно, що значи да живее в Инспирацията. Тогава първо нещата се представят така, че когато човек упражнява онова, което иначе математизира в първите 7 години на нашия живот до смяната на зъбите, *когато той упражнява* това несъзнателно, както то става именно в обикновения живот и също в обикновената наука, когато застава – бих могъл да кажа – в една жива математика, в една жива механика, когато с други думи казано човек *приема в пълно съзнание* онова, което иначе действа в нас, сетиво на равновесието, сетиво на движението, сетиво на живота, когато така да се каже изтръгва вън от себе си онова, което иначе живее в нас като усещане на равновесието, като усещане на движението, като усещане на живота, когато изтръгва това вън от себе си така, че да живее в него с математическите представи, но с разширените математически представи, тогава *е така, като че той заспива преминавайки в несъзнателност или мъгливо сънуване, а заспива преминавайки в едно ново съзнание*, което бих искал първо да Ви опиша днес. Утре ще говорим върху всичко това. Тогава човек израства в едно съзнание, в което отначало чувствава нещо като беззвучно тъкане – не бих могъл да го нарека другояче, като един вид беззвучно тъкане в един свят на музиката. Тогава той формално става едно с това тъкане в беззвучната музика, както през детските години неговият Аз става едно с неговото тяло. Това тъкане в една беззвучна мирова музика дава другото, съвсем строго доказуемо чувство на съществуването, че сега *човек се намира със своето душевно-духовно естество вън от своето тяло*. Той започва да знае, че и иначе през време на съня се намира с това свое душевно-духовно естество вън от своето тяло. Обаче през изживяването на съня не трепти онова, което трепти при такова *съзнателно излизане* от тялото през собствената си самостоятелност. Той изживява първо нещо като едно вътрешно безпокойство, това вътрешно безпокойство, което носи на себе си един музикален характер, когато се потопява напълно в него, което, бих могъл да кажа, постепенно се прояснява, когато музи-

калността, която човек изживява, се превръща в един вид безсловесна изява на словото идващо от духовната вселена. Без съмнение, за онзи, който за първи път чува тези неща, те изглеждат днес като нещо гротескно и парадоксално. Обаче много неща, които в течение на мировото развитие са се явили за първи път, също са изглеждали парадоксални и гротескни. Нещата стоят така, че ние не можем да напредваме по-нататък в развитието на човечеството, ако бихме иска ли да минем покрай тези явления несъзнателно или полусъзнателно. Първо имаме едно изживяване, бих могъл да кажа, едно музикално беззвучно изживяване. След това обаче от това беззвучно изживяване се издига нещо, така че с това, което изживяваме сега, ние сме в състояние да получим едно вътрешно смислено съдържание също така, както външно получаваме едно смислено съдържание, когато слушаме един човек, който ни говори чрез смислени думи. Духовният свят започва просто да говори и човек трябва само да усвои една опитност за тези неща.

И една следваща степен, до която човек се издига тук, е тогава тази, че той не само тъче и живее в една беззвучна музика и не само слуша говора на свръхсетивното духовното, а се научава да очертава онова, което се възвестява от свръхсетивното духовното, да го очертава в същества; *от общия духовен говор, който той научава първо, се отделят така да се каже отделни духовни същества, както когато на една по-ниска степен слушаме един човек и постепенно кристализираме или организираме – ако ми е позволен този израз – онова, което се разкрива от неговата душа и неговия дух очертавайки се в нещо живо.* Следователно ние живеем в едно наблюдение и в едно познание на действителния духовен свят. Този духовен свят се явява сега на място на празния, абстрактния, метафизирания свят на атомите, на молекулите, той застава срещу нас като онова, което действително се намира зад явленията на физически-сетивния свят. Сега вече ние не стоим на границата към страната на материалното, както стоим, когато правим да се търкалят по инерция нашите построения от понятия, които сме развили в общение с физически-сетивния външен свят, а стоим сега пред тази граница така, че на тази граница за нас изгрива духовното съдържание на света. Това е към едната страна.

И, много уважаеми присъстващи, *днес човечеството проявява стремеж да излезе вън от своето тяло и можем да кажем: този стремеж много ясно можем да видим при отделни човешки екземпляри на съвременното човечество в неговия сегашен стадий на развитие, как те напират да излъчат от своето тяло онова, което духовният изследовател излъчва на пълно съзнателно, излъчва го също така, както се отнася, когато прилага във външното наблюдение на природата добитите*

във вътрешността понятия подреждайки и систематизирайки нещата. Както може би някои от Вас знаят, от известно време се описва една странно болест. Между психиатрите, между психолозите тази болест се нарича патологична мнителност, патологична склонност към съмнения, наричат я може би по-добре *патологичен скептицизъм*. Ние можем да срещнем тази болест в най-чудновати форми и множество екземпляри. Необходимо е тази болест да се изучава изхождайки от нашите действителни културни условия в най-ново време. Тази болест се проявява чрез това – можете да прочетете това в психиатричната литература – че от определена възраст нататък хората започват – това става по правило с настъпването на половата зрялост или при подготвянето на половата зрялост – хората започват да не могат да заемат никакво становище, никакво правилно становище по отношение на външния свят, който изживяват, че по отношение на тяхната опитност във външния свят ги връхлитат неограничен брой въпроси. Има личности, които, когато първо са засегнати от тези болести, въпреки че иначе са напълно разумни, въпреки че могат да изпълняват до висока степен своите задължения, въпреки че могат да обгърнат напълно с поглед своето състояние, когато биват малко отдръпнати от това, което ги обвързва с външния свят, трябва да поставят тогава най-чудновати въпроси. Тези въпроси просто влизат в живота. Тези въпроси не могат да бъдат отхвърляни. Те се явяват особено силно при онези, които изживяват модерната наука с една здрава организация, с една преобладаващо здрава организация – но с една такава организация, която има едно отворено сърце, едно отворено чувство и определено разбиране именно за начина, по който модерната наука мисли. За тях от тази модерна наука несъзнателно възникват тези въпроси. Такива явления се явяват особено при дами, които имат по-слаба натура от мъжете, които не приемат модерната наука от строго дисциплинираните литературни трудове, а повече от трудовете на непосветени и дилетанти, които усвояват резултатите на модерното мислене. И когато едно такова запознаване с модерното мислене се пада в периода на настъпващата полова зрялост или този на завършването на половата зрялост, когато такова запознаване става в по-силен размер през този период на половата зрялост, тогава при такива личности се явяват в голям размер такива състояния. Те се състоят в това, че съответната личност трябва да се запитате: *но, от къде идва слънцето?* И колкото и умни отговори да ни се дават, винаги от един въпрос възниква друг такъв. От къде идва човешкото сърце? Не забравих ли аз при изповедта си два или три греха? Какво се случило, когато приех причастието? Не падна ли тогава няколко трохи от причастния хляб на земята? Не исках ли аз да скрия тук или там едно писмо и не го ли захвърлих настрана? Бих могъл да Ви

изброя един пълен, дълъг списък на такива въпроси и Вие бихте видели тогава, че всичко това е твърде подходящо, за да поддържа човека в едно постоянно състояние на неприятност.

Когато на духовния изследовател се налага да разгледа тези неща, той – бих могъл да кажа – той е напълно сведущ по тях. Това е просто едно излъчване на онова, в което духовният изследовател се намира съзнателно, когато той стига до изживяването на музикално беззвучното слово, до запознаване с духовните същества чрез Инспирацията. Обаче такива хора засегнати от патологическа самомнителност, от патологически скептицизъм проникват в тази област. Те нямат никакъв културен опит, за да могат да разберат състоянието, в което изпадат. Духовният изследовател знае, че през цялата нощ, от заспиването до събуждането, човекът живее вътре в такива въпроси, че през време на сънния живот в него възникват множество въпроси, и той познава това състояние, понеже може да го изживее съзнателно по посочения начин. Той вижда например, че има хора, които отиват вечер на някой спектакъл. Те излизат от спектакъла; *тогава без да искат връхлитат ги безброй въпроси: В какви отношения се намира актрисата с външния свят? Какво е правил артистът през по-раншната година? Как се е родила тази или онази кулиса? Кой живописец е нарисувал тази или онази кулиса?* и т.н. и т.н. и остават дни наред под въздействието на такива вътрешни дяволски въпроси. Това са патологични състояния, които започваме да разбираме едва тогава, когато знаем, че тези хора навлизат в онези области, която духовният изследовател изживява в Инспирация, само че той се отнася различно от тези хора намиращи се в патологично състояние. Тези хора навлизат в същата област както и духовният изследовател, но те не вземат така да се каже своя Аз със себе си, изгубват така да се каже своя Аз при навлизането в този свят. А този Аз е факторът, който внася ред в нещата, подрежда ги. Този Аз е онова, което *може да внесе* в този свят един също *такъв ред*, както ние можем да внесем ред в света на сетивно-физическата заобикаляща ни среда. Духовният изследовател знае, че от заспиването до събуждането човекът живее в същата тази област, че всеки човек, който се връща от един спектакъл, е нападнат през нощта, когато заспива, от всички тези въпроси, нападнат е действително от тях, но чрез определена закономерност в нормалния живот върху тези заплетени въпроси се простира сънят и човек свършва с тези заплетени въпроси, когато отново се събужда.

Важното е, при едно действително духовно изследване на тази област ние да внесем пълната способност да различаваме нещата, пълната разсъдливост и пълната сила, човешкия Аз. Тогава ние живеем вътре в нея не в един свръхскептицизъм, тогава ние живеем в нея също така разсъд-

ливо, също така сигурно, както живеем сигурно във физически-сетивния свят. И всъщност всички онези упражнения, които са дадени от мене в книгата “Как се добиват познание за висшите светове”, имат до голяма степен за цел човек да може да навлезе в тази област по един пълносъзнателен начин, при пълното запазване на своя Аз в една строга дисциплина. При упътванията за духовното изследване се касае в голяма част за това, духовният изследовател да не изгуби по този път вътрешния устой, вътрешното възпитание на Аза.

И, мои много уважаеми слушатели, най-блестящия пример на един човек, който в по-ново време навлезе не напълно подготвен в тази област, най-блестящият пример е *Фридрих Ницше*. Фридрих Ницше е една особена личност. Той съвсем не е един обикновен човек на науката. Но още израствайки в своята младост от половата зрялост той навлезе в научните изследвания и прие с една извънредно гениална надарено от онова, което една съвременна научност може да предложи. Че приемайки всичко това той не стана един учен в обикновения смисъл, това ни показва просто фактът, по който срещу него застана един образцов учен на днешното време още при първата негова младенческа публикация. Това беше именно *Виламо Виц*. Веднага след като Ницше публикува своето първо съчинение “Раждането на трагедията от духа на музиката”, от което проличава тази готовност на Ницше да навлезе в посвещението, да навлезе в музикалното, в инспиративното – самото заглавие на книгата носи този копнеж за вращване в онова, което аз охарактеризирах, което не беше налице, тъй като по времето на Ницше не съществуваше никакво съзнателна Духовна наука – още с озаглавяването на това съчинение “Раждането на трагедията от духа на музиката” той показа, че от този дух на музиката искаше да разбере едно явление, каквото е например трагедията на Вагнер. И той се вращна все повече и повече в това. Следователно аз казах, че веднага се надигна Виламовиц, който написа тогава една брошура против това съчинение “Раждането на трагедията от духа на музиката”, в която отрече напълно онова, което беше написал неученият, но стремящ се към познание Ницше; *той го отрече съвсем оправдано от гледна точка на модерната наука*. И всъщност човек не може да разбере, как един такъв отличен човек като *Ервин Роле* е могъл да повярва, че може да се склочи един компромис между филологията на Виламовиц и онова, което живееше в Ницше като един още смътен стремеж, *като един копнеж към посвещение*, към Инспирация. Това, което Ницше беше приел по този начин в себе си, което той беше развил в самия себе си, то се вращна след това в другите отрасли на съвременния научен живот. То се вращна в позитивизма, каквото той бе създаден от французина *Огюст Конт* от германеца *Дюринг*. Още през 90-те

години на миналото столетие, кога то аз самият подреждах библиотеката на Ницше, видях – бих могъл да кажа – всички съвестно направени от Ницше подчертавания в полетата от страниците на Дюринговите съчинения, от които той беше изучавал позитивизма, беше го приел в себе си. Аз самият държах тогава в ръцете си тези съчинения. Аз живях така да се каже в начина, по който Ницше беше приел в себе си позитивизма и можах да си съставя една представа, как той навлезе в областта на извънтелесния живот и как изживя там позитивизма отново без съответното проникване на тази област с Аза. И така стана, че сега той създаде такива съчинения като “Човешкото свръхчовешко” и тем подобни, които представляват едно непрестанно трептене между невъзможността да се движи в един свят на Инспирацията и желанието да се държи в света на Инспирацията. Бих могъл да кажа, от афористичния ход на Ницшевия стил в тези съчинения може да се забележи, как Ницше се стреми да носи със себе си Аза в света, в който навлиза, как обаче този Аз винаги се отскубва, как Ницше не може да стигне до систематичното, художествено изложение, а описва нещата само афористично. Именно в постоянното прекъсване на духовния живот в афоризма се разкъсва вътрешно-душевното естество на този забележителен дух. И след това той се издига до онова, което е задало най-големите загадки на по-новото изследване, на по-новата официална наука, издига се до това, което живее в дарвинизма, което живее в еволюционната теория, което иска да покаже, как най-сложните организми са се образували постепенно от най-простите, най-първобитните. Той се вживява в този свят, в който аз се опитвах да внеса вътрешен устой, вътрешна подвижност в изложението на моята книга “Загадките на философията”. От неговата душа изпъква бореща се – бих могъл да кажа – свръхеволюционната мисъл; *проследявайки еволюцията до човека, тази еволюционна идея се взривява и довежда до свръхчовека*. Проследявайки това движение на еволюиращата същност, понеже не може да получи чрез Инспирация съдържанието, той изгубва това съдържание и трябва да живее в безсъдържателната идея за вечното възвръщане.

Само вътрешната самородна природа на Ницше беше тази, която не го вкара в онова, което патологът нарича патологическо съмнение. Именно това, което беше в Ницше, едно голямо здраве развиващо се върху основата на неговата болест, то беше онова, което той долавяше, което се налагаше, което не го остави да изпадне в пълен скептицизъм, а го направи да измисли онова, което след това стана съдържание именно на неговите най-вдъхновени съчинения. Нищо чудно, че това проникване в духовния свят, този стремеж да се стигне от музикалното до вътрешното слово, до вътрешната същност, завършвайки в немусикалното на въз-

връщането на същото, завършвайки в безсъдържателния, *само лирично чувствувания свръхчовек*, нищо чудно, казвам, че всичко това трябваше да завърши с изпадането на Ницше в онова състояние, което на пример лекуващият го лекар нарече веднъж *“един типичен случай на парализа”*. Да, онзи, който не познаваше вътрешния живот на Ницше, който не можеше да съди за него от гледната точка на духовния изследовател, който стоеше само като психиатър без вътрешно участие пред този свят от идеи, представи и образи на Ницше, направен тук пред конкретния случай изказа нещо, което представлява само нещо абстрактно по отношение на конкретното. През 1872 година Дю Боа Реймонд изказа по отношение на цялата природа своето *“игнорабимус”*. По отношение на онези случаи, които са необикновени, психиатърът казва: *парализа, атипична парализа*. По отношение на онези случаи, които се явяват така, че са напълно откъснати от нашето съвременно развитие на човечеството, пред тези случаи застава психиатърът и казва в конкретния случай *“игнорабимус”* /не ще знаем/ или *“игнорамус”* /не знаем/. Това е само превод на онова, което после е облечено в думите; *атипичен случай на парализа*.

Това разкъса накрая тялото на Ницше. То произведе онова, което е явлението Ницше сред нашата съвременно духовна култура. Това е другата форма, при която у високо култивираните хора се явява психиатрично разглежданото патологично съмнение, патологична мнителност, патологичен скептицизъм. Позволете ми да прибавя тук една лична бележка: *явлението Ницше стоеше ужасяващо пред очите ми, когато няколко години след заболяването на Ницше влязох в малката му стая в Наумбург, където лежеше на дивана, където след ядене той гледаше втренчено, непознавайки никого около себе си, гледайки насреца ти като напълно умопобъркан, но все още с една светлина в очите, която беше проникната от лъчите на някогашната му гениалност*.

Когато човек гледаше този Ницше с всичко онова, което можеше да изживее при Ницшевия светоглед, при Ницшевата представа и при неговия свят от образи, когато след това човек застава пред този Ницше, пред тази развалина, пред тези жалки останки по отношение на физическия живот, не както обикновения психиатър, а с образа, който е получил от Ницшевия светоглед, от неговите идеи, тогава той знае: *този човешки живот искаше да проникне със своя поглед в света, който се разкрива на инспирацията*. Нищо от този свят не се яви пред неговия поглед. А онова, което искаше да влезе в този свят, което копнееше за Инспирацията, то угасна накрая, изпълни още години наред организма като нещо душевно-духовно без съдържание.

От една такава гледка можем да научим целия трагизъм на нашата модерна култура, нейния стремеж към духовния свят, нейната склонност към

това, което може да дойде от Инспирацията. Аз не се колебая да изнеса тук моето лично чувство – но за мене това беше един от онези моменти, които могат да се изтълкуват също и по Гьотев начин. Гьоте казва: *природата няма в себе си никаква тайна, която не би разкрила някъде*. Съвременното развитие на човечеството носи в себе си *тайната*, че от това човечество се проявява стремежът, проявява се една тенденция, един импулс, който шуми, кипи в нашите социални преврати, които преминават през нашата цивилизация, който иска да прогледне в духовния свят на Инспирацията. И Ницше беше като човешко същество едната точка, при която на нас можеше да ни се разкрие, как природата разкрива своята явна тайна, където можеше да ни се разкрие това, което живее днес като стремеж в цялото човечество, което ние трябва да искаме всички хора, които се стремят към образование, към модерната наука, и не само те, но и цялото човечество, защото знанието трябва да се популяризира, *ако не искаме хората да изгубят своя Аз и цивилизацията да се превърне във варварство*.

Тази е едната голяма културна грижа, едната голяма грижа на цивилизацията, която се стоварва върху онзи, който проследява съвременния ход на историята на човечеството и си поставя за цел да стигне до една социално мислене. Към другата страна се проявява също така подобни явления, към страната на съзнанието. Също и към тази страна на съзнанието ние ще проучим макар и накратко явленията и ще видим, как в целия хаос на съвременния човешки живот изплуват онези явления на патологичното състояние, които се описват от *Вестфал*, *Филарет* и т.н. насам, които не са нещо случайно в по-новите десетилетия. И тук към другата страна, към границата на съзнанието ние се натъкваме на явленията на *клаустрофобия*, на *астрофобия*, на *агрорафобия*, както към страната на материята се натъкваме на явленията на патологическо съмнение. И също както патологическото съмнение, патологическият скептицизъм трябва да бъде излекуван културно исторически чрез развитието на Инспирацията, както това е една от великите социално-морални задачи на съвремието, така и застрашаващото нахлуване на онези явления, за които ще говоря и утре, явленията на *клаустрофобия*, на *астрофобия*, на *агорафобия*, трябва да бъде лекувано чрез *имагинацията*, която трябва да внедрим в цивилизацията за социалното благо на човечеството.

СКАЗКА ШЕСТА

Дорнах, 2 октомври 1920 г.

Много уважаеми присъстващи!

Вчера ние завършихме с това, като изтъкнахме, какво се получава на едната граница на човешкото природопознание за едно действително, истинско познание: *охарактеризирахме инспирацията*. Аз обърнах Вашето внимание на това, как чрез Инспирацията човек се вращава в един духовен свят, в който той има тогава съзнание, че се намира, в който същевременно знае, че се намира вън от своето тяло. И аз Ви показах, как това вращаване от един така да се каже беззвучен музикален елемент нагоре до едно вращаване в един индивидуализиран жив елемент се извършва за духовния изследовател. Също така от направените вчера за бележки върху хиперкритицизма и хиперскептицизма на Вас ще Ви е станало ясно, че у човека могат да се родят патологични състояния, когато това излъчване на човека от неговото тяло става така да се каже без той да взема със себе си своя Аз, кога то човек не втъкава своето *пълно съзнание*, своето азово съзнание в онова състояние, което той изпитва през време на Инспирацията. Когато човек внася този свой Аз в Инспирацията, тогава това е един здрав, един необходим напредък в човешкото познание. Когато обаче в една културна епоха като нашата, в която човешкото същество просто се стреми към това освобождаване от организма, когато в една такава епоха човек остава нещата да дойдат върху него инстинктивно, несъзнателно, болестно, тогава се получават именно онези болестни състояния, за които говорихме вчера. Ние имаме така да се каже в нашата човешка природа двата полюса. Ние можем или да гледаме от едната страна към онова, което ни предлага един свободен духовен поглед в най-висшата действителност, или пък, когато пренебрегваме това, когато не проявяваме при това смелостта да проникнем напълно съзнателно в тази област, а се оставяме тласкани от несъзнателни сили на човешката природа, можем да изпаднем в едно заболяване на човешкия организъм. И би било лошо, ако вярваме, че можем да бъдем предпазени от това заболяване, когато пренебрегваме стремежа за проникване в действителния духовен свят. Човек изпада в тази болест така, като че инстинктите на астралното тяло, както ще видим по-нататък, израстват в човешката организация. И онова, което изживяваме благодарение на факта, че приемаме идеите на Духовната наука чрез разбирането с разума, даже ако не проникваме самите ние с изследователска цел в този духовен свят, то ни предпазва напълно, особено в настоящето време, то ни предпазва от нездравото изпадане описаните патологични състояния, даже когато те се явяват само душевно. Тези патологични състояния охарактеризирахме ние вчера от едната страна. Но какво внасяме ние всъщност в по-висшия свят, когато внасяме там нашето пълно съзнание? Достатъчно е само да проследите малко развитието на човека от неговото раждане до смяната на зъбите и над тази

възраст, и ще откриете, че наред с развитието на говора, на мисленето и т.н., един особено важен елемент в това развитие на човека е постепенното раждане и преобразуване на паметта. И когато след това погледнете върху човешкия живот в неговото протичане, Вие ще разберете пълното значение на *паметта* за едно цялостно човешко съществуване. Когато поради някои болестни състояния паметта се прекъсва, така че не можем да си спомним за някои изживявания, които сме имали, като настъпва така да се каже една преривност на паметта, тогава ние изпадаме в една тежка душевна болест, защото чувствуваме прекъснатата нишката на Аза, която иначе преминаваме през живота. Тази памет – можете да прочетете това и в моята книга “Теософия” – е тясно свързана с Аза. Ето защо ние не трябва да изгубваме онова, което се проявява в паметта, когато изминаваме този път, който аз охарактеризирах вчера. Ние трябва така да се каже да вземем със себе си силата на нашата душа, която ни дарява с паметта, трябва да вземем със себе си тази сила в света на Инспирацията.

Обаче, така както в природата всичко се променя, както растението развивайки се превръща зелените листа в червените листа на цвета, както всичко в природата почива на метаморфозата, така е и в това, което човешкият живот преминава; *когато под влиянието на пълното азово съзнание ние действително внасяме силата на паметта в света на инспирацията, тази памет се променя, метаморфозира се!* Ето защо от една страна ние имаме опитността, че в онзи момент на нашия живот, когато като духовен изследовател се намираме в състояние на Инспирация, в този момент на нашия живот ние не разполагаме с нашата обикновена памет. Ние имаме на разположение тази обикновена памет само при здравия живот в тялото; *в живота вън от тялото нямаме на разположение тази памет.*

От това следва един особен факт, който може би ще Ви изглежда парадоксално, когато Ви го опиша за първи път, който обаче почива абсолютно върху една действителност. Онзи, който действително е станал духовен изследовател, който вследствие на това прониква конкретно чрез Инспирацията в истинския духовен свят, в истинската духовна действителност, той трябва всеки път *наново* да изживява тази действителност, когато иска да я има в своето съзнание. Ето защо, когато някой говори от своята Инспирация върху духовния свят, когато говори не от бележки или от проста памет, а когато изказва непосредствено онова, което му се разкрива в духовния свят, тогава той всеки път трябва отново да извършва работата на духовното възприятие. Тук силата на паметта се е преобразила. Човек е запазил само силата, постоянно да произвежда отново същото. Ето защо за духовния изследовател не е така лесно, както за

човека надарен с обикновената памет. Той не може просто да съобщи отново някакво духовно наблюдение от паметта си, а трябва всеки път да произвежда *отново* това, което му се предлага в Инспирацията. Всъщност тук нещата не се различават от тези, които стават при обикновеното физическо-сетивно възприятие. Когато искате действително да възприемате във физическия-сетивен свят, Вие не можете да се отстраните от възприеманите неща и да имате на някое друго място същото възприятие. Трябва отново да се връщате към нещата. Така и духовният изследовател трябва отново да се връща в духовното към същото духовно съдържание на съзнанието. И както при физическото възприятие трябва да се научим да се движим в пространството, за да можем на смени да възприемаме едното или другото, така и духовният изследовател, който стига до Инспирацията, трябва да стигне до там, *да се движи свободно в елемента на времето*. Той трябва да може така да се каже да плува в елемента на времето, ако ми е позволено да си послужи с този парадоксален израз. Той трябва да се научи да върви заедно с времето. И когато научи това, тогава той открива, че силата на паметта се е превърнала в нещо друго, че със силата на паметта е настъпила една метаморфоза. Това, което обикновения физически живот е вършила паметта, той трябва да го замени сега чрез духовното възприятие. Обаче онова, в което се е превърнала паметта, то му дава възприятието на един по-обхватен Аз. Сега фактът на повтарящите се земни съществувания става за него един факт на познанието. Сега, когато човек е преобразил паметта, която между раждането и смъртта поддържа силата на Аза като едно единство, съдържанието на Аза *разкъсва* обвивката, която обхваща само един живот, настъпва познанието на повтарящите се земни съществувания, между които душата прекарва едно чисто духовно съществуване между смъртта и едно ново раждане, сега това познание се явява като нещо, което човек действително изпитва.

А към другата страна, към страната на съзнанието се получава нещо друго, когато се опитаме да избегнем онова, което не познаваше още един стар възглед на духовното, който аз вече Ви охарактеризирах като възглед на философията Веданта. Видите ли, ние на запад чувствуваме от едната страна висотата на духовния възглед, когато се задълбочим в древната източна мъдрост. Ние чувствуваме, как там във философията Веданта душата е била издигната в духовните области, в които тя можеше да се движи, както западният човек с обикновеното съзнание може да се движи сред математическото, геометрическото, аналитично-механическото мислене. Но когато слезем в обширните области, които на изток бяха достъпни за обикновеното съзна ние намираме нещо, което поради нашата напреднала степен на развитие ние западните хора не

можем вече да понасяме, намираме един обширен символизъм, едно алегоризиране по отношение на външната природа. Това символизиране, това алегозиране, това мислене на външната природа в образи, то е онова, за което имаме ясното съзнание, че ни отдалечава от истинската действителност, от истинското виждане в природата. То е преминало в определени религиозни изповедания. Определени религиозни изповедания не знаят да използват за нищо реално това достигнало в упадък символизиращо изкуство, това упадъчно митизиращо изкуство. За нас западния свят онова, което източният човек е приложил в един илюзионен свят върху външната природа, с което е вярвал, че може да познае нещо във външната природа, за нас това е станало нещо, което може да има стойност само тогава, когато го използваме като вътрешно упражнение за по-нататъшното духовно изследване. Ние трябва да усвоим онази психическа сила, която източният човек е използвал за символизиране, за антропоморфозиране. Ние трябва да упражняваме тази сила *вътрешно* и при това да запазим пълно съзнание, че ще изпаднем в суеверие, ще изпаднем в мечтателство върху природата, ако направим с тези сили нещо друго освен да развием самата наша душа. По-точно върху този въпрос ще потърся да говоря пред Вас някой друг случай, но Вие вече знаете нещо върху него от моята книга “Как се до биват познания за висшите светове”.

Но когато използваме тази сила вътрешно като сила на живота, както източният човек я използва върху познанието на външния свят, когато развием първо образното мислене в нас по такъв начин, ние стигаме действително до там, да развием познания към другата страна, към страната на съзнанието. Ние постепенно стигаме до там, да превърнем в образно мислене абстрактното, чисто идейното мислене. И тогава настъпва нещо, което мога да нарека само едно изживяващо мислене. Ние изживяваме образното мислене. Защо го изживяваме? Ние не изживяваме нищо друго освен онова, което действа в самото тяло през първите детски години, както Ви описах вече това. Ние не изживяваме спокойно оформения в пространството човешки организъм, който не изменя своята форма, а изживяваме онова, което живее и тъче вътрешно в човека. Ние проникваме постепенно до едно виждане на действителния *душевен живот*. Тогава за познанието се развива от една страна онова, което е вътре в съзнанието, имагинативното мислене, животът на *имагинациите*. И без напредването до този живот на имагинациите модерната психология не ще може да напред не по-нататък. Единствено благодарение на това, че хората ще се издигнат до имагинации, ще може да се роди една психология, която ще се отърси от чистото буквоедство, която действително ще прогледне в човека.

И също както сега е времето човек да се излъчи чрез общите културни отношения от своето физическо тяло, да се стреми към Инспирация, както видяхме това с примера на Ницше, също така сега е настъпило времето, човек да се издигне до Имагинацията, ако иска да познае самия себе си. Човекът трябва да *проникне по-дълбоко вътре в себе си* отколкото е имал нужда досега спрямо досегашните културни течения. Ако не искаме развитието да навлезе във варварството, човекът трябва да стигне до едно истинско себевиждане. А той може да постигне това само чрез приемане на познанието чрез Имагинацията. Че човекът се стреми по този начин да проникне вътре в себе си, че иска да се потопи по-дълбоко в своята вътрешност отколкото това е ставало в досегашното течение на културата, ние го виждаме от ново в онова, което неотдавна се явява като раждащи се патологични болестни форми и което едва в последно време ни се описва като особени модерни болестни форми, описани от гледна точка на психиатрията или на медицината въобще. Това ние виждаме преди всичко в болестните форми на *агорафобията*, на *астрофобията*, на *клаустрофобията*, болестни форми, които особено често се явяват в наше време. И въпреки, че тези болести могат да се наблюдават в тяхното психиатрическо състояние, за един по-тънък наблюдател се явява нещо свършено друго. Той вижда агорафобията, астрофобията и т.н. да възникват в чисто душевната област в човешкото развитие, в развитието на човечеството, както видя да възниква по един болестен начин Инспирацията у Фридрих Ницше. По-тънкият наблюдател вижда да възниква преди всичко онова, което се явява като агорафобия, като страх от мястото, като страх от пространството, когато съответните хора не проявяват външно още никакъв признак и нямат нормални душевни прояви, нормални душевни състояния. Той вижда да възниква онова, което възниква в астрофобията, когато хората долавят нещо вътрешно и не знаят точно, как да се справят с него, когато това вътрешно долавя не стига до там, че са засегнати например храносмилателните органи и тяхното храносмилане се разстройва. Той се научава да познава онова, което би могло да се нарече *страх от самота*, *клаустрофобия*, когато хората не могат да бъдат сами, когато по един болестен начин те могат да бъдат винаги и навсякъде само, ако имат около себе си общество и т.н. Тези неща се явяват. Тези неща показват, как в настоящо време човечеството се стреми към Имагинация и как чрез Имагинацията може да се води борба с едно зло, което иначе би трябвало да бъде едно културно зло. *Агорафобията*, страхът при минаване през открито място – се проявява у някои хора по един страховтен начин. Тези хора израстват. От даден момент на техния живот у тях се проявяват странни състояния. Когато излизат от някоя къщна врата на открито място, на което може

би има малко хора, обзема ги неизмерим страх. Те се страхуват от нещо, не смеят да направят нито крачка по-нататък на празното място, а когато се случи да направят такава крачка по-нататък, може да им се случи да паднат на колене или да паднат напълно на земята, обзема ги безсилие. В момента щом дойде даже само едно дете, съответният хваща ръка та на детето или само държи ръката си на неговото тяло и в този момент той чувства вътрешно, че отново му идват сили, агорафобията отстъпва. Особено интересен е един случай, който се описва в медицинската литература. Един млад човек, който даже се е чувствувал достатъчно силен, за да стане офицер, е изпратен веднъж при една маневра да скицира една местност и там бива обзет от страха на празните места. Пръстите му започват да треперят и той не може да рисува; *където около себе си има една празнота или поне нещо, което чувства като празно, обзема го страх, който той чувства като нещо болестно.* Това се случило в близост до една мелница. За да може въобще да изпълни своето задължение, той постоянно трябва да има до себе си едно дете и само благодарение на присъствието на детето може да рисува. Питаме се: *от къде идват подобни явления?* От къде идват например другите явления, като това: *има хора, които ако през нощта са забравили да оставят отворена вратата към спалнята си, нещо, което при тях отдавна се е превърнало може би в навик, събуждат се облети в пот и не се успокояват докато не отворят вратата; защото такива хора не могат да бъдат в едно пространство, което е затворено.* Има хора, които стигат до там, че трябва да оставят отворени всички прозорци и врати на стаите и даже, ако домът, в който живеят, се намира в двор, трябва да отворят и дворната врата, за да имат съзнанието, че са свободни да излязат през всяко време на простор. Тази *клаустрофобия* е нещо, което виждаме да обзема хората, макар и често да се явява в такава радикална форма; *тя е нещо, което виждаме да се явява, когато можем да наблюдаваме точно душевните състояния на хората.*

След това има хора, които чувствуват в тялото си нещо необяснимо, стигащо до физически състояния. Що е това? Това е една приближаваща се буря или други атмосферни състояния. Днес има иначе много умни хора, но щом започне да святка и да гърми трябва да спуснат пердетата. Тогава те трябва да се намират в едно тъмно пространство, защото само благодарение на това могат да се предпазят от онова, което изживяват от атмосферните сили. Това е *астрофобията*. От къде идват тези състояния, които днес вече много ясно забелязваме в душевния живот, особено при онези хора, които се отдават продължително време на определен догматизъм, отдават се с вяра? При такива хора можем да забележим, макар и това да не стига до физически състояния, но можем да наблюда-

ваме психически тези състояния. Те са още в своето начало. Но се явяват смущаващи по отношение на спокойното схващане на живота, явяват се също така, че предизвикват всякакъв вид болестни състояния, които, понеже физическата картина на клаустрофобията или агорафобията или на астробията не се показва веднага, се приписват на всевъзможни причини. А всъщност те трябва да се приписват на особената конфигурация на душевния живот, който нахлува в човека.

И така, от къде идват подобни състояния? Те идват от там, че ние не само трябва да се научим да чувствуваме нашия душевен живот свободен от тялото, а трябва отново да пренесем този чувствуван свободен от тялото душевен живот във физическия организъм, трябва да направим той да се потопи със съзнание във физическия организъм. Също както между раждането и смяната на зъбите от тялото се отделя онова, което аз вече Ви охарактеризирах в течение на тези сказки, така и онова, което изживяваме външно, което можем да наречем астрално изживяване, се потопява отново в човешкия физически организъм между смяната на зъбите и половата зрялост. И онова, което става в половото узряване, не е нищо друго освен това потопяване не между 7-та и 14-та година приблизително. Онова, което човекът притежава независимо като душевно-духовно естество, трябва отново да се потопи в организма. И това, което се явява тогава като физическа любов, като полов инстинкт, то не е нищо друго освен резултат на това потопяване, което Ви описах. Ние трябва да се научим да познаваме точно това потопяване. Онзи, който иска да постигне едно истинско познание към страната на съзнанието, трябва да може да произвежда това пълносъзнателно здраво състояние, т.е. трябва да се научи да се потопява в тялото, следвайки упътванията, за които ще Ви говоря по друг случай. Тогава той ще изживее онова, което му се предлага там като имагинативна представа на вътрешното естество.

И не е достатъчно човек да има едно пластично-пространствено формено мислене, а за това упражнение е необходимо едно *подвижно* формено мислене, когато човек може въобще да преодолее постепенно всичко пространствено в тази Имагинация и да се потопи в представата за нещо интензивно, за нещо действащо из себе си. Накратко казано, човек трябва да се потопи така, че тогава в това потопяване да може още *да се различава точно от своето тяло*. Защото ние можем да познаем само онова, което става за нас обект; *това, което остава свързано с нещо субективно, ние не можем да го познаем*. Когато човек може да поддържа свободно от едно несъзнателно потопяване в тялото онова, което той изживява вън от тялото, тогава той слиза в своето тяло и изживява в това тяло онова, което е същност на това тяло чак до съзнанието, изживява го в имагинации, в образи. Обаче онзи, който оставя тези образи да

се вмъкнат така да се каже в тялото, който не ги задържа свободни, за когото тялото не става обект, а остава субект, *той взема със себе си, влизайки в тялото, чувството за пространство*. Чрез това астрално естество се сраства с тялото до по-висока степен, отколкото би трябвало да бъде при нормално състояние. Тогава изживяването на външния свят се сраства с вътрешността на човека и понеже онова, което би трябвало да стане обективно, човек го прави да бъде нещо субективно, той не може вече да изживява по нормален начин пространственото. Страхът от празното пространство, страхът от самотните места, страхът от разпространеното в пространството астрално естество, от метеорологичните промени, а може би даже от луната и звездите, се явява в описаните болестни форми. Човек живее твърде силно вътре в себе си. Ето защо е необходимо, всички упражнения, които водят до имагинативния живот, да предпазят човека от едно такова прекалено силно потопяване в тялото; *сега човек трябва да се потопява в тялото по такъв начин, че да не потопява Аза*. Както при проникването навън в света на Инспирацията човек трябва да взема със себе си своя Аз, той не трябва да го взема по този начин със себе си в света на Имагинацията. Въпреки че се е подготвил чрез едно символизиращо, чрез едно образно мислене, тук престават сега всички образи на фантазията. Обаче явяват се обективни образи. Само онова, което всъщност живее в човешката форма, то престава да се представя на човека като обект. Човек изгубва външната човешка форма и се явява разнообразието, което заживява вън от етерното естество на човек. Човек не вижда сега своята единна човешка форма, а разнообразието на всички онези животински форми, чието синтетично съчетание едва през друга и една в друга дава човешката форма. Той се научава да познава по вътрешен начин онова, което живее в растителното царство, в минералното царство. Той се научава сега до познава онова, което никой не може да познае чрез атомизма и молекуляризма, научава се да познава това, което действително живее в животинското, растителното и минералното царство. Той се научава да познава това чрез вътрешно себесъзерцание. И кое прави да не внасяме нашия Аз в това физическо тяло, когато се стремим към Имагинация? Прави го това, че ние развиваме *по един по-висш начин отколкото в обикновения живот силата на любовта, когато усвояваме безкористната сила на любовта, когато се освобождаваме от егоизма и по отношение на царствата на природата, а не само по отношение на царството на човечеството; прави го това, че ние се издигаме до там да оставим да бъде носено от силата на любовта всичко онова, което ни води до имагинацията, че силата на любовта винаги е свързана с един обект на познанието, който ние търсим по този начин*. В обикновения живот силата на любовта не може да се

прояви по този начин, защото там тя се ръководи от телесните сили на сетивното.

Ние отново имаме двете стремящи се в противоположни посоки направления: *здравия начин да разпрострем силата на любовта в имагинацията, или болестния начин да разтоварваме себе си страха от това, което се намира вън от нас, защото изживяваме в нашия Аз това, което се намира вън, и след това го внасяме в нашето тяло, без да задържаме нашия Аз.* Чрез това се ражда: *агорафобия, клаустрофобия, астрофобия.* Обаче пред нас е перспективата на едно по-висше познание, когато ще развием по един здрав начин онова, което застрашава да завладее човечеството по един болестен начин и да превърне цивилизацията във варварство.

По този начин ние добиваме едно истинско познание на човека. Ние се издигаме над всичко онова, което анатомията, физиологията, биологията могат да знаят и навлизаме в едно действително познание на човека, като действително проникваме с поглед неговия организъм. О, това себепознание е различно от много представи на плуващите в мъглата мистици, които вярват, че щом се потопят вътре в себе си, веднага им се разкрива нещо абстрактно божествено. Не, разкрива се нещо конкретно богато, което ни дава светлина върху човешката организация, върху белите дробове, върху черния дроб и т.н., и само може да се служи като основа за една действителна анатомия, за една действителна физиология, само то може да служи като основа за едно действително познание на човека, а също и за една действителна медицина. Ние сме развили две сили в страна, като постепенно откриваме в материалното духовния свят, другата сила, като към вътрешността на човека откриваме онези светове, които трябваше да бъдат поставени за основа, когато още през пролетта аз изнесох тук сказки пред близо 40 лекари и специалисти в медицината * /*Виж: Р. Щайнер “Духовна наука и медицина”/, как трябва да познаваме действително човека, ако искаме да основем една истинска медицинска наука.

Обаче тези две сили, тези две способности, тази на Инспирацията и тази на Имагинацията, могат да се съединят. Едната може да се вживее в другата. Но това трябва да стане при пълно съзнание и в едно обхваща не в любов на Космоса. Тогава се ражда нещо трето, едно сливане на Имагинацията и на Инспирацията в истинската, в духовната Интуиция. Тогава ние можем да се издигнем до онова, което всъщност ни позволява да познаем външния материален свят като нещо духовно, като един духовен свят, вътрешния духовно-душевен свят с неговите материални основи, което ни позволява да познаем разширението на човешкия живот над и извън земния живот, както това Ви беше изложено също и тук в други

сказки. По този начин ние се научаваме да познаваме от една страна растителното царство, животинското царство, минералното царство според техните вътрешни същности, според техните духовни съдържания чрез Инспирацията и благодарение на това, че чрез Имагинацията се научаваме да познаваме човешките органи, ще основем една действителна органология. А когато после в *интуицията* свързваме онова, което сме познали върху растението, животното и минерала, с онова, което се получава чрез Имагинацията върху човешките органи, едва чрез това ние получаваме една истинска терапия, едно учение за лечебните средства, което може да приложи в действителния смисъл външното върху вътрешното. Действителният лекар трябва да познава космологически лечебните средства, трябва да познава антропологически или всъщност антропософски вътрешната човешка органология. Той трябва *да се извлече до познание за външния свят чрез инспирацията, да разбере вътрешния свят чрез имагинация* и трябва да се издигне до терапията чрез една действителна Интуиция.

Вие виждате каква перспектива се разкрива пред нас, когато можем да схванем Духовната наука в нейната истинска форма. Обаче тогава тази Духовна наука трябва да изхвърли още нещо от своите външни обвивки, от онова, което днес все още е свързано с нея при мнозина, които вярват, че могат да я култивират при всевъзможни фантастичности и при всякакви дилетантизми. Духовната наука трябва да развие един такъв метод на изследването, който може да се оправдае пред строгия математик или пред аналитичния механик. От друга страна Духовната наука трябва да се освободи от всяко суеверие. Духовната наука трябва да може да развие действително в светла яснота още *любов*, която иначе хората проявяват, когато могат да я развият от инстинктите. Но тогава Духовната наука е един зародиш, един кълн, който ще се развие и ще изпрати своите сили във всички науки, а с това и в човешкия живот.

Ето защо позволете ми да изкажа онова, което имах да Ви кажа в тези сказки, с още едно кратко разглеждане. Първо бих искал да кажа, че самопонятно между редовете но онова, което Ви изнесох, могат да се прочетат още много неща. Някои от тези неща ще бъдат прочетени, когато тази вечер и утре ще държа още две сказки като допълнение на онова, което естествено поради краткото време, с което разполагахме за този курс, можах само да бъдат загатнати. Обаче онова, което човек добива, когато се издига от една страна към Инспирацията, от друга страна към Имагинацията, когато след това съединява Инспирацията и Имагинацията в Интуиция, *едва това дава* онази вътрешна свобода и онази вътрешна сила, които дават *възможност на човека да роди понятия годни да бъдат внесени в социалния човешки живот*. И само онзи, който живее

със спяща душа настоящето, той може да мине без да обърне внимание покрай всичко това, което кипи сред човечеството по един страхотен начин, застрашавайки неговото бъдеще.

Какво лежи духовно в основата на това? В неговата основа лежи духовно това, което при едно внимателно изследване на най-новото развитие на човека може да се долови при твърде изпъкващи личности. Вижте как през 19-то столетие и през началото на 20-то столетие хората се стремяха да добият ясни понятия, правилни вътрешни, ясни импулси за три понятия, които имат най-високо значение за социалния живот: *понятието за капитала, понятието за труда, понятието за стока*. Огледайте се само в съответната литература на 19-о столетие и от началото на 20-о столетие, как хората се стремяха да познаят, какво означава всъщност капиталът в социалния процес, как онова, към което тогава хората се стремяха в понятия, премина в страхотни борби на външния свят. Вгледайте се, как онова, което именно хората чувствуват и могат да мислят върху функцията, върху значението на труда в социалния организъм, е вътрешно свързано с особеното чувствуване на хората, което възниква в по-ново време, разгледайте след това – бих могъл да кажа – безпочвено то определение на *понятието за стока*. Хората се стремяха да стигнат до яснота по отношение на три практически понятия. Днес ние виждаме живота в цивилизования свят да се развива така, че навсякъде в него живее неяснотата върху троичността: *капитал, труд, стока*. И ние не можем да стигнем до един отговор на въпроса, каква функция има капиталът в социалния организъм. Ние ще можем това едва тогава, когато от една истинска Духовна наука, съединявайки Имагинацията и Инспирацията, ще познаем, че един правилен импулс за действието на капитала може да бъде извлечен само от духовния живот като самостоятелно съществуващ член на социалния организъм * /* Виж: Р. Щайнер “Основни точки на социалния въпрос”/. Този член на социалния организъм /духовният живот/ трябва да бъде правилно разбран, а това може да се постигне само чрез една действителна Имагинация. И ние ще познаем не що друго. Ще разберем, че можем да познаем също така и труда в неговата истинска действеност в социалния организъм само тогава, когато схванем онова, което се отделя от човека като труд, което сочи въвн от човека, но едва в продукта, така че да описваме продукта, стокския продукт по марксистически начин като *сгъстен труд* или като сгъстено време, а като познаем, как трябва да се разбира това, което се отделя от човека, когато проникнем в едно мислене, в едно свободно изживяване на онова, което може да се отдели от човека. Яснота в понятието за труд ще внесат онези, които знаят, какво се открива на човека чрез Инспирацията.

А това, което живее в стоката, е най-сложното понятие, което човек трябва първо да схване; *защото никакъв отделен човек не е достатъчен, за да може да схване действието на стоката в живота, да я разбере в нейната действителност в живота*. Ако искаме въобще да определим, да дефинираме стоката, тогава ние не знаем, що е познание. Стоката не може да бъде дефинирана, защото в тази връзка можем да дефинираме или да схващаме в понятия само онова, което засяга *само* един човек, което един човек може *сам* да обхване с неговата душа. Обаче *стоката* живее винаги във взаимоотношенията между много хора и много човешки типове. Стоката живее във взаимоотношенията между производителите, консуматори и онзи, който посредствува между двамата. С бедните понятия за размяна и купуване, образувани под влиянието на една наука, която не вижда правилно границите на природознанието, с тези бедни понятия хората никога не ще схванат стоката. Стоката, продуктът на труда, живее между множество хора, и когато отделният човек предприема смело да познае стоката като такава, тогава това е погрешно, лъжливо. Стоката трябва да бъде обхваната, да бъде схваната от задружно организирано множество от хора, от съдружие. Тя трябва да бъде схваната от сдружението, трябва да живее в сдружението. Едва когато се образуват сдружения, които преработват в себе си онова, което изхожда от производителя, търгуващия, консумиращия, едва тогава ще се роди, сега вече не от отделния човек, а чрез сдружението онова социално понятие, което като понятие за стоката трябва да живее в *групата* хора за един здрав стопански живот.

Ако хората решат да се издигнат до това, което духовният изследовател може да донесе от света на висшето познание, те ще получат тогава понятия върху онова, което *трябва* да се роди в социалния живот, ако искаме да напреднем, ако искаме да променим упадъка с един възход. Ето защо това, което живее във всичко, което се върши в тази сграда и трябва да се върши, не е само една научна необходимост, само един теоретически интерес, а в най-широк обхват една необходимост, която налага, щото това, което се изработва тук, което се изследва тук, да направи хората *зрели*, да отидат от тази сграда към всички страни на света с такива социални импулси в душата, които действително могат да помогнат на нашата упадаща епоха, които да поднесат нагоре нашия така явно слизащ надолу свят.

СКАЗКА СЕДМА

Дорнах, 2 октомври 1920 г.

/Държана като допълнение към серията от сказки "Граници на природознанието"/

Много уважаеми присъстващи!

От моите изложения върху Границите на природопознанието би трябвало да се разбере поне като намек, каква разлика съществува между това, което в Духовната наука се нарича познание на висшите светове и онова познание, за което говорим от обикновеното съзнание във всекидневния живот или в обикновената наука. Във всекидневния живот и в обикновената наука ние спираме по отношение на нашите познавателни сили при онова, което сме постигнали чрез възпитанието, чрез обикновеното възпитание, което ни е довело до определена точка на живота и при това, което можем да направим чрез това възпитание от наследените качества, от общите човешки качества. Онова, което в антропософски ориентираната Духовна наука се нарича познание на висшите светове, почива на факта, че *поемаме в ръцете си така да се каже по-нататъшното възпитание*, едно по-нататъшно развитие, че добиваме едно съзнание за това, че също както като дете можем да напреднем до добиването на обикновеното съзнание, така и по-нататък в течение на живота можем да се издигнем чрез себевъзпитание до едно по-висше съзнание. И на това по-висше съзнание се разкриват тогава първо онези неща, които иначе напразно търсим на двете граници на природопознанието, на *материалната* граница и на границата на *съзнанието*, - при което тук под съзнание разбираме обикновеното съзнание. За такова едно повишено съзнание, чрез което за човека става достъпна една по-висока степен на действителността в сравнение с обикновената всекидневна действителност, за такова една съзнание, за което ние говорихме, са говорили в древни време на мъдреците. Те са се стремили към едно такова по-висше развитие чрез онези средства за вътрешно себевъзпитание, които са отговаряли на техните расови особености, на тяхната степен на развитие. Едва когато познаем, какво се разкрива на човека чрез едно такова по-висше развитие, ние забелязваме, съзираме напълно смисъла на онова, което лъчезари към нас от древните източни документи на мъдростта. Когато после трябва да охарактеризираме онова, което показва, какъв път на развитие са поели тези мъдрци, ние трябва да кажем: *това беше един път на инспирацията*. Тогавашното човечество е имало така да се каже именно заложби за Инспирацията. И ще бъде добре, за да разберем тези пътища на развитието във висшите области на познанието, ако първо си изясним като подготовка, какъв е бил всъщност пътят на развитие на тези древни източни мъдрци. Само че предварително трябва да забележа, че този път съвсем *не* може вече да бъде път на нашата западна цивилизация, защото човечеството се намира в процес на развитие, то напредва в своето развитие. И - както мнозина са направили това – онзи, който иска отново да се върне към древните указания на източната мъдрост, за да

тръгне в пътя на висшето развитие, той иска всъщност да завинти обратно развитието на човечеството или също показва, че няма никакво разбиране за напредъка на човечеството. С обикновеното съзнание ние живеем в нашия мисловен свят, в света на нашите чувства, на нашата воля и основаваме онова, което се вълнува нагоре и надолу в душата като мисъл, като чувство и като воля, като познаваме. Също и външните възприятия, възприятията на физическия сетивен свят са тези, при които всъщност нашето съзнание се пробужда.

Сега става въпрос да разберем, че за източните мъдреци, за така наречените посветени на изток е било необходимо едно друго поведение, различно от онова, което човекът има в обикновения живот по отношение третирането на възприятията, на мисленето, на чувствуването, на волението.

Ние можем да стигнем до едно разбиране на онова, което е съществувало тогава като път на развитието във висшите светове, само тогава, когато обърнем внимание на следното: *в определена възраст на живота ние развиваме до една по-висока свобода, до една по-висока независимост онова, което наричаме духовно-душевно естество*. Ние можахме да обясним, как със смяната на зъбите онова духовно-душевно естество, което през първите детски години действа организиращо в тялото, се освобождава така да се каже, как след това човекът живее със своя Аз свободно в това духовно-душевно естество, как това духовно-душевно естество му се подчинява, докато по-рано – ако мога да се изразя така – то беше заето с това, да организира тялото. Но когато се вращаваме все повече и повече в живота, се явява онова, което за обикновеното съзнание не позволява отначало развитието в духовния свят на това духовно-душевно естество, което е станало свободно. В нашия живот между раждането и смъртта като хора ние трябва да изминем пътя, който ни поставя като годни същества във външния земен свят. Трябва да развием онези способности, които ни позволяват да се ориентираме във външния физически-сетивен свят. Трябва да усвоим също и онези способности, които правят от нас един полезен, годен член в съвместния социален живот с други хора.

Онова, което се явява тук, е нещо троично. Нещо троично ни довежда в една правил на връзка особено с външния човешки свят, регулира нашите взаимоотношения с външния човешки свят: *това е говорът, това е способността да разбираме мислите на нашите себеподобни, това е също способността да разбираме, така да се каже да възприемаме Аза на другите хора*. Като казваме тези три неща: *възприемане на говора, възприемане на мислите, възприемане на Аза, ние изказваме нещо, което изглежда просто, но което за онзи, който се стреми по сериозен,*

съвестен начин към познание, никак не е така просто. Ние говорим обикновено само за пет сетива, към които по-новата физиология прибавя още няколко вътрешни. Следователно ние нямаме една пълна система на сетивата в официалната наука. Сега върху този въпрос аз ще говоря тук пред Вас. Днес обаче искам само да отбележа, че е илюзия, когато се мисли: *със сетивото на слуха, с устройството на слуха и с онова, което една съвременна физиология сънува като устройство на слуха, е вече дадено също и разбирането на говора.* Също както имаме едно сетиво на слуха, така ние имаме и едно *сетиво на говора.* С това не разбираме онова сетиво, което ни ръководи в говора, както счита днешната наука, а разбираме онова сетиво, което ни прави способни да разбираме също така възприятието на говора, както слуховият орган ни прави способни да възприемаме звуците като такива. И когато някога ще имаме една пълна физиология, тогава ще знаем, че това сетиво на говора е напълно аналогично на другото сетиво, че то с право може да се счита като едно собствено сетиво. Само че то е повече разпространено в човешкия организъм отколкото някои други по-локализирани сетива. Но то е едно сетиво, което може да бъде рязко разграничено. И също така ние имаме едно сетиво, което се разпростира обаче почти върху цялото наше тяло, сетиво за *възприемане мислите на другите хора.* Защото онова, което възприемаме в думата, в словото, не е още мисълта. Ние се нуждаем от други органи, от една друга организация, различна от тази служеща само за възприемане на словото, когато чрез словото искаме да разберем мисълта, която другият ни предава.

И също така ние сме надарени с едно без съмнение разпространено върху целия наш телесен организъм сетиво, което можем да наречем *възприятие на Аза на другите хора.* Също и в това отношение нашата философия от по-ново време е навлязла в своя начален стадий – бих могъл да кажа – защото днес често можем да чуем да се казва: *срещаме един друг човек, знаем, че един човек е формиран така и така; чрез това, че съществува, което срещаме, се явява оформено така, както знаем за самите нас, че сме следователно хора, че сме надарени с Аз, ние несъзнателно заключаваме: аха, той също има един Аз.* Това противоречие на всякакво психологическо състояние на нещата. Който може да наблюдава действително, знае, че имаме работа с едно непосредствено възприятие, а не с едно заключение по аналогия, чрез което стигаме до възприятието на другия, на чуждия Аз. Всъщност само един приятел – бих могъл да кажа – или един родственик на Гьотингенската Хусерлова Школа, *Макс Шелер,* е стигнал до това разбиране на непосредственото възприятие на Аза на другия. Така щото – бих могъл да кажа – по посока нагоре ние можем да различаваме над обикновените човешки сетива още три

сетива, сетивото на говора, сетивото на мислите и сетивото на Аза. Тези сетива излизат найаве в същия размер в течение на човешкото развитие, в който размер излиза найаве именно онова, което от раждането до смяната на зъбите постепенно се отделя в онази същност, която аз Ви охарактеризирах.

Тези три сетива ни насочват първо към *взаимоотношенията с останалото човечество*. Ние сме въведени така да се каже в социалния живот между другите хора чрез това, че имаме тези три сетива. Обаче пътят, който поемаме чрез тези три сетива, този път се поемаше от древните, а именно индийските мъдреци по друг начин с цел да се постигне висшето познание. За тази цел на висшето познание душата не се движеше според думите по такъв начин, че чрез тези думи да се стигне до разбирането на онова, което един друг казваше. Душата с нейните сили не беше насочена към мислите така, че при това да възприема мислите на другите, и тя не беше насочена към Аза така, че да възприема съчувствайки този Аз на другия. Тази форма на ориентиране беше оставена на обикновения живот. Когато мъдрецът излизаше от своя стремеж към висшето познание, от своето пребиваване в духовните светове и отново се връщаше в обикновения свят, тогава той се нуждаеше от тези три сетива в обикновения смисъл. Обаче тогава, когато искаше да развие метода на висшето познание, той използваше тези три сетива по друг начин. Той не оставяше така да се каже силата на душата да проникне през словото при слушането, при възприемането на говора, за да стигне разбирайки чрез словото на другия човек, а оставаше при самото слово. Той не търсеше нищо зад словото, зад думите. Той насочваше потока на душевния живот само до словото. Чрез това мъдрецът получаваше едно засилено възприятие на словото. Той се отказваше от разбирането на нещо друго чрез словото. Живееше с целия си душевен живот в словото; *даже използваше словото съотв. редуването на думите така, че можеше да се вживее изцяло в словото*. Той образуваше определени сенции, прости, сенции от тежаци думи, в които се стремеше да живее изцяло в словозвучието, в тона на словото. И с цялата си душа се сливаше със звука на словото, което изричаше. Това довеждаше тогава до развитието на един такъв живот в сенции, в така наречените “*мантри*”. Изкуството на мантрите, живее нето в сенции се състои в това, че чрез сенциите човек не разбира само съдържанието на думите, а той изживява самите сенции *като нещо музикално*, свързва самите сенции със собствената си душевна сила, пребивава душевно в сенциите, чрез постоянно повтаряне укрепва своята душевна сила, която живее в сенциите, чрез постоянно и постоянно изричане на тези сенции *засилва своята душевна сила*. Това изкуство бе постепенно раз-

вито до висока степен и то преобразяваше онази сила, която иначе носим в душите си, за да разберем чрез словото другия човек, преобразяваше тази сила в една друга. При изричането и повтарянето на мантрите сентенции в душата се раждаше една сила. Чрез повторението на мантрите в душата се раждаше една сила, която не пренасяше единия човек към другите хора, а го пренасяше в духовния свят. И когато някой е възпитал по този начин душата си чрез мантрите, когато е стигнал до там, да долавя вътрешно тъкането и течението на тази душевна сила – която иначе остава несъзнателна, именно защото иначе цялото внимание е насочено към разбирането на другия чрез словото – когато човек е стигнал до там, да чувства такава сила като душевна сила, както иначе той чувства напрежението на мускулите, когато иска да извърши нещо с ръката; *тогава той е узрял да схване онова, което се крие в силата, в по-висшата сила на мисълта.* В обикновения живот ние се стремим чрез мисълта да стигнем до другия човек, да се свържем с другия човек. Обаче с тази сила ние улавяме мисълта по съвършено друг начин. Ние улавяме тъкането на мисълта във външната действителност. Ние се вживяваме във външната действителност. Ние се издигаме с нашия живот до това, което аз Ви описах като Инспирация.

И тогава по този път се стига също до там, че вместо съответният човек да се пренесе със своя живот до Аза на другия човек, той се пренася до азове на индивидуализирани духовни същества, които ни заобикалят също така, както ни заобикалят съществата на сетивния свят. Това, което Ви описвам тук, то беше за древния източен мъдрец нещо самопонятно. Той се издигаше така да се каже душевно до възприятието на един духовен свят. Той добиваше до висока степен това, което можем да наречем Инспирация и беше организиран именно за тази Инспирация. Той нямаше нужда както западния човек да се страхува, че при това странствуване във външното може някак си да изгуби своя Аз. И в по-късни времена, понеже човечеството се беше вече развило напред, когато настъпи също състоянието, благодарение на което човек много лесно можеше да излезе във външния свят без своя Аз бяха взети предварителни мерки, положени бяха предварителни грижи. Положени бяха предварителни грижи за това, щото съответният, който трябваше да стане ученик на висшата мъдрост, да не влиза в този духовен свят неръководен и да не изпадне в онази патологична съмнителност, за която Ви говорих тук през тези дни. Но и без това, поради свойствата на расата в онези древни източни времена от това не трябваше много да се опасяват. Обаче при по-нататъшния напредък на човечеството представляваше вече опасност. От тук и онази предпазливост, която се прилагаше строго в източните школи на мъдростта, насочвайки ученика да не се позовава на

някакъв външен авторитет – това, което днес наричаме авторитет и разбираме под авторитет, се появи едва в западната цивилизация – а чрез едно самопонятно приспособяване се полагаха усилия да бъде развито в ученика едно позоваване на ръководителя, на гуруто. Това, което ръководителят живееше, как ръководителят стоеше в мъдростта без съмнение, даже също без склонност към съмнение в духовния свят, това долавяше просто ученикът и при това долавяше, при това възприятие той самият оздравяваше до такава степен при проникването в Инспирацията, че не можеше да го засегне патологичната съмнителност.

Обаче също и така, когато онова, което е духовно-душевно, се излъчва съзнателно от физическото тяло, получава се нещо друго. Получава се именно това, че тогава човек отново трябва да установи една връзка с физическото тяло, която връзка сега трябва да стане по-съзнателна. Тази сутрин аз казах, че не трябва да настъпи патологичното състояние, при което така да се каже човек се потопява във физическото тяло завладян от егоизма, без любов, защото по този начин той обхваща по погрешен начин своето физическо тяло. По естествен начин – така казах аз – човек обхваща своето физическо тяло, когато между 7-та и 14-та година отпечатва в това тяло инстинкта на любовта. *Обаче точно и това естествено отпечатване на инстинкта на любовта може да протече патологично.* Тогава се получават именно онези смущения, които тази сутрин описах като патологични. Без съмнение това можеше да се случи също и на учениците на древните източни мъдреци, че тогава, когато се намираха във тяхното физическо тяло, те не намираха отново възможността да свържат по един правилен начин духовно-душевното с това физическо тяло. Тогава беше използвана една друга предпазна мярка, една предпазна мярка, до която са прибегнали някои от психиатрите, когато трябваше да лекуват хора засегнати от агорафобия или от други подобни заболявания. Това са измивания, студени измивания. Това са напълно физически предпазни мерки, към които може да се прибегне. И когато слушате че в източните мистерии - това са школите на посвещението, школите които трябваше да доведат учениците до Инспирацията – когато слушате да се казва, че от една страна се използваха предпазните мерки за превързване към учителя, към гуруто, Вие слушате от друга страна да се говори за всевъзможни неща във връзка с предпазните мерки чрез измивания и други подобни. Когато разбираме човешката природа така, както можем да я разберем чрез Духовната наука, тогава ние разбираме също и онова, което иначе звучи загадъчно в тези древни мистерии. Ученикът на мистериите беше предпазен да се получи едно погрешно чувство за пространство чрез едно недостатъчно свързване на своето духовно душевно естество с физическото тяло, което

погрешно чувство за пространството можеше да го доведе до патологически страх от празните места и други подобни, което можеше да го доведе също и до там, да не търси по правилен начин своето социално общение с другите хора. Това е една опасност, но една опасност, която можеше да бъде избягната и трябва да бъде избягната при всяка ръководство към висшето познание; *това е една опасност, защото, когато човек търси по този начин пътя за инспирацията, както аз го описах, той заличава по определен начин пътищата на говора, на мисленето, към Аза, към своя себеподобен и когато напуска своето тяло по един болен начин макар и не за целта на висшето познание, а когато е само предизвикан чрез патологически състояния, той може да се отклони от едно правилно взаимно отношение с другите хора.* Тогава той може да развие чрез това в една анормална патологическа форма онова, което развива по нормален, по целесъобразен начин чрез едно правилно духовно обучение Тогава то установява една такава връзка на духовно-душевното със своето тяло, че се чувства силно егоистично в своето тяло чрез едно прекалено силно потопяване в това тяло и *започва да мрази отношенията с другите хора, става едно несоциално същество.* Често пъти можем да констатираме в една страхотна форма последствията на едно такова патологическо състояние в света. Аз имах случай да позная един такъв странен човешки екземпляр от този род, който произхождаше от едно семейство проявяващо склонност към известно освобождение на духовно-душевното естество от физическото, което включваше в себе си личности – с една от тях аз се запознах – които търсиха пътя в духовните светове. Обаче така да се каже един изроден индивид от това семейство разви същия стремеж по един болен, патологичен начин и стигна накрая до там, да не може въобще да допусне нищо до своето собствено тяло, нищо което можеше да дойде до това тяло по някакъв начин от външния свят. Разбира се този човек трябваше да яде, обаче – тук ние говорим между възрастни хора – той се миеше със собствените изпражнения, за щото се страхуваше от всякаква вода, която идваше отвън. А какво правеше още иначе, за да изолира напълно, това не мога сега да Ви опиша. Той искаше да изолира своето тяло от външния свят, за да направи от себе си едно антисоциално същество, за което правеше всевъзможни неща, понеже неговото духовно-душевно беше потопено прекалено дълбоко в тялото, понеже беше прекалено силно свързано с това тяло.

Напълно в смисъла на Гьотеанизма е да срещупоставим по този начин едното, което води до най-висшето, което въобще можем да постигнем като земни човеци, на онова, което води в патологическите низини. Нужно е само да се запознаем малко с Гьотевото учение за метаморфозата

и ще видим това. Гьоте се стреми да познае, как отделните части например на растението се развиват едни от други и, за да познае, как нещата се метаморфозират, той с особено предпочитание поглежда към онези състояния, които се раждат чрез израждането на един лист, чрез израждането на един цвят, чрез израждането на тичинките. Гьоте е наясно върху въпроса, че насочвайки своя поглед върху патологичното, на този, който правилно гледа нещата, може да му се разкрие именно истинската същност на здравето. И ние можем да вървим по един правилен път в духовния свят само тогава, когато знаем, в какво се състои действително същността на човешката природа, по какъв сложен начин може да се прояви тази сложна същност на човешката природа.

Но ние виждаме също при други неща, че така да се каже източният човек имаше склонност и в по-късни времена да остане при словото, да не направлява душевните сили през словото, а да живее в самото слово. Ние виждаме това например в речите на Буда. Прочетете тези речи на Буда с техните множество повторения. Аз познавам западните хора, които обичаха онези издания на речите на Буда, в които многото повторения бяха зачеркнати до последна крайност, оставяйки само текста на едно изречение. Тези хора вярваха тогава, че имайки един такъв съкратен Буда, в речите на когото всичко е казано само веднъж, добиват едно познание на действителното съдържание на онова, което всъщност е мислел Буда. Така лишена от всякакво разбиране на източната същност е станала постепенно западната цивилизация. Защото ако вземем само онова, което се намира съвсем буквално в речите на Буда, което се намира в речите на Буда според онова съдържание, което ние западните хора ценим, тогава ние не приемаме в нас онова, което са възгледите на Буда. Ние приемаме тези възгледи само тогава, когато вървим заедно с повторенията, когато искаме да живеем в онова засилване на душевната сила, което се ражда чрез повторенията. Ако не развием способността да чувствуваме нещо при постоянните повторения и при ритмичното възвръщане на определени пасажи, ние не можем да вникнем в това, което се разбира с будизма.

Така ние трябва да се запознаем с вътрешната същност на източната култура. Защото без това запознаване с вътрешната същност на източната култура не може да се стигне до едно действително разбиране на нашите западни религиозни вероизповедания, тъй като всъщност в крайна сметка тези западни религиозни вероизповедания произхождат от източната мъдрост. Нещо друго *Христовото Събитие*. Това събитие е един факт. То стои като един факт в развитието на Земята. Обаче начинът, по който трябва да се разбира това, което е станало чрез Тайната на Голгота, беше взет през първите столетия на християнското развитие първо

основното събитие на Християнството чрез източната мъдрост. Онова, което е съществувало някога на изток в тази първична мъдрост, която е била добита чрез Инспирация, то може да се забележи още в гръцката култура, която е дошла от изток в Гърция. То може да се забележи още в гръцката култура като изкуство. В гръцкото изкуство тогавашните хора са изживявали нещо различно от онова, което обикновено ние изживяваме днес в изкуството. В гръцкото изкуство се изживяваше още онова, до което Гьоте искаше да се издигне отново чрез самовъзпитание, като изрази своите най-вътрешни подтици с думите: *този, на когото природата започва да разбулва своята явна тайна, чувствава един дълбок копнеж към нейната най-достойна тълкувателка, изкуството*. За гърците изкуството беше още едно проникване в тайните на мировото съществуване; *то не беше само една изява на човешката фантазия, а едно откровение на онова, което се проявява от взаимодействието на човешката фантазия с откровенията на духовния свят чрез инспирацията*. Но – бих могъл да кажа – онова, което още протичаше през гръцкото изкуство, изтъня, разреди се все повече и повече и стана съдържание на западните религиозни изповедания. При първоизточника на първичната мъдрост ние имаме работа с един пълносъдържателен живот, но в по-нататъшното развитие имаме работа с това, че този пълно съдържателен духовен живот се разрежда и накрая стигайки до запада образува съдържанието на западните религиозни изповедания. Така щото онези хора, които след това имат в себе си заложби за една друга епоха, могат да виждат в това, което се е родило като разреждане, само нещо, което те посрещат със скептицизъм. И всъщност това, което постепенно се развива на запад като атеистичен скептицизъм, не е нищо друго освен реакцията на западната душа срещу източната мъдрост, която е стигнала в упадък. И това ще напредва все повече и повече, ако насреща не излезе едно друго духовно течение.

Също както не можем да подмладим действено едно природно същество, което е достигнало вече определено възрастово развитие, така не можем да подмладим действено и онова, което се развива духовно-душевното, когато то е изпаднало в едно състояние на остаряване. От религиозните изповедания на запада, които са потомци на източната прамъдрост, не може да се направи нищо, което да може да изпълни отново човечеството, когато това човечество напредва от познанията, които са били добити от 3 до 4 столетия насам от природознанието и от природонаблюдението. По необходимост ще се развие един все още по-напредващ скептицизъм. И онзи, който прониква със своя поглед в развитието на света, може да говори именно за това, че от изток на запад минава едно течение на развитието, което се движи към скептицизма, т. е., че от

изток на запад се движи един духовен живот, който, когато е приет от душите вживяващи се все повече и повече в западната култура, трябва да доведе до един все повече заселващ се скептицизъм. *всъщност скептицизмът е маришът на духовния живот от изток на запад* и той трябва да бъде посрещнат с едно друго духовно течение, което се движи от запад на изток. И ние живеем в кръстосването на това духовно течение и ще видим по-нататък в тези съзрения, как живеем вътре в това кръстосване.

Първо обаче трябва да обърнем вниманието на това, че западната душа има повече заложби да поеме едно развитие към висшите светове *различно* от това на източната душа. Както източната душа се стреми първо към Инспирацията и има расови заложби за това, така благодарение на една особена душевна заложба западната душа се стреми към *имагинацията*. Сега това са по-малко расови заложби отколкото душевните заложби. Ние западните хора не трябва да се стремим вече към изживяването на онова, което съществува музикално в мантрена сентенция, а трябва да се стремим към нещо друго. Като западни хора ние трябва да се стремим така, че да не следваме силно онзи път, който следва излизането на духовно-душевното естество вън от тялото, а напротив трябва да следваме по-късното, което настъпва, когато отново трябва да се свърже съзнателно духовно-душевното с физическия организъм и да завладее физическото тяло. Ние виждаме естественото явление в раждането на инстинкта на тялото: *докато източният човек е търсил повече своята мъдрост, като е развил в нещо по-висше онова, което се намира между раждането и 7-та година, западният човек е организиран за това, да проследи по-нататък онова, което се намира между смяната на зъбите и половата зрялост, като духовно-душевното е водено до нови задачи, както това е естествено в тази епоха на човечеството*. Но ние постигаме това, ако постъпим по следния начин: *също както при излизане от тялото трябва да вземем със себе си Аза в инспирацията – така сега трябва да оставим Аза вън, когато отново се потопяваме в нашето тяло, но да го оставим незает, не да го забравим, не да го напуснем, не да го изтласкаме в безсъзнание, а да свържем именно този аз с чистото мислене, с ясното, остро мислене, така че накрая да имаме изживяването: *твоят Аз е много силно проникнат от цялото строго мислене, до което ти си го довел най-после**. Ние можем да имаме именно това изживяване на потопяването по един много ясен, по един много изразен начин. И по този случай ще си позволя да ви говоря за едно лично изживяване, защото това изживяване ще Ви доведе до това, което искам да кажа тук.

Аз Ви говорих за замислянето на моята “Философия на свободата”. Тази “Философия на свободата” е действително един опит да се стигне по скромнен начин до чистото мислене, до онова чисто мислене, в което може да живее Азът, в което може да се движи Азът. Когато сме схванали това чисто мислене по този начин, ние можем след това да се стремим към нещо друго. Тогава това мислене, което сега оставяме на Аза, което предоставяме на свободно и независимо чувстващия се Аз в свободна духовност, ние можем да го изолираме от процеса на възприятието. Докато иначе – да речем – в обикновения живот виждаме цвета, като същевременно го проникваме с мисленето, сега можем да изолираме представите на целия процес на обработване на възприятията и можем да внесем самото възприятие направо в нашето тяло.

Гьоте се намираше вече на този път. Той направи вече първите стъпки. Прочетете последната глава на неговата “Теория на цветовете”. Там той говори за сетивно-моралното действие на цветовете и можете да видите, как при всяка действие на цветовете той чувства нещо, което същевременно се съединява дълбоко не само с възприемателната способност, а с целия човек. Там ще видите, как Гьоте чувства жълтото, червеното като атакуващи цветове, които така да се каже проникват напълно през него, изпълват го с топлина, как той счита синьото и виолетовото като онези цветове, които изтръгват така да се каже човека от самия него, като студени цветове. *Целият* човек изживява нещо при възприятието на цветовете. Сетивното възприятие с неговото съдържание преминава долу, потъва в тялото и отгоре остава така да се каже да плува Азът с чистото мислово съдържание. Ние изключваме мисленето, изолираме го, когато приемаме по-интензивно в нас цялото съдържание на възприятието и се изпълваме с него, докато иначе обикновено отслабваме съдържанието на възприятието чрез представи. Ние се възпитаваме по особен начин към едно такова изпълване на самите нас със съдържанието на възприятието, когато практикуваме систематично онова, до което източният човек е стигнал като до едно израждане; *ние се възпитаваме по този начин когато, вместо да обхванем съдържанието на възприятието в чистата мисъл, в закономерно логическата мисъл, обхващаме сега това съдържание на възприятието в символи, в образи и чрез това заобикаляйки някакси мислите го оставяме да се влее в нас, когато се проникваме с цялата наситеност на цветовете, с цялата наситеност на звука благодарение на това, че за нашето обучение изживяваме вътрешно нашите представи не мисловно, а символично образно.* Благодарение на това, че не проникваме нашата вътрешност с лъчите на мисловното съдържание, както иска да прави това психологията на асоциациите, а я проникваме с лъчите на това съдържание на възприятието

обозначено чрез символи и образи, благодарение на това от вътре срещу нас се разлива онова, което живее в нас като етерно тяло, като астрално тяло и чрез това се научаваме да познаваме дълбините на нашето съзнание и на нашата душа. Ние се научаваме да познаваме действително вътрешността на човека по този начин, а не чрез онази бърбореща мистика, която често пъти се препоръчва от плувачи в мъглите духове като път към вътрешния Бог, но която не води до нищо друго, освен до една външна абстракция, при която не можем все пак да останем, ако искаме да бъдем пълен човек.

Ето виждате ли, ако искаме да изследваме действително човека физиологически, тогава трябва с изключването на мисленето *да практикуваме към вътрешността образното представяне, така щото на това тялото да реагира в имажинации*. Този е във всеки случай един път, който се намира едва в своето начало в развитието на западното човечество, обаче той е един път, по който трябва да се върви, ако искаме да противопоставим но онова, което идва от изток и което би ни довело до упадък, ако би се наложило единствено, ако искаме да му противопоставим нещо, което го превъзхожда, така че да стигнем до възход, а не до упадък в нашата цивилизация. Но можем да кажем: *общо взето човешкият език не е още така далече, че да може да оформи онези изживявания, които срещаме там във вътрешността на нашата душа*. Тук именно бих искал да Ви разкажа едно лично изживяване.

Аз се опитах преди много години в определена област да облека в думи онова, което можем да наречем учение за сетивата. Успях да облека в думи по един начин това, което е едно такова учение за човешките сетива, учението за 12-те сетива, успях да сторя това в устни сказки, тъй като при такива сказки човек все още има възможност да обръща и върти така езика /говора/ и чрез повторения да се погрижа за разбирането, за да не се чувства така силно недостатъкът на нашия език, който не е стигнал още до висотата да изразява такива свръхсетивни същности. Както казах, това беше преди много години. Обаче когато след това исках да напиша и да оформя в книга онова, което дадох в сказки като същинска Антропософия, оказа се нещо странно, че изживяното външно при неговото внасяне във вътрешността стана нещо толкова чувствително, щото езикът не даваше подходящите думи и мисля, че първите напечатани страници, няколко коли, трябваше да чакат в печатницата 5 до 6 години. Понеже исках да напиша по-нататък цялото в стила, в който бях започнал, аз не можах да продължа писането, просто защото отначало езика не можеше да ми даде при тогавашната степен на моето развитие това, което исках да постигна. След това се получи едно претоварване с работи и аз не можах и до сега да завърша тази книга. Онзи,

който не се отнася така съвестно с това, което дава на своите себеподобни от духовния свят, може да се смее върху едно такова спиране при една временно непреодолима трудност. Обаче който действително е изживял и може да проникне с цялото чувство на отговорност онова, което се получава, когато искаме да опишем пътищата, които сега западното човечество трябва да възприеме към Имагинацията, той знае, че е необходимо много нещо за да бъдат намерени именно правилните думи за едно такова описание. Като път за обучение това е относително просто за описване. То е сторено в моята книга “Как се добиват познания за висшите светове”. Обаче, когато искаме да постигнем съвсем определени резултати, какъвто беше резултатът да бъде описана същността на човешките сетива, следователно същността на една част от човешката организация, когато искаме да постигнем такива съвсем определени резултати, тогава се явяват трудностите да бъдат схванати имагинациите и да бъдат представени в резки очертания чрез думите.

Въпреки това, западното човечество трябва да върви по този път. И както източният човек е чувствувал при своите мантри влизането в духовния свят на вътрешната природа, също така западният човек, издигайки се над всяка психология на асоциациите, трябва да се научи да влиза вътре в своето собствено същество благодарение на това, че стига до имагинативния свят. Само благодарение на това, че стигне до имагинативния свят, само благодарение на това той ще стигне до едно истинско познание на човечеството. И това истинско познание на човечеството трябва да бъде постигнато за прогреса на човечеството. И понеже ние трябва да живеем по един много по-съзнателен начин отколкото източният човек, не трябва просто да казваме: *нека оставим на бъдещето и да видим, дали чрез естествените процеси човечеството няма да усвои постепенно този имагинативен свят*. Не, понеже сме навлезли в стадия на съзнателното развитие на човечеството, ние трябва също да се стремим съзнателно към този имагинативен свят и не трябва да спираме при определени етапи. Защото, какво се случва, когато спрем при определени етапи? Тогава ние не срещупоставяме правилното на вземащия все повече надмощие скептицизъм, който идва от изток към запад, а му противопоставяме онова, което иде от там, че духовно-душевната същност се свързва несъзнателно прекалено дълбоко с физическото тяло, което довежда до едно по-плътено свързване на духовно-душевното с физическото тяло.

Да, човек може не само да мисли материалистично, но той може също и да *бъде* материалистичен, като духовно-душевното се свързва прекалено силно с физическото. Тогава човек не живее с Аза свободно в понятията на чистото мислене, до които той е стигнал. А когато се потопява в

тялото с възприемането, което е станало образно, тогава той се потопява в това тяло с Аза и с понятията. И когато след това той разпространява това, когато прониква с него хората, тогава чрез това се ражда духовното явление, което добре познаваме, догматизмът от всички видове. *Догматизмът* от всички видове не е нищо друго освен превеждането в духовно-душевното на онова, което после пренесено на една по-дълбока степен се превръща в патологичното състояние на *страха от празните места* и други подобни и което поради това, че е сродно, се проявява също и в нещо, което е една *метаморфоза на страха*, във всякакъв вид суеверия. От това, което се е развило по този начин като догматизъм, което – бих могъл да кажа – се ражда от един несъзнателен стремеж към Имагинация, което обаче е задържано от могъщи сили, от това, което се развива по този начин, се раждат всички видове догматизъм. Тези видове догматизъм трябва да бъдат постепенно заменени чрез онова, което се ражда, когато светът на идеите е задържан в областта на Аза, когато пристъпваме към Имагинацията и чрез това възприемаме човека в неговата истинска форма и постепенно навлизаме по един друг начин в западния път за духовния свят. *Този друг път чрез имагинацията*, това е онзи път, който трябва да основе онова, което *трябва да се движи от запад на изток* като течение на Духовната наука, като духовно развитие, ако искаме човечеството да напредва. Но ето това е, което в настоящия момент е една от най-важните работи на човечеството: *да познаем, че истинският път трябва да бъде този на имагинацията*. По този път трябва да върви западната Духовна наука, ако иска да надрасне онова, което някога източната мъдрост е добила като Инспирация, като съдържание на Инспирацията по един начин отговарящ на расовите особености на онези народи. Само когато ще можем да противопоставим на изродената Инспирация на изтока основани на духа, наситени с действителност имагинации, които са се родили по пътя за една по-висша духовна култура, когато ще можем да произведем тези имагинации като едно духовно течение от запад към изток, тогава ние ще направим онова, към което човечеството се стреми и което днес още се разтоварва в експлозии от социално естество.

Как трябва всъщност да се върви сега по пътя на Имагинацията как се изгражда пътят за висшите светове за антропософски ориентираната Духовна наука, за това ще говорим по-нататък.

СКАЗКА ОСМА

Дорнах, 3 октомври 1920 г.

Много уважаеми присъстващи!

Вчера аз се опитах да покажа, по какъв начин хората са се опитвали в източния духовен живот да се приближат до областите на духовния свят и обърнах вниманието на това, как онзи, който искаше да върви по този път за свръхсетивната област, оставаше така да се каже настрана свързващите мостове между себе си и другите хора, в замяна на това обаче избираше един път различен от този, който в социалния живот води първо от един човек до неговите себеподобни чрез говора чрез мислите, чрез възприятието на Аза. И аз показах, как първо се полагаха усилия, вместо да се слуша чрез думите онова, което себеподобният иска да ни каже, което искаме да разберем при него, следователно вместо да се разбира нещо чрез думите, източните мъдrecи се стремяха да живеят, в словото. Това живеене в словото беше подсилено след това чрез факта, че думите се подреждаха в определени сентенции, в които стремящият се към мъдростта живееше, които той повтаряше, така че силата на душата, която се добиваше чрез това живеене в думите, нарастваше още повече от повторенията. И аз показах, как по този начин се постигаше нещо в онова душевно състояние, което в охарактеризирания от мен смисъл бихме могли да наречем състояние на Инспирация. Само че мъдrecите на древния източен свят принадлежаха на своята раса, вследствие на което при тях азавото съзнание беше по-малко развито отколкото в по-късното време на развитието на човечеството и поради това те се вживяваха в духовния свят по един повече инстинктивен начин. И понеже всичко беше инстинктивно, следователно произтичаше така да се каже един здрав подтик на човешката природа, то не можеше да доведе в от древните времена до патологични увреждания, за които ние също говорихме. После в по-късни времена така наречените мистерии вземаха мерки против настъпването на такива увреждания, както аз се опитах да Ви ги охарактеризирам. Казах, че онези, които сред западната цивилизация искат да се издигнат до духовния свят, трябва да сторят това по друг начин. Междувременно човечеството е напреднало в своето развитие. В душата са се развили други сили и ние не можем просто да възобновим отново стария източен духовен път. Ние не можем да искаме в областта на духовния живот да се върнем по един реакционен начин в предисторическите времена или в по-ранни исторически времена на развитието на човечеството. *За западната цивилизация пътят в свръхсетивните светове е този на имагинацията.* Само че тази Имагинация трябва да бъде поставена напълно органически в останалия душевен живот. Това може да стане по най-различен начин, както в крайна сметка и източен духовен път не е бил предопределен по еднозначен начин, а можеше да се извърви по най-разнообразен начин. Днес аз искам да опиша пътя за духовния свят, такъв, какъвто той е подходящ за западната цивилизация,

искам да опиша този път така, както най-добре може да го практикува онзи, който минава през научния живот на запада.

Наистина в моята книга “Как се добиват познания за висшите светове” е показан един напълно сигурен път в свръхсетивните области, но той описан така, че подхожда за всеки човек, подхожда преди всичко за онези, които не са минали през същинския научен живот. Днес искам да го опиша специално така, както той подхожда повече за човека на науката. Според всички опитности, които имам, за този човек на науката. Според всички опитности, които имам, за този човек на науката трябва да считам като един вид предпоставка – ние ще видим веднага след това, в какъв смисъл се разбира гореказаното – трябва да считам като една правилна предпоставка на този път на познанието запознаването с това, което е изложено в моята “Философия на свободата”. Тази “Философия на свободата” не е написана с такава цел, с каквата днес често се пишат книги. Днес се пишат книги с целта читателят просто да се информира върху съдържанието на съобщението в дадена книга, -----
---/текстът не се чете/-----онези, които искат само да се запознаят с една книга, с нейното съдържание. Моята “Философия на свободата” е замислена така, че всяка страница трябва да бъде прочетена за непосредствената собствена мислителна дейност, самата книга е само един вид партитура *и човек трябва да чете тази партитура във вътрешната мислителна дейност, за да премине от една мисъл към друга чрез собствените сили.* Така че при тази книга постоянно се разчита на мислителното съдействие на читателя. По-нататък се разчита на онова, *което душата развива*, когато взема участие в едно такова сътрудничество. Онзи, който действително е прочел тази книга участвайки със собствената душевна мислителна работа и не съзнава, че тогава е уловил така да се каже себе си в един елемент на душевния живот, в който по-рано не е обхващал себе си, онзи който не долавя, че е бил така да се каже издигнат от своето обикновено мислене в едно свободно от сетивността мислене, в което се движи напълно, така щото чувствава, как в това мислене е станал свободен от условията на тялото, той не е прочел всъщност тази “Философия на свободата” в истинския смисъл. И който не може да си признае това, той всъщност не е разбрал правилно тази книга. Човек трябва един вид да може да си каже: *чрез тази психическа мисловна работа, която съм извършил аз зная сега, що е всъщност чистото мислене.*

Особеното е, че онова, което именно трябва да стане в душата при прочитането на моята “Философия на свободата”, въобще се отрича в неговата действителност от философите на запада. При много философи ще намерите обяснения върху това, че съвсем не съществува едно чисто

мислене, че всяко мислене трябва да бъде изпълнено поне с остатъци, макар и твърде разредени остатъци на сетивното възприятие. Без съмнение би трябвало да вярваме, че такива философи никога не са изучавали действително математика, никога не са се задълбочили в разликата между аналитичната механика и емпирическата механика, щом твърдят подобно нещо. Но с нашето специализиране ние сме отишли толкова далече, че днес често пъти философствуваме, без да имаме въобще и следа от едно познание на математическото мислене. Всъщност човек не може да философствува, без да е схванал поне *Духа* на математическото мислене. Ние видяхме, как Гьоте се е отнасял към този дух на математическото мислене, макар и сам да казвал, че не може да си припише една специална математическа култура. Следователно всъщност мнозина отричат, че съществува това, което аз бих желал човек да го усвои чрез изучаването на “Философия на свободата”

А сега да предположим, че някой би стигнал в обикновеното съзнание до там, да разработи тази “Философия на свободата” така, както аз току що описах. Тогава естествено той не може да каже: *аз се намирам някъде в свръхсетивния свят; защото аз написах нарочно цялата тази “Философия на свободата” така, както тя е написана, защото тя трябваше да се яви първо пред света като един философски труд*. Би трябвало само да помислите, какво би било произведено за антропософски ориентираната Духовна наука, ако аз бих започнал с духовнонаучни съчинения. Тези духовнонаучни съчинения биха били считани самопонятно като най-чист дилетантизъм, като лаическа литература от страна на всички философи специалисти-----/текстът не се чете/-----пиша първо чисто философски. Трябваше да поставя пред света първо нещо, което беше мислено във философския в чистия смисъл, и въпреки това излизаше вън и се издигаше над обикновеното философско естество. Но без съмнение, веднъж трябваше да бъде направен преходът от чисто философското и естественонаучно писане към духовнонаучното писане. Това беше в едно време, когато аз точно бях поканен да пиша върху Гьотевите “Съчинения върху естествената наука”. И сега трябваше да напиша една особена глава в една германска биография на Гьоте. Трябваше да бъде издадена една биография на Гьоте. Това беше в края на 90-те години на миналото столетие. И така аз трябваше да напиша една глава върху Гьотевите “Съчинения върху естествената наука”. Аз я бях вече написал и тя беше предадена на издателя и непосредствено след това излезе моята книга: *”Мистиката в зората на новия духовен живот и нейното отношение към модерния светоглед”*, чрез която преведох пътя от чисто философското ориентиране към антропософското ориентиране. И след като тази книга излезе от

печат, аз получих обратно моя ръкопис от издателя, придружен само от хонорара, за да не се възпротивя, защото с това беше заплатен данъка на правото. Както се вижда, след излизането на моята горепосочена книга научните върхушки не искаха да имат от мене вече една глава написана върху естественонаучното развитие на Гьоте.

Следователно аз предполагам сега, че някой е разработил първо от обикновеното съзнание “Философия на свободата” по този начин, както посочих. Тогава този човек ще се намира в едно правилно разположение да предприеме за своята душа това, което нарекох вчера, несъмнено само с няколко думи, първо като път в Имагинацията. Съобразно с нашата западна цивилизация този път към Имагинацията може да бъде застъпен така, като човек полага усилия да се отдаде напълно на външния феноменологичен свят, да остави този феноменологичен свят да действа върху него изключвайки всяко мислене, но така, че да приема в себе си този свят. Нали, нашият обикновен духовен живот в будното състояние протича така, че ние възприемаме и всъщност винаги във възприемането на външния свят пропиваме възприеманото с представи, като в научното мислене въткваваме съвсем систематично възприеманото с представи, систематизиране го чрез представи и т.н. и т.н. Чрез това, че сме усвоили едно такова мислене, както постепенно изпъква в течение на “Философия на свободата”, ние стигаме действително в състояние да можем да работим така строго вътрешно психически, че когато възприемаме, изключваме мисленето, подтискаме мисленето, като се отдаваме само на външното възприятие. Но за да засилим психическите сили и да погледнем така да се каже в правилния смисъл възприятието, без при поглъщането да ги обработим с представи, можем да сторим това и така че да не обсъждаме в обикновения смисъл тези възприятия с представи, а към това, което може да се види с очите създаваме символични и други образи. Такива символични и други образи можем да създадем и към това, което можем да чуем с ушите, топлинните образи, осезателните образи и т.н. Чрез това, че възприемането се привежда един вид в течение, чрез това, че във възприемането се внася движение и живот, но по такъв начин, както не става в обикновеното мислене, а в символизиращо също и художествено преработено възприемане, чрез това човек стига по-скоро до силата да се остави да бъде проникнат от възприятието като такова. Можем да се подготвим вече добре за едно такова познание чрез това, че действително се възпитаваме в най-строгия смисъл за това, което аз охарактеризирах като феноменализъм, като разработване на явленията. Когато човек се е домогнал действително до материалната граница на познанието и не се стреми да премине през килима на сетивата на инерцията, за да търси след това там всевъзможни метафизически неща в

атоми и молекули, а когато е използвал понятията, за да подреди явленията, за да проследи явленията до първичните явления, *тогава чрез това той получава вече едно възпитание, което може да държи на страна от явленията всякакви понятия.* И тогава ако още символизира, ако представя образно явленията, той добива една мощна психическа сила, за да погълне така да се каже в себе си външния свят свободен от понятия.

Самопонятно, не трябва да се вярва, че това може да се постигне за кратко време. Духовното изследване изисква далече повече работа отколкото изследването в лабораторията или това в астрономическата обсерватория. То изисква преди всичко едно интензивно напрежение на собствената воля. И след като човек е практикувал известно време едно таква символично мислене, ако сме положили усилия да се съсредоточаваме върху образите, които изникват по този начин в душата си позовавайки се на явленията и които иначе бързо преминават, тъй като в обикновения живот бързате от едно усещане към друго, от едно изживяване към друго; *ако сме привикнали да задържаме съзнанието си съзерцателно все по-дълго и по-дълго време върху един образ, който обхващаме напълно с погледа си, който сами сме си създали или някой сведущ ни го е препоръчал, така че този образ да не бъде никакво възпоминание, и ако отново и отново повтаряме този процес, ние укрепваме вътрешната психическа сила и накрая забелязваме, че изживяваме в себе си нещо, за което по-рано не сме имали никаква предчувствие.* Най-много човек може – и това не трябва криво да се разбира – най-много човек може да си състави един образ за това, което изживява сега, обаче *само* вътре в себе си, като си спомня особено живо съновидни представи – само че съновидните представи са все пак винаги възпоминания и не трябва да бъдат отнесени непосредствено към нещо външно и това трябва да дойде насреща ни така да се каже като реакция от собствената вътрешност. Когато човек преживява тези образи, това е нещо напълно реално и той стига до там, да срещне сега в своята собствена вътрешност онова духовно естество, което дава процеса на растежа, което е сила на растежа. Той забелязва, че стига в една част на своята човешка конституция, на своето човешко устройство, която се намира в него, която се свързва с него, която действа в него, но която по-рано той е изживявал само несъзнателно. Как е изживявал той несъзнателно тази част на своето същество?

Аз Ви казах вече, че от раждането до смяната на зъбите една духовно-душевна същност организира целия човек, че след това тази същност се освобождава повече или по-малко. След това обаче между смяната на зъбите и половата зрялост чрез една такава духовно-душевна същност,

която един вид се потопява във физическото тяло, се възбужда първо инстинкта на любовта, но също и много други неща. Обаче всичко това става по несъзнателен начин. Но когато чрез такива упражнения, каквито аз охарактеризирах, човек стига до там, да проследи това проникване на духовно-душевното естество в телесната организация, той вижда тогава, как стават такива процеси в човека, как всъщност човекът още от раждането е отдаден на външния свят. Днес това отдаване на външния свят се счита за едно чисто абстрактно възприемане или абстрактно познание. Но това не е така. Когато сме заобиколени от един цветен свят, когато сме заобиколени от един звучещ свят, когато сме заобиколени от един затоплящ свят, накратко, когато сме заобиколени от всичко това, което прави впечатление върху нашите сетива, което чрез преработването на впечатленията с нашите представи отново прави впечатления върху нашата организация, когато изживяваме всичко това съзнателно, ние виждаме, че когато още от детството го изживяваме несъзнателно, заедно със звуковите впечатления, заедно с цветните впечатления приемаме нещо, което прониква като духовно естество нашата организация. *И когато например между смяната на зъбите и половата зрялост в нас се събужда чувството на любов, това не е нещо, което израства от нашето тяло, а то е нещо, което космосът ни дава*, което Космосът ни дава чрез цветовете, чрез звуците, чрез топлинни течения, които идват при нас. Топлината е също и нещо друго освен топлина, светлината е също и нещо друго освен светлина във физическия смисъл. Звукът е също и нещо друго освен звук във физическия смисъл. Когато имаме сетивни впечатления, съзнателно е наистина само онова, което първо – бих могъл да кажа – е външният звук, външният цвят. Обаче чрез това отдаване /на външния свят/ действа не онова, за което модерната физика или физиология сънува, движение на етера, движение на атомите и тем подобни, а действа *Дух*, действуват сили, които едва тук във физическия живота между раждането и смъртта правят от нас това, което ние сме като хора. И когато вървим по такива пътища на познанието, каквито аз охарактеризирах, ние съзираме, как сме организирани от външния свят. Ние проследяваме съзнателно това, което живее в нас, като преди всичко получаваме едно чувство за това, че във външния свят съществува дух. Именно чрез феноменологията ние стигаме до там да видим, как във външния свят има дух. Не когато се занимаваме с една абстрактна метафизика, а именно чрез феноменологията ние стигаме до познанието на духа, когато възприемаме външния свят, когато повдигаме до съзнанието това, което иначе правим несъзнателно; *ние възприемаме, как чрез света на сетивата в нас прониква духът и ни организира*.

Вчера аз ви казах, че източният мъдрец не обръща така да се каже внимание на значението на говореното, на значението на мисленето, на значението на възприятието на Аза и чувствава нещо различно, свързва други отношения, душевни отношения към тези неща, към говора, защото говорът, възприятието на мислите, възприятието на Аза отклоняват първо от духовния свят и ни превеждат социално към другите хора. Така да се каже в обикновения физически живот ние изкупваме съществуването в социалния живот чрез това, че правим езика, говора пропусклив, правим мислите прозрачни, правим възприятието на Аза прочувствен /пропусклив за чувството, бележка на преводача/. Източният мъдрец приемаше отново непропускливостта на думата за чуването и живееше в словото. Той приемаше непрозрачността на мисълта и живееше в мисълта и т.н. Ние на запад сме заставени повече към това, при пътя в свръхсетивните светове да поглеждаме обратно към човека.

Нека сега си припомним, че човекът носи вътре в себе си определен вид организация на сетивата. Аз обясних, че човекът има вътре в себе си три сетива, чрез които възприема своята вътрешност точно така, както иначе възприемаме външния свят. Ние имаме едно сетиво на *равновесието*, чрез което се чувстваме по един подходящ за нас като хора начин в пространството, в пространственото положение и чрез това може да работим в нашата воля в това пространство. Ние имаме едно сетиво на *движението*, чрез което знаем, също когато се движим на тъмно, чрез вътрешното чувство, *че се* движим, не така, че да възприемаме нашите собствени движения сравнявайки нашето положение с това на другите предмети, покрай които минаваме. Ние имаме именно едно сетиво на движението. И ние имаме едно *сетиво на живота*, чрез което възприемаме нашето общо състояние, възприемаме така да се каже нашето вътрешно жизнено положение постоянно в променящо се състояние. Тези три вътрешни сетива работят заедно с волята именно в първите 7 години от живота на човека. Той се изправя според сетивото на равновесието, от едно същество, което не може да ходи, което по-късно може само да пълзи, става едно същество, което може да стои изправено и да върви. Това е едно изправено ходене произведено чрез сетивото на равновесието, едно поставяне в света чрез сетивото на равновесието. Също така ние се развиваме до пълни човеци чрез сетивото на движението, чрез сетивото на живота. Който може да наблюдава със същата обективност, както се извършват наблюденията в лабораторията, в кабинета по физика, който може да наблюдава така обективно, как човекът развива своето духовно-душевно и физическо естество, той ще види вече, че онова, което е организирано човека изцяло и което е живяло организиращо в него предимно през първите 7 години от живота, се еманципира и по-късно

от времето на смяната на зъбите приема една друга форма. Тогава – бих могъл да кажа – човекът не е вече така силно свързано със своята вътрешност с човешкото равновесие, с човешкото движение, с човешкия живот. Обаче едновременно с еманципирането от равновесието, движението, живота се развива още нещо друго. Развива се определена проява на други три сетива, на сетивото на *обонянието*, на сетивото на *вкуса*, и на сетивото на *осезанието*. Извънредно интересно е да се наблюдава във всички подробности, как детето – това става несъмнено ясно в една по-ранна възраст, но то е налице и по-късно за онзи, който се обучава да възприема достатъчно ясно – как детето се ориентира в живота, ориентира се чрез сетивото на обонянието, чрез сетивото на вкуса, чрез сетивото на осезанието, и как по определен начин, докато човек проявява навън всичко това, което представлява сетивото на равновесието, сетивото на движението, сетивото на движението, той *привлича навътре* всичко, което е качества на сетивото на обонянието, на сетивото на вкуса и на сетивото на осезанието. Едното е един вид издишвано, другото е вдишвано през един по-дълъг период на живота, така че в нашия организъм се срещат проникващите навън сили на равновесието, на движението, на живота, и проникващите от вън навътре сили на качествено ориентиране на обонянието, на вкуса, на осезанието. А това се произвежда благодарение на факта, че проникват едни в други едната троичност на сетивата и другата троичност на сетивата. Благодарение на това, че те проникват едни в други се ражда едно здраво себесъзнание в човека, благодарение на това едва човекът се чувства така да се каже като едно истинско себе. И както сме изолирани от външната духовност – разбира се от само себе си, това трябва да бъде така, защото иначе ние не бихме станали никакви социални същества във физическия живот – както сме изолирани от тази духовност чрез езика /говора/, чрез възприятието на мислите, чрез възприятието на Аза по отношение на другите хора, така и когато качествата на обонянието, на вкуса и на осезанието се разрастват срещу равновесието, движението, живота ние сме прекъснати към вътрешността от тази троичност: *живот, движение и равновесие, които биха се открили непосредствено на самите нас*. Опитностите на сетивото на обонянието, на сетивото на вкуса, на сетивото на осезанието се наслояват така да се каже пред онова, което бихме изпитали като сетиво на равновесието, като сетиво на движението, като сетиво на живота. А в това се състои резултатът на онова развитие към Имагинацията, за които Ви говорих, че както източният човек спира пред говора, за да живее в него, спира пред мисълта, за да живее в нея, спира пред възприятието на Аза, за да живее в това възприятие и да проникне по този на чин навън в духовния свят, също така и ние стигаме до там чрез

Имагинацията, поглъщайки външното възприятие така да се каже лишено от представи, да упражняваме сега един вид дейност противоположна на тази, която източният човек упражнява по отношение на говора, на възприятието на мисълта и на възприятието на Аза. Той спира при тези последните, остава при тях, вживява се в тях. Стремещият се към Имагинацията се провира през обонянието, вкуса и осезателното възприятие, прониква във вътрешността, така щото тогава, оставайки необезпокояван от обонятелното, вкусовото и осезателното възприятие, срещу него застава онова, което може да се изживее с равновесието, движението и живота.

Това е един велик момент, когато човек проникне през всичко това, което аз охарактеризирах като сетивна троица на обонятелното, вкусовото и осезателното сетиво, когато той проникне през всичко това и има така да се каже разголено пред себе си това, което се намира там в движението, в равновесието, в живота.

Особено интересно е, след една такава подготовка, да проследим онова, което ни се предлага често пъти от западната мистика. Без съмнение, аз съм далече, твърде далече от това да не призная поетичното, красивото, изобилието на фантазията, които някои мистици проявяват. Аз се удивлявам на онова, което например са. Тереза е поднесла, което са поднесли Мехтхилд от Магдебург и други, даже и Майстер Екардт и Йоханес Таулер; *обаче за онзи, който е един истински духовен изследовател, се разкрива всичко това.* Разкрива се всичко това, което се *ражда*, когато човек върви по пътя за вътрешността и не прониква през областта на обонянието, на вкуса, на осезанието. Прочетете у някои отделни хора, които са описали ясно това, което са изживели по този начин. Те говорят за едно вкусване на вътрешността, за едно вкусване по отношение на онова, което живее като духовно-душевно естество вътре в човека; *те говорят също за едно мирисане и в известен смисъл говорят също и за едно осезание.* И онзи, който знае да чете правилно, ще види съвсем ясно при една Мехтхилд от Магдебург например или при една св. Тереза: *те вървят по този път към вътрешността, но не могат да преминат през областта на обонянието, на вкуса и на осезанието и описват в красиви поетически образи, но все пак описват само онова, което се нарича да мирише човек себе си вътрешно, да вкухва себе си вътрешно, да се осезава вътрешно.*

Да, трябва да признаем, че да се види истинският образ на действителността с действително духовно развито сетиво, това не е така приятно както да слушаш да ти се разказва за една сладострастна мистика – защото все пак тя е сладострастна. Всъщност такава мистика задоволява само един рафиниран, насочен навътре егоизъм на душата. Както казах, да се

удивлявам на тази мистика, както иначе хората и се удивляват, мога също и аз, но като истински духовен изследовател човек трябва да знае, че тази мистика *спира на половината на пътя*, че онова, което се проявява в красивите поетически образи на Мехтхилд от Магдебург и т.н., на св. Тереза, в действителност не е нищо друго освен онова, което човек помиришава, вкухва, осезава, преди да е стигнал до действителната вътрешност. При известни обстоятелства истината е неприятна, може би понякога и ужасна. Обаче на днешното човечество не му подобава да стане рахитично чрез една мъглива, несъвършена мистика. На днешното време му прилича единствено това, да проникне с мощна духовна сила в действителната вътрешност на човека, с онази сила, която сме постигнали много по-дисциплинирана но за външния свят в естествената наука, и сме я постигнали не напразно. Ние я приемаме по нейната дисциплинирана, методическа страна. И именно когато човек е усвоил тази естествена наука, тогава той знае също от една страна да цени правилно онова, което идва от една мъглива мистика, но знае също, че тази мъглива мистика не е онова, което трябва да култивира днес едно духовно течение, а това духовно течение трябва да се стреми да добие едно ясно схващане на собственото човешко същество, за да се роди чрез това едно ясно духовно схваща не на външния свят.

Аз зная, че ако не бих говорил така, както трябва да говоря съобразно с истината, биха ме последвали всички бръщолевещи, мъгливи мистици, които се стремят към мистиката, за да задоволят едно вътрешно духовно сладострастие. Но не за това може да се касае във всичко, което култивираме и развиваме от тук, а само за това, да намерим сили за живота, сили, които като духовни сили могат да влизат в нашия научен и социален живот.

Когато сме проникнали така до това, което живее в сетивото на равновесието, в сетивото на живота, в сетивото на движението, ние сме стигнали тогава до това, което първо поради неговата прозрачност изживяваме като истинска вътрешна същност на човека. От устройството на самите неща ние знаем: *сега не може вече да се проникне по-надълбоко*. Но тогава ние имаме също в достатъчно изобилие това, от което се нуждаем. Защото онова, което мъгливите мистици сънуват, него ние не намираме. Но намираме една истинска органология и намираме преди всичко в нашата вътрешност истинската същност на онова, което е в равновесие, което е в движение, което е проникнато от живот. Това намираме ние в нашата вътрешност.

И тогава, когато минали през това, тогава е настъпило нещо съвсем особено. Тогава ние навреме забелязваме нещо. Аз предположих, че онзи, който се стреми към истинско духовно познание, първо е разработил

мисловно “Философията на свободата”. След това той я оставя и е поел пътя на съзерцанието, на медитацията насочена към вътрешността. Той е проникнал до равновесието, до движението, до живота. Такъв ученик живее в този живот, в това равновесие, в това движение. И протичащо напълно успоредно, без да сме направили нещо друго, освен да практикуваме този път на съзерцанието, на медитацията, протичащо напълно успоредно сега от нашата мислителна работа по отношение на “Философия на свободата” е станало нещо свършено друго, т.е. онова, което може да бъде изживяно в чистото мислене чрез една такава “Философия на свободата”. Благодарение на това, че сме работили вътрешно психически в една свършено друга област, това се е превърнало в нещо свършено друго. То е станало по-пълно, по-натежало със съдържание. И докато от едната страна сме проникнали в нашата вътрешност, задълбочили сме Имагинацията, ние сме изнесли вън от обикновеното съзнание онова, което всъщност сме постигнали чрез мисловата работа във “Философия на свободата. От мисли, които по-рано са плували повече или по-малко абстрактно в чистото мислене, ние сме направили пълносъдържателни сили, които сега живеят в нашето съзнание, *и това, което по-рано беше чиста мисъл, е станало инспирация. Ние сме развили имагинацията, а чистото мислене се е превърнало в инспирация.* И напредвайки по този път, ние стигаме до там, да можем да държим сега отделно едно от друго – защото сме ги добили по два строго различаващи се един от друг пътища – онова, което получаваме като Инспирация от чистото мислене, животът, който на по-ниска степен е едно мислене, след това едно издигнато до Инспирация мислене, и от друга страна онова, което изживяваме като състояние на равновесие, като състояние на движение, като състояние на живот. И сега ние можем да свържем едно с друго двете изживявания, двата вида изживявания. Можем да свържем външното с вътрешното. *Чрез свързването на инспирацията и имагинацията ние отново стигаме до интуицията.* Какво сме извършили ние всъщност тук? Искам да Ви охарактеризирам това още от една друга страна. Първо обаче трябва да обърна вниманието Ви върху това, как из точният човек се е издигал по-нататък, след като се е развил мантически, след като е живял в говора, в словото и после преминавал в това, да изживява не само в ритъма на говора, преминавал да изживява по определен начин съзнателно процеса на дишането, да изживява по определен начин изкуствено процеса на дишането, като го разнообразявал по най-различен начин. Това е за него една следваща по-висша степен – която отново не е приложима непосредствено на запад. Какво постига следователно източният ученик на йогата, като се отдава на съзнателното и регулирано разнообразно дишане? Той изживява тогава в

дишането нещо твърде особено. Той изживява в дишането онова, което се намира във въздуха, когато схващаме този въздух не само физически, а когато го свързваме с нас и чрез това можем да го схващаме духовно. Човек който става истински ученик на йогата, изживява във вдишването онова, което го организира, организми намира го духовно, което не е изчерпало своята задача в този живот до смъртта, а което, прониквайки в нас чрез духовността на външния въздух, създава в нас нещо, което минава през вратата на смъртта. Да изживява човек съзнателно процеса на вдишването, това значи той да изживява онова в себе си, което е нещо вечно, което продължава да живее, след като тялото е отложено. Защото да изживее човек съзнателно процеса на дишането, това значи той да изживее реакцията на вътрешността на вдишването, значи да изживее онова, което в нашето духовно-душевно съществуване е предшествувало раждането или да речем предшествувало е нашето зачатие, което вече е сътрудничело върху оформянето на нашия зародиш, което по-нататък е работило върху нашето детство в нашия организъм. Да схване човек съзнателно процеса на дишането, това значи да схване себе си отвъд раждането и смъртта. Напредването от изживяването на говора, на словото, към изживяването на процеса на дишането означаваше едно изживяване по-нататък в инспиративното схваща не на вечното в човека. Ние западните хора трябва да изживеем така да се каже същото в една друга сфера.

Що е всъщност процесът на възприятието? Процесът на възприятието не е именно нищо друго освен един изменен процес на дишане. Когато вдишваме въздух, този въздух натиска върху нашата диафрагма, върху нашия организъм. Мозъчната вода е изтласкана през канала на гръбначния стълб на горе към мозъка. Чрез това се установява една връзка между дейността на мозъка и вдишването. И онова от процеса на вдишването, което се специализира по този начин в мозъка, то действа в дейността на сетивата като възприемане. Така щото – бих могъл да кажа – възприемането е един клон на вдишването. След това отново при издишването: *мозъчната вода отива надолу, тя упражнява натиск върху кръвообращението.* Слизането на мозъчната вода е свързано с дейността на волята и това отново е свързано с издишването. *Обаче онзи, който действително изучава “Философия на свободата”, ще открие, че в онова мислене, което постигаме като чисто мислене, волята и мисленето се сливат.* Чистото мислене е всъщност една проява на волята. Ето защо онова, което е мислене, което е чисто мислене, е сродно с това, което източният човек изживява в процеса на издишването. Чистото мислене е сродно с процеса на издишването, както възприемането е сродно с процеса на вдишването. Ние трябва така да се каже да минем същия процес,

който източният човек минава със своята философия Йога, обаче изместен към вътрешността на човека. Тази философия Йога почива на едно регулиращо вдишване, издишване, и улавя по този начин вечното в човека. Какво може да направи източният човек? Той може да се издигне до едно ясно за него психическо изживяване от една страна на *възприятието*, а от друга страна на *мисленето*. И той може да свърже във вътрешно изживяване онова, което иначе се свързва абстрактно и формено само в покой, възприемане и мислене, така че да изживява вътрешно духовно-душевно това, което се изживява физически при вдишването и издишването. Ние изживяваме физически вдишването и издишването, в тяхната хармония ние изживяваме съзнателно вечното. В обикновеното изживяване ние изживяваме възприятието на мисълта; *когато направим подвижен нашия психически живот, ние изживяваме движението на махалото, ритъма, постоянното вибриране едно в друго на възприемането и на мисленето*. И както за източният човек във вдишването и издишването се развива една по-висша действителност, така, когато западният човек развие в себе си живия процес на измененото вдишване във възприемането, измененото издишване в чистото мислене, когато вътква едно в друго понятие, мислене и възприятие, се развива така да се каже едно духовно-душевно дишане на мястото на физическото дишане при философията Йога. И чрез това ритмично движение, чрез това ритмично дишане във възприятието и в мисленето той се развива постепенно нагоре до истинската духовна действителност в Имагинация, в Инспирация и в Интуиция. И когато в моята “Философия на свободата” аз обърнах само философски вниманието на това, че истинската действителност се получава от едно сливане на възприятие и мислене, понеже тази “Философия на свободата” беше замислена като една вътрешна култура, трябваше да бъде обърнато вниманието върху онова, което западният човек трябва да упражнява, за да се издигне сам в духовния свят. *Източният човек казва: систола, диастола, вдишване, издишване*. На място на това *западният човек* трябва да постави: *възприятие, мислене*. Източният човек казва: *развитие на физическото дишане*; западният човек казва: *развитие на духовно-душевното дишане в процеса на познанието чрез възприемане и мислене*.

Това трябваше така да се каже да бъде срещупоставено на онова, което – бих могъл да кажа – можа да бъде изживяно като задънената улица по следния начин. Беше през 1841 година, когато *Мишеле*, берлинският философ, публикува останените в наследство натурфилософски съчинения на Хегел. Хегел беше работил заедно с Шелинг в края на 18-то столетие за създаването на една натурфилософия. *Шелинг* като млад разпален дух беше построил първо по един забележителен начин от това, което той

наричаше интелектуален възглед, своята натурфилософия. Обаче той стигна до една точка, от която не можа да отиде по-нататък. Той стигна до точката, където се задълбочи в мистиците. За неговото задълбочаване в мистиката говорят по такъв чудесен начин неговата книга “Бруно или върху божествения и естествен принцип на нещата”, или неговата хубава книга “Човешката свобода или произходът на злото”. Но всичко това не отиде по-нататък. Шелинг започна да мълчи, само постоянно обещаваше, че трябваше да излезе още една философия, която трябваше да разкрие същинските тайни сили, които се показваха само загатващо в неговата дотогавашна натурфилософия. И когато Хегеловата Натурфилософия бе издадена от Мишеле през 1841 година, положението беше такова, че Шелинг все още не беше съобщил на света онова, което че сто пъти беше обещавал, неговата същинска философия на откровението. Той беше повикан в Берлин. Но и онова, което той можа да предложи там, не беше истински дух, който трябваше да проникне онова, което той беше основал като натурфилософия. Той се беше стремил към един интелектуален възглед. Но това беше също такова нещо, при което той спря, защото не можеше да проникне чрез Имагинация в онази област, за която Ви говорих днес. И така той спря на това място. А Хегел, който беше повече един рационалистичен дух, прие мисълта на Шелинг и, като внесе чисти мисли върху наблюдението на природата, доведе я по-нататък. Тогава се роди Хегеловата натурфилософия. И така ние имаме обещанието на Шелинг за едно обяснение на природата на духа, което никога не бе изпълнено, и така имаме една Хегелова натурфилософия, която бе изоставена от природоизследването във втората половина на 19-то столетие – във всеки случай неразбрана, но тя трябваше да остане неразбрана, защото по отношение на действителното наблюдение на природата, по отношение на феноменологията на природата не можеше да се добие никакво отношение към това, което Хегеловата натурфилософия предлагаше като мислово съдържание. Това е – бих могъл да кажа – едно чудесно съвпадение, как Шелинг отива от Мюнхен в Берлин, как там очакваха нещо велико от него, как обаче той не знае да съобщи нищо. Това беше едно разочарование за всички онези, които вярваха, че чрез Хегеловата натурфилософия ще могат да получат от чистата мисъл откровения върху природата. Така – бих могъл да кажа – чрез това се доказва исторически, че Шелинг беше напреднал до интелектуалните възгледи, но не можа да стигне до действителната Имагинация; *чрез това, че Хегел също показва, че с чистото мислене, ако човек не се издигне до имагинацията, не може също да се стигне до инспирацията, следователно до тайните на природата, бе доказано, че с това в развитието на запада се беше стигнало до една задънена улица.* Хората не

знаеха да срещупоставят скептицизмът, хората не знаеха да срещупоставят нищо, което беше пропито с дух. И именно онзи, който с любов се е задълбочил в онова, което са Шелинг и Хегел, който благодарение на това можеше да види онова, което не можа да стане чрез философията на запада, той трябваше да се стреми към Антропософия, към антропософски насочена Духовна наука за западния свят, за да имаме нещо, което черпи от духа така, както източният човек е черпил от духа чрез систола и диастола и тяхното съвместно действие. Ние в западния свят направихме възприятието и мисленето да звучат духовно-душевно едно в друго, като се издигаме до една наука, която не е само абстрактна, а една жива наука, която затова обаче е също онази наука, която ни позволява да живеем в елемента на истината. И след цялата несполука на кантианизма, на шелингианизма, на хегелиализма, ние се нуждаехме от една такава философия, която можеше да покаже чрез откровението на духовния път, как истина и наука се намират една към друга в тяхното истинско отношение, в която за благо на по-нататъшното развитие на човечеството може да живее действително истина.